

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Středisko Ibero-amerických studií

Diplomová práce

Bc. Lucie Černošávková

Proměny česko-mexických vztahů po roce 1918

Transformations of the Czech-Mexican Relations since 1918

Praha 2014

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Josef Opatrný, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 5. května 2014

Lucie Černošlávková

Lucie Černošávková, Proměny česko-mexických vztahů po roce 1918

Klíčová slova (česky)

Mexiko, Československo, Česká republika, vztahy, diplomacie, obchod

Klíčová slova (anglicky):

Mexico, Czechoslovakia, The Czech Republic, relations, diplomacy, trade

Abstrakt (česky)

Diplomová práce se zabývá vývojem diplomatických vztahů mezi Českou republikou, dřívějším Československem, a Mexikem z pohledu pracovníků českého/československého diplomatického zastoupení v Mexiku od doby jeho založení do současnosti. Autorka práce tak činí zejména prostřednictvím analýzy zpráv zastupitelského úřadu uložených v Archivu Ministerstva zahraničních věcí a dalších dokumentů, které se vztahovou problematikou zabývají v období, pro něž nejsou materiály v Archivu MZV dosud zpřístupněny veřejnosti. Hlavním úkolem práce je problematiku diplomatických vztahů mezi Mexikem a Českou republikou/Československem popsat a v základních rysech upozornit na její proměny a události, jež ji utvářely.

Abstract (in English):

This Diploma thesis inquires into the evolution of diplomatic relations between the Czech Republic/Czechoslovakia and Mexico through the prism of members of the Czech/Czechoslovak diplomatic legation in Mexico since its creation until present times. Author of this thesis deals with this mainly by analyzing the documents of the legation that are available in the Archive of the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic. The main goal of this thesis is to describe existing relations and its history, as well as underline its transformations and events that formed them.

OBSAH

ÚVOD	7
1 DOBA PRVNÍ A DRUHÉ REPUBLIKY	10
1.1 V ŘÍŠI DIVŮ - PRVNÍ POLITICKÉ ZPRÁVY	12
1.2 MEXIKO V RUKOU SONOŘANŮ	14
1.3 DOBA SONORSKÁ ČESKOSLOVENSKÝMA OČIMA	16
1.4 OBCHOD – VĚČNÝ PROBLÉM	20
1.5 ZAOSTŘENO NA USA	21
1.6 ČESKOSLOVENSKÉ VYSLANECTVÍ.....	23
1.7 VZNIK REVOLUČNÍHO REŽIMU.....	28
1.8 VLASTIMIL KYBAL A OPRAVDOVÝ ZÁJEM.....	30
1.9 STAHOJÍCÍ SE MRAČNA NAD EVROPOU	36
1.10 ANŠLUS, MNICHOV, VÍDEŇSKÁ ARBITRÁŽ A KONEC.....	40
1.11 HODNOCENÍ PŮSOBENÍ MEZIVÁLEČNÝCH DIPLOMATŮ.....	43
2 INTERMEZZO - DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA	49
3 VZTAHY PO ROCE 1945	52
3.1 FORMOVÁNÍ OBNOVENÉHO ČESKOSLOVENSKA	52
3.2 ČESKOSLOVENSKO-MEXICKÉ VZTAHY V POČÁTCÍCH STUDENÉ VÁLKY.....	55
3.3 VZTAHY S KOMUNISTICKÝM ČESKOSLOVENSKEM PO ROCE 1948	60
3.4 HON NA ČARODĚJNICE	63
3.5 DOBA KOREKTNÍHO ČEKÁNÍ	68
3.6 NOVÁ CESTA	75
3.7 POMYSLNÁ ZLATÁ LÉTA.....	82
3.8 NA CESTĚ DO SOUČASNOSTI.....	87
4 VZTAHY MEZI MEXIKEM A ČESKOU REPUBLIKOU	93
ZÁVĚR.....	97

Úvod

Cílem této práce je předložit základní charakteristiku a nastínit vývoj diplomatických vztahů mezi Českou republikou, dříve Československem, a Mexikem od doby vzniku samostatného československého státu, respektive od navázání oficiálních diplomatických kontaktů mezi zeměmi v roce 1922 až do současnosti, tj. prvních dekád 21. století. Předmětem mého zájmu je popsat, jak se tyto vztahy v průběhu zkoumaných takřka sta let proměňovaly, z jakých důvodů a jaká dynamika, pokud nějaká, jim byla vlastní a poháněla je a to vše z pohledu jejich aktuálních česko/československých aktérů, čili v Mexiku působících diplomatů, popřípadě domácích tvůrců československé zahraniční politiky.

Základním zdrojem informací pro tuto práci proto jsou zprávy zastupitelského úřadu uložené v Archivu ministerstva zahraničních věcí v ČR v Praze, jež tento úhel pohledu dokumentují. Zároveň považuji za důležité na tomto místě zdůraznit, že si jsem vědoma jisté omezenosti těchto archivních fondů, co se možnost podání vyčerpávajícího obrazu o vztahových informacích týče, pro potřeby této diplomové práce a jejího úkolu – nástinu základního rámce, v němž se česko/československo-mexické vztahy – jsou ale dostatečné, protože základní informace zcela jednoznačně obsahují. Vypracovat širší, či hlubší přehled není ani v možnostech této práce.

K problematice česko/československo-mexických vztahů v současnosti chybí důkladná monografie, jež by je pokrývala jako celek. Dějinami československé diplomacie, vývojem československé zahraniční politiky i profily většiny vyslanců a velvyslanců po roce 1918 se však ve svých pracích (*Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století*, 2002;¹ *Diplomacie Československa I² a II³*, 2012 a 2013) zabývá Jindřich Dejmek. Jeho příručky, většinou slovníkového charakteru, poskytují základní východisko pro další studium československé diplomacie, včetně jednotlivých bilaterálních vztahů. Za tímto účelem jsem je využila i já.

¹ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992) : vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Centrum pro ekonomiku a politiku, Praha 2002.

² DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl I., Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918–1992)*. Academia, Praha 2012.

³ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl II., Biografický slovník československých diplomatů (1918-1922)*. Academia, Praha 2013.

Důležitou literaturou pro tuto práci představuje také několik méně rozsáhlých statí a studií, jež zkoumají dílčí části československo-mexických vztahů. Má práce má proto do značné míry – a záměrně - i kompilační charakter.

Mezi nejdůležitější materiály tohoto druhu patří diplomová práce Lucie Majlátové, *Vztahy mezi Československem a Mexikem 1945-1970*⁴ (2007), v níž autorka podobným způsobem, tedy za využití zpravodajského materiálu ze zastupitelského úřadu v Archivu MZV, zkoumá vytyčené období. Mou ambicí bylo na tuto práci navázat a doplnit ji o přehled vývoje před a po zkoumaném období.

Pro předcházející období pro mě byly důležité zejména studie Iva Bartečka⁵ (2004) či Tomáše Jiráňka⁶ (1993) zabývající se meziválečnou dobou a tehdejšími aktivitami Československa v Mexiku, se zvláštním důrazem na působení Vlastimila Kybala v čele zastupitelského úřadu. Jeho osobě, se i za využití studií obou autorů, věnuji podrobněji i já, neboť Vlastimil Kybal sehrál v dobových vztazích s Mexikem významnou roli, již nelze opomenout, podle mého názoru zejména pro jeho pojetí smyslu zahraniční politiky a významu jejích jednotlivých komponent, jež jsou dodnes často podceňovány.

Ve vztahu k meziválečné etapě československo-mexických vztahů existuje také řada studií, které se nezabývají přímo diplomatickými vztahy, ale mapují jevy s ní těsně související. Patří mezi ně například stať o československých ekonomických aktivitách dvojice Novotný-Šouša⁷ (1986), nebo texty věnované předválečnému i válečnému vystěhovalectví z Československa do Mexika (Barteček⁸ 1985).

Pro období druhé světové války, jež se alespoň zpočátku nesla ve znamení přerušení diplomatických styků v důsledku zániku Československa, je zásadní literaturou publikace

⁴ MAJLÁTOVÁ, Lucia. *Vztahy mezi Československem a Mexikem 1945-1970*. Diplomová práce, Karlova Univerzita, Praha 2007.

⁵ BARTEČEK, Ivo. *Los textos de viajes diplomáticos de Vlastimil Kybal (México 1935 a 1936)*. In: Ibero-Americana Pragensia, XXXVIII, Karolinum Praha, 2004; BARTEČEK, Ivo. *Vlastimil Kybal – historik v iberoamerickém světě*. In: Po československých stopách v Latinské Americe. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003.

⁶ JIRÁNEK, Tomáš. *Las Actividades del Embajador Checoslovaco Dr. Vlastimil Kybal en México de 1935 a 1938*. In: Ibero-Americana Pragensia, XXVII, Karolinum, Praha 1993.

⁷ NOVOTNÝ, Jiří., ŠOUŠA, Jiří. *Las relaciones comerciales entre Checoslovaquia, México y Centroamérica, 1918-1938* (Análisis de datos estadísticos checoslovacos), první část In: Ibero-Americana Pragensia, XXXV, 2001, druhá část In: IAP XXXVI, 2002.

⁸ BARTEČEK, Ivo. *Los Antifascistas Checoslovacos de la Izquierda Exiliados durante la Segunda Guerra Mundial en México*, In: Ibero-Americana Pragensia, XXIX, 1985.

Vladimíra Nálevky Československo a Latinská Amerika v letech druhé světové války (1972), jež vyčerpávajícím způsobem popisuje průběh války, i léta jí bezprostředně předcházející právě z hlediska československé diplomacie a jejího vztahu k Latinské Americe a vše brilantně doplňuje o širší kontext, jak domácího vývoje, tak v Latinské Americe, případně USA a soustředí se i na vývoj postavení vybraných států a jejich vztahu k ČSR.

Pro období po druhé světové válce byla mým hlavním zdrojem práce Lucie Majlátové, již jsem se pokoušela v období po roce 1970 doplnit studiem maxima dostupných materiálů v Archivu MZV. Bohužel, takových materiálů není mnoho. Zkoumání takto nedávných událostí totiž naráží na značná omezení z hlediska dostupnosti materiálu. Vzhledem k platným zákonům jsou dokumenty ve fondu Archivu MZV zpřístupňovány až po třiceti letech od data jejich vydání, reálná dostupnost ale tomu neodpovídá a po roce 1970 jsou dostupné materiály stále dosud špatně, pokud vůbec nějak, utříděné. Bohužel až plně utříděné svazky jsou poskytovány ke studiu.

Stejně, ne-li větší problémy, platí z hlediska existence dokumentační i báze pro období existence České republiky. Existuje sice řada dílčích, mnohdy popularizačních publikací, jež Mexiko a jeho možnosti pro ČR propagují, z hlediska uceleného diplomatického pohledu jsou ale jejich výpovědní možnosti omezené. I když jejich neustále zdůrazňování stejné tematiky dává tušit, v jakém stavu se vztahy ČR a Mexika nacházejí. Jako základní materiál jsem si proto pro toto období vybrala stručné vztahové přehledy, které v posledních letech vydává MZV i Ústav mezinárodních vztahů, jež podávají základní nástin aktivit naší diplomacie.

K vypracování své práce jsem samozřejmě použila i řadu obecně historických příruček, z nichž jsem čerpala kontextuální informace.

Předkládaná práce je rozdělena do čtyř kapitol a to z pohledu historického vývoje České republiky/Československa. První se tak zabývá obdobím od vzniku zastupitelského úřadu v Mexiku po zánik Československa v březnu 1939. Druhá zahrnuje dobu druhé světové války, třetí období od roku 1945 do sametové revoluce, respektive rozpadu Československa a poslední čtvrtá část se věnuje současnosti.

Délka jednotlivých kapitol se liší v závislosti na délce zkoumaného období a pro poslední část platí, že poskytuje skutečně pouze základní nástin daný špatnou dostupností, případně nízkou kvalitou dostupných, materiálů. Což na druhé straně podle mého názoru o českém zájmu o Mexiko také vypovídá.

1 Doba první a druhé republiky

Vztahy mezi Mexikem a Československou republikou byly oficiálně navázány v roce 1922. Počátkem jara, 6. dubna 1922, rozhodla československá vláda o zřízení generálního konzulátu v Mexiku. Ten svou činnost zahájil 17. července téhož roku a ukončil ji o pět let později v listopadu 1927, kdy bylo československé zastoupení v Mexiku povýšeno na vyslanectví. Tato československá diplomatická mise v Mexiku působila až do března 1939, kdy bylo vyslanectví, v důsledku dramatických státoprávních změn, které vyústily v zánik svobodného Československa, odevzdána zástupcům Německa. Po opětovném navázání diplomatických styků, k němuž došlo v roce 1942, bylo československé zastoupení v roce 1959 povýšeno na úroveň velvyslanectví.

Prvním československým konzulem, který v Mexiku působil od července 1922, se stal právník Vladimír Smetana. Jak uvádějí dokumenty ministerstva zahraničních věcí, forma jeho pověření svědčí o tom, že byl jen na úrovni konzulátu, mělo československé zastoupení už od samého počátku charakter diplomatické mise a v důsledku toho i politický rozměr: „Diplomatický charakter generálního konzulátu je [...] proklamován v přípisu československého vyslanectví v Paříži z 24. 5. 1922, ve kterém toto sdělovalo, že tamnímu mexickému chargé d'affaires byla předána žádost o udělení agrémentu pro československého diplomatického zástupce a generálního konzula v jedné osobě Vladimíra Smetanu. [...] V. Smetana, který v Mexiku vystupoval jako generální konzul chargé d'affaires v jedné osobě, pak požíval výhody šéfa diplomatické mise.”⁹

Tento postup lze považovat, v rámci tradice navazování diplomatických vztahů, za neobvyklý. Mexická strana ale zareagovala podobně, reciproční rozhodnutí o zřízení konzulátu v Praze bylo učiněno taktéž na jaře 1922, v prosinci pak bylo mexickému zástupci uděleno stejné postavení jako Vladimíru Smetanovi, tedy generální konzul chargé d'affaires. Pozdější přeměna obou konzulátů na vyslanectví – v roce 1927 - měla již pouze formální charakter, protože obě mise fungovaly jako diplomatická zastoupení už předtím.

⁹ ARCHIVNĚ DOKUMENTAČNÍ ODBOR FEDERÁLNÍHO MINISTERSTVA ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČSSR. *Příručka o navázání diplomatických styků a diplomatické zastoupení Československa v cizině a cizích zemích v Československu 1918-1985*. Federální ministerstvo zahraničních věcí ČSSR, Praha 1987, s. 117-119.

Nedlouho po svém zřízení začal československý zastupitelský úřad do Prahy zasílat pravidelné politické zprávy. Analýza jejich obsahu, který se jakkoliv týkal problematiky vzájemných vztahů, bude obsahem této diplomové práce.

Tvorba a zasílání politických zpráv patří mezi zásadní povinnosti každého zastupitelského úřadu a jejich základním úkolem je informovat o dění v zemi působení a zasazovat aktuální události do širšího, pro pochopení aktuálního vývoje, nezbytného kontextu. Vztahové informace proto nejsou jejich automatickou součástí, i když se v jejich rámci logicky objevují. Popisovaná témata, forma jejich zpracování a celkové vyznění politických zpráv ovšem indikují, jaký postoj československé delegace - zástupkyně československé vlády - k dané zemi zastávaly.

Vztahy se zeměmi Latinské Ameriky nikdy nepatřily mezi priority československé, potažmo české zahraniční politiky, nicméně i tak byly její součástí od samého počátku. Důvody, které k tomu po vzniku Československa vedly, byly praktické. Nová a neznámá země potřebovala vybudovat síť zastupitelských úřadů, o kterou by mohla svou nezávislost opřít, byť by některé části této sítě, jako například vyslanectví a další úřady v Latinské Americe, zastávaly spíše symbolické politické funkce bez výraznějších reálných výsledků, jako je například navázání skutečně významné obchodní spolupráce. „Po rozpadu Rakouska-Uherska ztratil průmysl v českých zemích svou dosavadní surovinovou a odbytovou základnu, takže hledání nových trhů bylo jedním ze stálých úkolů pražské zahraniční politiky,“¹⁰ připomíná ve svých analýzách meziválečné politiky Československa Vladimír Nálevka. V této perspektivě je třeba vnímat i poválečné zřizování zastupitelských úřadů a zkoumání nových oblastí, včetně vzdálené a z pohledu Prahy nepříliš zajímavé Latinské Ameriky. Jak k této problematice podotýká Tomáš Jiránek, úspěchy jednotlivých diplomatických misí, zvláště v takto vzdálených regionech, do velké míry závisel i na osobnostech jednotlivých vyslanců, jejich aktivitách a také schopnostech a ochotě přesvědčovat Latinoameričany o tom, že Československo stojí za pozornost a navázání spolupráce, i že má co nabídnout.¹¹

¹⁰ NÁLEVKA, Vladimír. *Československo a Latinská Amerika v letech druhé světové války*. Universita Karlova, Praha 1972, s. 7.

¹¹ JIRÁNEK, Tomáš. *Las Actividades del Embajador Checoslovaco Dr. Vlastimil Kybal en México de 1935 a 1938*. Ibero-Americana Pragensia, XXVII, Karolinum, Praha 1993, s. 51-61.

Při popisu československého pronikání na latinskoamerický kontinent, je třeba mít na paměti i to, že tato doba – tedy 20. a 30. léta 20. století - byla také dobou pomyslného posledního velmocenského zápasu o vliv v Latinské Americe. Ačkoliv jednoznačně největší vliv na dění v Latinské Americe měly USA, které subkontinent považovaly za svou výlučnou sféru zájmu, důležitou pro svou vlastní bezpečnost, tak se v této době na kontinentu pokoušely naposledy prosadit i některé zbývající evropské mocnosti - Velká Británie a s blížící se druhou světovou válkou také Německo. Prosazení vlivu přitom už dávno neznamenal jen přímý zisk území, ale stále více politickou a zejména ekonomickou spolupráci. V případě Německa pak šlo i o cílené zakládání tzv. vystěhovaleckých kolonií, jejichž prostřednictvím se Berlín snažil ovlivňovat místní politiky i veřejné mínění ve svůj prospěch, jak ostatně záhy po zahájení své činnosti hlásili i první českoslovenští diplomaté.

1.1 V říši divů - první politické zprávy

Československý generální konzulát byl v Mexiku otevřen v době (1922), kdy se v zemi teprve konstituoval nový revoluční režim a vnitropolitická situace byla značně nepřehledná a proměnlivá. I proto mají první zprávy ze zastupitelského úřadu zejména introdukční charakter - popisují politickou realitu Mexika, mezinárodní postavení státu zejména ve vztahu ke Spojeným státům a zbytku Latinské Ameriky, praxi fungování mexické státní správy a pravidelně také chargé d'affaires Smetana sleduje změny v postojích i složeních zastupitelských misí jiných států. V prostředí reprezentantů evropských zemí a příslušných krajanů pak věnuje pozornost těm, které sledovali i tvůrci zahraniční politiky v Praze. V kontextu Evropy 20. let jde v první řadě o Německo a jeho animozitu vůči Československu, v opačném případě je jako vzor sledováno chování zástupců Francie. S jistými obavami, coby k velké neznámé, je přístupováno k reprezentantům konstituujícího se Sovětského svazu.

Například hned v první politické zprávě ze září 1922 Smetana upozorňuje na postavení německého velvyslance, který se podle jeho slov: „vedle jihoamerických zástupců těší [...] zde největší vážnosti.“¹² Kromě komentářů k mexicko-německému obchodu se Smetana věnuje také k postavení místní německy mluvící komunity, kterou považuje za dalšího vykonavatele německé zahraniční politiky. Například ve třetí pravidelné politické zprávě z 3. listopadu 1922 upozorňuje na (údajně) výpady proti Československu, když

¹² AMZV, f. Politické zprávy 1918-1977, Mexiko, Politická zpráva I, 13. 9. 1922.

hodnotí redakční práci v Mexiku působící německé agentury Duems takto: „Často přináší zprávy zahrocené proti R. Čs i S.H.S. a ještě častěji příznivé Uhrám. Občas hlásí bouře na Slovensku neb na Černé Hoře. Příznivé zprávy si ponechá - tak o sjezdu aviatickém v Praze ani řádky - ohlásila stávkou v Ostravě, ale ne její skončení. Dementovat to je těžko, ježto zdejší úřad z Prahy žádných informací nedostává.”¹³ Ve stejné zprávě také Smetana upozorňuje na stále silný, i když podle jeho názoru díky nedostatečné podpoře z domova pomalu slábnoucí, vliv Francie, ve 20. letech významného zahraničního partnera mladého Československa. Postavení Němců v Mexiku se československý chargé d'affaires věnuje také v následující 4. politické zprávě (ze 7. prosince 1922), kde se vedle dalšího věnuje krátce také rozboru mexického dělnického hnutí a častých stávek, které podle jeho názoru ničí mexické hospodářství a píše zde i toto: „Bedlivý pozorovatel přijde k poznatku, že Evropa předčí zdejšího domorodce téměř v každém ohledu. Tuto výhodu již dávno poznali Němci, kteří si zde vybudovali rozsáhlou kolonii [...] Možno podotknouti, že Němci všemožným způsobem se snaží ovládnouti zdejší poměry, ale i zalichotiti se Mexičanům.”¹⁴

Podobný, s despektem hraničící styl vyjadřování, je pro Smetanu typický a vydatně se objevuje v průřezu všech jeho do Prahy zaslaných zpráv. Častá je kritika původních obyvatel Mexika. Ve čtvrté politické zprávě z roku 1922 Smetana upozorňuje také na nově se formující spolky, které byly údajně inspirovány evropským fašismem, a píše následující: „Při zdejší duševní nevyspělosti domorodého obyvatelstva nižších vrstev možno říci, že jistě velmi malé procento nynějších mexických fascistů má skutečně správný pojem o své nové politické strany [...]”¹⁵ Podobně se vyjadřuje i ve 4. politické zprávě z roku 1923: „V minulém měsíci došlo ke sjednocení dělnických spolků rojos a amarillos [...] valného politického významu toto sloučení nemá, jelikož mexický dělník nestojí na takovém stupni inteligence a nemá ani takového významu v otázkách veřejných a sociálních jako v kulturních státech.”¹⁶ Anebo v sedmé politické zprávě z roku 1923 píše následující: „[...] čistokrevný, domorodý indián, je živel destruktivní, lenošivý, který závidí přestěhovalci, dosáhne-li svojí prací dobrých výsledků, sám však pracovati nechce.”¹⁷

A podobné názory má chargé d'affaires Smetana i o mexické politické reprezentaci.

¹³ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva III, 3. 11. 1922.

¹⁴ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. IV, 7. 12. 1922.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. IV, 7. 5. 1923.

¹⁷ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. 7, 7. 9. 1923.

Politická scéna, stále silně ovlivňována doznívajícími revolučními bouřemi, se Evropanům, zvyklým na dodržování jistých institucionálních praktik, mohla zdát těžko pochopitelná a odehrávající se na zcela jiné úrovni. Což, jak lze usuzovat z dochovaných politických zpráv, byl i případ Vladimíra Smetany. Jistá nevěřičnost a neschopnost pochopit mexickou realitu jako cosi odlišného od evropského standardu, prostupuje všemi jeho zprávami.

Mexická revoluce (1910-1917) a její důsledky, určující momenty vývoje moderního Mexika, jsou velmi složitou kapitolou mexických dějin a není v možnostech a ani cílem této práce ji rozebírat, přesto, pro pochopení kontextu existence první let československého zastupitelského úřadu, považuji za nezbytné alespoň ve zkratce připomenout, co po konci revolučních bojích následovalo. Mnoho z těchto událostí, které budily značný údiv československých diplomatů, bylo přímým výsledkem složitého vývoje revolučních let. Nechávám přitom stranou názor mnoha historiků, že revoluce jako taková neskončila přijetím querétarské ústavy v roce 1917, ale v jiné formě, ne už jako občanská válka, pokračovala až do reformy prezidenta Lázara Cárdenase, tedy prakticky do konce 30. let.

1.2 Mexiko v rukou Sonořanů

Od roku 1920 do roku 1924 byl mexickým prezidentem Álvaro Obregón. S jeho nástupem do prezidentské funkce nastalo v Mexiku patnáctileté období vlády tzv. „sonorenses“. Pod tímto označením se rozumí mocenská skupina lidí soustředěných kolem Obregóna a jeho nástupce Plutarca Elíase Callese,¹⁸ kteří reprezentovali zájmy mexického severu a jak už název skupiny napovídá, z velké části (ale nikoliv bezpodmínečně) pocházela ze severomexického státu Sonora. „...jen během vlády prvně jmenovaného [Obregóna, pozn. aut.] platilo, že každý třetí významný politik pocházel ze Sonory či jiného přílehlého státu ze severu [...] mezi lety 1917-1940 bylo na 44 % státních funkcí obsazeno lidmi ze severu, a to i přesto, že tamní populace představovala jen čtvrtinu všech obyvatel Mexika.“¹⁹ Těmito slovy začíná svou charakteristiku Mexika dvacátých let mexický historik Macario Schettino. Označení „vláda Sonořanů“ v jeho pojetí odkazuje k politické orientaci tehdejších politické elity, respektive, k revolučnímu proudu, který reprezentovala a který pomohla prosadit.

¹⁸ Calles proslul nejen jako třetí prezident porevolučního Mexika, ale také jako šedá eminence doby, navazující na konec jeho mandátu

¹⁹ SCHETTINO, Macario. *Cien años de confusión México en el siglo XX*. Santillana Ediciones Generales, S. A. de C. V., México, D. F. 2007, s. 97.

Zvolení Obregóna do čela Mexika bylo poslední tečkou za jeho dlouholetými spory s bývalým spojencem a prvním porevolučním prezidentem Venustianem Carranzou. V době revolučních bojů oba muži, spojenci, reprezentovali umírněnější opozici proti často až utopickým a oportunistickým požadavkům dalších symbolů mexické revoluce - Emiliana Zapaty a Francisca „Pancho” Villy. Po porážce posledně jmenovaných ovšem začaly na povrch vyplouvat i rozdíly mezi Obregónem a Carranzou, které se mimo jiné projevovaly i při sepisování querétarské ústavy. Carranza, který si brzy získal přezdívku „el Rey Viejo”, představoval spíše zastánce starých pořádků a jeho představa nového základního zákona spočívala v mírně obměněné variantě liberální ústavy z poloviny 50. let 19. století. Naproti tomu Obregón prosazoval větší zapojení a ochranu lidových mas, jejichž jménem byla (zejména druhá fáze revoluce) vyhlášena. Jak je z querétarské ústavy patrné, právě jeho verze se nakonec prosadila. Přesto byl i z úcty k jeho zásluhám prvním prezidentem zvolen Carranza. Jeho vztah s Obregónem ale získával stále větší a větší trhliny a do otevřené roztržky přerostl na sklonku Carranzova volebního období, kdy se dosluhující prezident tvrdě postavil proti tomu, aby se jeho nástupcem stal právě Obregón, který se za něj sám prohlásil. Místo toho Carranza jako svého nástupce prosadil civilistu, Ignacia Bonillase.

Nedlouho na to, pod záminkou sporu ohledně kontroly nad řekou Sonorou, vyhlásil Obregónův tábor manifest, známý jako Plan de Agua Prieta, ve kterém Sonora vypověděla poslušnost federálním úřadům. Jejich krok záhy získal velkou podporu napříč Mexikem a co je nejdůležitější, také v části armády. Carranza díky tomu čelil dalšímu povstání. Odmítl mu ustoupit a nakonec byl zavražděn. Prozatímním prezidentem se stal sonorský guvernér a Obregónův spojenec Adolfo de la Huerta, kterého v čele státu za půl roku, v prosinci 1920 nahradil právě Obregón.

I přesto, že i nadále zmítaly mexickou scénou mnohé stávky, pokusy o povstání a také útoky na politiky, na což ve svých zprávách často poukazuje i Vladimír Smetana, byla rebelie proti Carranzovi poslední válečnou epizodou revoluce a nadále se prezidenti střídali bez ozbrojených konfliktů. Brzy po Obregónově nástupu do prezidentské funkce se totiž začal pozvolna formovat systém, který Mexiku vládl po celé dvacáté století, a který na konci 20. let stvrdilo založení Národní revoluční strany, předchůdkyně dnešní PRI.

Vedle jisté vnitropolitické konsolidace bylo velkým Obregónovým úspěchem také to, že po mnoha letech vyjednávání, jež bez kladného výsledku vedl už Carranza, dosáhl na konci

srpna 1923 oficiálního uznání své vlády ze strany Spojených států. Toto rozhodnutí znamenalo jednoznačné uznání nového právního systému Mexika²⁰ a konsolidovalo také jeho mezinárodní postavení. Nepopíratelný význam mělo i pro Obregóna samotného a to nejen z prestižních důvodů.

Uznání jeho vlády znamenalo i to, že v případě jakéhokoliv dalšího vnitřního konfliktu nemohou Spojené státy podporovat jeho odpůrce a zasadit se tak o svržení stávajícího prezidenta, čehož se Obregón po celou dobu vyjednávání obával. V tomto ohledu nemohla dohoda přijít v lepší čas, krátce po jejím vyhlášení totiž proti Obregónovi vystoupil jeho spojenec Adolfo de la Huerta (který mimochodem v pozici ministra financí vedl začátkem dvacátých let první neúspěšná jednání s USA a s dojednaným kompromisem nesouhlasit). I díky materiální podpoře USA byla ale jeho rebelie rychle potlačena.

Kuriózní přitom je, že jedním z motivů, které USA k ochotě k dohodě vedly, bylo to, že Obregónovu vládu považovaly za překvapivě stabilní a možnost jejího svržení (a tudíž i nových příležitostí pro prosazování svých zájmů) vyhodnotili tehdejší představitelé USA jako malou. Dlouho odmítané uznání se jim proto jevilo jako lepší varianta.²¹ Vztahy mezi Mexikem a USA nicméně i přes výrazný pokrok zůstaly nadále velice komplikované.

1.3 Doba sonorská československýma očima

Jak upozorňuje kolektiv historiků z univerzity Colégio de México, ve dvacátých letech nebylo pro Mexiko důležitějšího zahraničního partnera než Spojených států amerických. Po konci první světové války zůstalo Mexiko plně v jejich vlivu: „Žádná evropská země se jim [USA, pozn. aut.] v tomto ohledu nemohla rovnat. S koncem ozbrojené části revoluce přišla doba, kdy byly mexické zahraniční vztahy definovány, snad ještě mnohem více než kdy dřív, skrze vztah ke Spojeným státům.”²²

Nejzásadnějšími tématy, která mezi sebou oba státy řešily, byly problematika ropných společností, pozemkového vlastnictví a také splácení zahraničního dluhu, který Mexiko vůči USA měly.

²⁰ Spojené státy během jednání získaly řadu výhod, jež v Mexiku nadále budily nelibost

²¹ CENTRO DE ESTUDIOS HISTÓRICOS DEL COLEGIO DE MÉXICO. *Historia general de México* 2. El Colegio de México, México, D. F. 1976, s. 1224.

²² *Ibid*, s. 1219.

Vedle narovnání vztahů se Spojenými státy patřilo mezi hlavní cíle Obregónovy vlády také obnovení centrální kontroly nad neposlušnými regiony a neméně důležitá byla i otázka předání moci.²³ Všechny těchto oblastí si ve svém zpravodajství pečlivě všímal i československý zastupitelský úřad, ovšem optikou, jejíž charakter jsem naznačila už dříve. Zatímco v případě jednání o obnovení mexicko-amerických vztahů se československý chargé d'affaires Smetana drží emotivně nezaujatého popisu jednotlivých jednání i reakcí třetích zemí na jejich vývoj, v oblasti vnitropolitické, bezpečnostní a záhy také předvolební (před blížícími se prezidentskými volbami 1924) se ale jeho výše popsaný rezervovaný postoj vůči Mexičanům opět projevuje.

V průběhu let je ale ve Smetanových názorech znatelný jistý vývoj, který patrně souvisí i postupným zklidňováním veřejného života v Mexiku. Jak sám Smetana píše, v zemi postupem let ubývá dříve častých lokálních povstání i dělnických stávek a podle jeho hodnocení se pomalu také zlepšuje celková bezpečnostní situace.

I přesto se československý chargé d'affaires zprvu velmi negativně vyjadřoval i k osobě Obregónova nástupce, generála Plutarca Elíase Callese a to v souvislosti s jeho předvolebními aktivitami. Tento názor se naplno objevuje například v sedmé politické zprávě z roku 1923, kde při rozboru pokračujících americko-mexických jednání o uznání Smetana píše: „Souhlasně s postupem vyjednávání lepší se mezinárodní postavení Mexika, jeví se v tom, že každý měsíc přijde nový velvyslanec do Mexika, aby vystřídal původního chargé d'affaires [...] za toto zlepšení pověsti Mexika nutno děkovat jen prezidentu Obregónovi a jest jen co litovati, že jeho období se již příštím rokem končí a příští prezident Calles není nikterak osobou tak důvěryhodnou.”²⁴ Na tom samém místě Smetana také referuje o zavraždění revolucionáře Francisca „Pancha” Villy,²⁵ a odkazuje na spekulace, že za jeho zabitím stál právě Calles. Svůj referát uzavírá tímto komentářem: „V Mexiku není vražda závadou, aby někdo mohl býti presidentem, a zdá se, že Calles si z toho nic nedělá, že se ví, kdo dal Villu odstraniti.”²⁶

Smetanova nelibost vůči budoucímu prezidentovi podle dochovaných zpráv s blížícími se volbami jen gradovala a výpady na Callesovu adresu byly v do Prahy zasílaných

²³ SCHETTINO, Macario. *Cien años de confusión México en el siglo XX*. Santillana Ediciones Generales, S. A. de C. V., México, D. F. 2007, s. 101.

²⁴ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. 7, 7. 9. 1923.

²⁵ zemřel 20. 7. 1923

²⁶ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. 7, 7. 9. 1923.

zprávách v podstatě všudypřítomné. V osmé politické zprávě ze 7. září 1923 rozebírá Smetana předvolební situaci a upozorňuje na (nejen ideologické) rozpory mezi Callesem a dosluhujícím Obregónem. Smetana upozorňuje, že Calles ve vyjednávání se Spojenými státy tvrdě hájí mexické zájmy a ústavu, kdežto Obregón je podle něj spíše nakloněn kompromisu. Připomíná také, že v rámci předvolební kampaně Calles odjel z hlavního města a svou kandidaturu řídí z venkovského sídla, což československému chargé d'affaires připomíná chování vůdců nedávných povstání proti centrální vládě. „Činnost generála Callese, jehož ústraní se příliš podobá tábora nespokojenců, radikální tendence Callesovy a bezohledná, energická jeho povaha, která se nezastaví před žádnou překážkou a která nezná rozpaků při volbě prostředků, tvrdohlavosti při sledování zamilovaných teorií bez ohledu na potřeby hospodářské produktivity země, nutně vyvolává obavy o budoucnost země, jak politickou, tak hospodářskou.”²⁷ V kontrastu s rozhodným Callesem, naopak Smetana prezidenta Obregóna opakovaně líčí jako slabého a nerozhodného muže. V reakci na anulování výsledků voleb ve státě San Luis Potosí, kde zvítězil Callesův odpůrce, stroze konstatuje: „Obregónova nerozhodnost a slabost vzbuzuje trapný dojem.”²⁸ Podle Smetany Obregón Callesovi ustupuje, protože cítí jeho osobnostní převahu a cílevědomost a není schopen mu čelit, navíc mu má být zavázán za vlastní zvolení do prezidentského úřadu. Zároveň píše i o tom, že ve Spojených státech není Calles příliš oblíbený, a že v případě jeho zvolení by mohlo dojít k dalšímu zhoršení vzájemných vztahů. S blížícím se datem voleb Smetana také stále častěji píše o vyostřující se vnitropolitické situaci, o níž často hovoří jako o další revoluci. Její uklidnění v politické zprávě z 12. března 1924 hodnotí takto: „Je to v dějinách Mexika řídký případ, že se udrží federální vláda, poněvadž je již něco v povaze Mexikána, míšence Španěla s Indiánem, co nutí jej přikloniti se spíše k živlům rozvratným, než k pořádku.”²⁹ Samotné volby pak Smetana ve zprávě z 8. července 1924 popisuje jako zmanipulované ve prospěch Callese a své pozorování zakončuje slovy: „Z různých příznaků a v důsledku znalostí více než dvouletých zdejších poměrů myslím, že do dvou měsíců přijde znovu k revoluci, která možná bude ještě krvavější předešlé,”³⁰ a v politické zprávě číslo 8 z 18. srpna 1924 píše: „Situace vnitropolitická je den ze dne chaotičtější. Předně volba nového

²⁷ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. 7, 7. 9. 1923.

²⁸ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. 9, 8. 10. 1923.

²⁹ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. III, 12. 3. 1924.

³⁰ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. VII, 8. 7. 1924.

prezidenta byla důkazem občanské nevyspělosti mexických voličů a násilnosti zdejších politiků.“³¹

V té samé zprávě Smetana také upozorňuje na to, že Calles, coby zvolený, ale ještě neinaugurovaný prezident, odjel na poznávací cestu po evropských státech, na níž chce podpořit vztahy mezi Mexikem a Evropou a zejména poznat, jak evropské státy fungují. Tento záměr Smetana hodnotí následovně: „Že by jeho cesta umožnila jemu vytvoření nějakého jasného obrazu o nejdůležitějších otázkách evropských je málo pravděpodobno, poněvadž Calles mluví jen španělsky [...] a potom je to člověk podprůměrné inteligence, dle jehož mentality otázky sociální, hospodářské, finanční a jiné jsou zbytečností.“³²

Součástí Callesovy cesty byla i návštěva střední Evropy a ze zpráv zasílaných do Prahy je patrné, že se uvažovalo i o návštěvě Prahy. Jako delegát mexické odborové organizace Confederación Obrera Mexicana, s sebou měl Calles údajně vézt i listiny, které ho pověřovaly k případné účasti na pražském socialistickém kongresu.³³ Z korespondence mezi ministerstvem zahraniční a vyslanectvím je jasné, že Prahu možnost Callesovy návštěvy zajímala (i když nijak podstatně) a že i zastupitelský úřad se snažil zjistit, nakolik by tato návštěva byla možná. Spíše než o samotnou přítomnost Callese v Praze se ale zdá, že československé straně šlo o jakési morální vítězství nad Německem, které i podle Smetany vedlo v Mexiku vůči Československu dlouhodobě očerňující kampaň (viz výše) a které se snažilo případně Callesově cestě do Prahy zabránit. Vypovídá o tom tato pasáž z 9. politické zprávy z 9. září 1924: „Ve sdružení bylo mně řečeno, že záleží od Callese, chce-li jeti do Prahy, takže dodnes sama konfederace neví, bude-li ji Calles zastupovati či ne. Myslím, že projevil-li Calles v Berlíně úmysl jeti také do Prahy, že se Němci postarali, aby se tak nestalo, jak stejně se snažili vymluviti Callesovi cestu do Francie. Němci dobře oceňují význam Mexica pro svůj obchod a jen proto připravili Callesovi takového uvítání, ačkoliv dosud prezidentem není,” a pak Smetana pokračuje svými typickými proticallesovskými výpady, „právě člověk podprůměrné evropské inteligence jako Calles dá se lépe a snadněji přesvědčit a bylo by bývalo jistě velmi prospěšné pro náš export do Mexica, aby Calles viděl Československo,” a tuto pasáž zakončuje výtkou na stranu československého ministerstva

³¹ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. VIII, 12. 8.1924.

³² Ibid.

³³ patrně se jednalo o XIII. sjezd československé sociální demokracie, který se konal 25. - 28. září 1924

zahraničí, „nevím, co bylo podniknuto v této věci ze strany ministerstva v důsledku mého telegramu.“³⁴

Calles na své cestě nakonec Československo nenavštívil. Dochované zprávy o této události, kterých navíc není mnoho, ale výstižně ilustrují tehdejší československo-mexické vztahy, které měly spíše formální charakter a k hlubší kooperaci, jak je patrné i z dalších Smetanových referátů, nedocházelo.

1.4 Obchod – věčný problém

V archivu ministerstva zahraničních věcí se kromě politických zpráv dochovalo i několik krátkých telegramů, které se týkaly možných vzájemných obchodů. Jednalo se o poptávky a nabídky k prodeji zejména zbraní, nábojů a „produktů Škodových závodů“. Z depeší vyplývá, že mexická strana tyto komodity poptávala a Československo jí učinilo nějaké nabídky, není už ovšem jasné, zda k obchodům nakonec skutečně došlo. Zachované zprávy mají navíc nárazový charakter a hlubší obchodní spolupráci nenaznačují. Nízkou míru vzájemného obchodu, kritizoval i Smetana, implicitně na mnoha místech, zcela explicitně pak v první mimořádné zprávě z 24. ledna 1925, v níž referuje o příjezdu nového německého velvyslance do Mexika a jeho vřelém přijetí. „Následující dny byly vyplněny slavnostmi, které dokázaly, že politika loňského roku vedená v Německu za pobytu Calles-ova tam byla velmi rozumná a dobře vypočítaná a že ponese v Mexicu skvělé úroky německému obchodu a průmyslu,” Smetana v této zprávě odkazuje ke Callesově evropské cestě a neuskutečněné návštěvě Československa a pokračuje, „zdejší úřad pokládá za účelné referovati o této návštěvě ve zvláštní zprávě, aby se upozornilo na to, jak poválečné Německo snaží se znovu získati své mocenské postavení a vliv hlavně tam, odkud jim kyne možnost hospodářské rekonstrukce a rozmachu,” a svou zprávu zakončuje další výtkou na stranu československého ministerstva zahraničí, „u nás bohužel jeví se všude o tyto země [myšleno Latinské Ameriky, pozn. aut.] malý zájem a přece by právě tyto země mohly se státi velikým a trvalým odbytištěm československých výrobků. Pozornost věnovaná Německem zdejším vůdčím osobnostem je v přímém rozporu s postupem v Praze zachovávaným.“³⁵ Otázkou ale samozřejmě zůstává, nakolik se měl československý vyslanec v Mexiku snažit v ústředí

³⁴ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. IX, 9. 9. 1924.

³⁵ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Mimořádná politická zpráva č. 1, 24. 1. 1925.

probudit větší zájem o svůj region a nakolik toto Smetana skutečně svými nepříliš pochvalnými zprávami o Mexiku činil.

Jak už jsem ale uvedla výše, jeho postoj k Mexiku a tamní politické reprezentaci doznal za dobu jeho služby jistých změn. Posun k neočekávaně kladnému hodnocení země a zejména jejího nového prezidenta Callese přišel záhy po jeho uvedení do úřadu v první prosincový den roku 1924³⁶ a patrně to je hned z první pravidelné zprávy za rok 1925, kterou do Prahy Smetana zaslal 20. ledna 1925: „Nové období presidentské začíná dosti slibně a za první měsíc své činnosti vykonal president Calles mnohou věc, která je ke všeobecnému prospěchu [...] je velký rozdíl mezi nynějším Calles-em prezidentem, a Calles-em, když byl ministrem vnitra.”³⁷ Smetana hodnotí kladně zejména to, že Calles dle jeho pozorování výrazně ubral se své radikality a v roli prezidenta vystupuje údajně více jako svorník rozdělené společnosti, snaží se omezit vliv armády a počet generálů, stejně jako počet stávek a demonstrací, které dříve podporoval a v neposlední řadě také vyřešit pokračující finanční potíže země.

Všechny tyto aspekty byly součástí budování Callesovy mocenské pozice, pro niž se později vžila označení El Jefe Máximo či El Maximato a díky níž i po svém odchodu z prezidentské funkce zůstal Calles šedou eminencí rozhodující o dění v Mexiku i v nadcházejících letech, až do nástupu Lázara Cárdenase do prezidentské funkce v roce 1934.

1.5 Zaostřeno na USA

Ačkoliv dřívější (1923) navázání oficiálních diplomatických vztahů mezi Mexikem a Spojenými státy byl velký krok kupředu, rozhodně nešlo o partnerství jednoduché. Už počátkem roku 1926 byly vztahy obou zemí velmi napjaté, ve svých zprávách na to upozorňuje i Smetana. A napětí nadále gradovalo. Vedle jasně protiamerických opatření, jako byly zákony měnící právo k vlastnictví půdy, k tomu přispěl i vnitřní konflikt s katolickým klérem, který vypukl v roce 1926. Pro tento konflikt se vžily názvy Guerra de los Cristeros, Guerra Cristera nebo pouze Cristiada a šlo zhruba o tříleté období, v jehož rámci mexická vláda tvrdě vystoupila proti katolickým kněžím a omezila jejich práva i činnosti. Československý vyslanec o sporu na jeho počátku napsal: „Toto počínání vlády proti

³⁶ od této doby je první prosincový den tradičním datem nástupu nového prezidenta do úřadu

³⁷ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. I, 20. 1. 1925.

katolickému kléru si nikdo nemůže vysvětliti, obzvláště poněvadž celá země je místy dokonce fanaticky katolická.“³⁸

Začátkem roku 1927 ke zhoršení vztahů s USA přispělo také přijetí zákona, který měnil vlastnické poměry v oblasti ropného průmyslu a retroaktivně měnil původní zahraniční vlastnictví na propůjčené koncese.³⁹ Ke všemu se přidal také odlišný postoj obou zemí ke konfliktu v Nikaragui a nálada v jedné i druhé zemi byla v nejvypjatější době nakloněna vzájemnému ozbrojenému konfliktu.⁴⁰ Jak ve svých zprávách zachycuje i Vladimír Smetana, americký tisk v této době často vystupoval proti Callesovi a psal o bolševizaci Mexika, spory o novou legislativu komentuje československý chargé d'affaires takto: „Spor zůstal nevyřešen a aplikace zákonů [...] může být podnětem k přerušení diplomatických styků.“⁴¹

Vyhraněné názory ale nakonec nenašly v americké veřejnosti dostatečnou odezvu a ani politickou podporu. V polovině roku 1927 tehdejší prezident Coolidge otočil a začal hledat smírnou cestu.⁴² Tento obrat se v první řadě projevil výměnou na postu velvyslance v Mexiku. Novým velvyslancem USA se stal neprofesionální diplomat, finančník Dwight Morrow. Jeho instrukce sice byly „vyhnout se válce, ale neustoupit přitom z principů“,⁴³ ovšem díky jeho osobnímu přístupu a nasazení, který ve svých zprávách zachycuje i Smetana, se vyhrocená situace začala záhy uklidňovat a oba státy byly ochotné jednat. O vstřícném přístupu k Mexiku svědčí také Morrowův výrok, že v Mexiku, je „lepší špatná vláda než anarchie.“⁴⁴

Změnu postoje americké vlády dokazuje také zpráva, která se objevila v tamním tisku 28. března 1928 a ve které kabinet oznamuje, že konflikt s Mexikem byl definitivně zažehnán a upozorňuje ropné společnosti, že pro ně není jiná možnost, než přijmout nové zákony, které

³⁸ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. III, 10. 3. 1926.

³⁹ CENTRO DE ESTUDIOS HISTÓRICOS DEL COLEGIO DE MÉXICO. *Historia general de México* 2. El Colegio de México, México, D. F. 1976, s. 1224.

⁴⁰ Ibid, s. 1225.

⁴¹ například AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. XII, 9. 12. 1926.

⁴² CENTRO DE ESTUDIOS HISTÓRICOS DEL COLEGIO DE MÉXICO. *Historia general de México* 2. El Colegio de México, México, D. F. 1976, s. 1225.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Periodická politická zpráva č. II, 4. 5. 1929.

Mexiko přijalo.⁴⁵ O urovnání sporu v této době ve stejném duchu referuje i československé zastupitelství.

Na mexické vnitropolitické scéně pak Smetana postupem času konstatuje opětovné zhoršení bezpečnostní situace, popisuje různé drobné rozbroje na lokální úrovni a také opouští své dřívější sympatie k prezidentu Callesovi. Například v 5. politické zprávě z roku 1926 píše: „Calles stal se velmi neoblíbený a rozhodně neovládá již tak situaci jako ze začátku. K neoblíbenosti přispěl značně konflikt s klérem, který působí rozbroje v celé zemi.” Ve vztahu k místním konfliktům například píše: „Podávat zprávu o jednotlivých, třeba jen větších povstáních a jejich potlačení, podobalo by se americkému filmu z „Divokého Západu.” Lépe jest omezit se na konstatování fakt, že téměř ve všech státech byly vzpoury a že v posledních době velice mnoho lidí i nevinných bylo pozabíjeno.”⁴⁶ Jak patrně, do jeho zpráv se opět vrátil jistý opovržlivý tón.

1.6 Československé vyslanectví

V roce 1927 Smetana na postu chargé d'affaires skončil a do konce roku ho zastupoval vicekonzul Sedláček.

V polovině září 1927 odeslal Sedláček do Prahy zprávu ve věci „Zřízení československého vyslanectví v Mexiku.” Sedláček v ní píše o zhruba týden staré schůzce s podtajemníkem mexického ministra zahraničí. Podle zaslané zprávy se od něj dozvěděl následující: „Mexiko by velmi rádo vidělo, aby Československá republika zde zřídila vyslanectví aspoň s ministrem rezidentem a znovu opakoval, že kdyby dostal formální ujištění od československé vlády, že zde bude naše vyslanectví zřízeno, že ihned bude nynější mexický zástupce jmenován ministrem-rezidentem nebo vyslancem.” Sedláček k tomu poznamenává, že podtajemník ministra dodal, že tuto žádost přednesl už jeho předchůdci Smetanovi, bez odpovědi, a proto by rád znal postoj československé vlády a dodává: „Mám dojem, že mexické vládě velmi na této věci záleží a prosím proto o brzké sdělení názoru ministerstva.”⁴⁷

⁴⁵ CENTRO DE ESTUDIOS HISTÓRICOS DEL COLEGIO DE MÉXICO. *Historia general de México* 2. El Colegio de México, México, D. F. 1976, s. 1226.

⁴⁶ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. V, 8. 5. 1926.

⁴⁷ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zřízení čs. vyslanectví v Mexiku, mexický návrh, 19. 9. 1927.

Krátce na to, v listopadu 1927 byl zastupitelský úřad skutečně povýšen na vyslanectví. V prosinci byl Sedláček nahrazen novým chargé d'affaires Janem Brožem. Jak vyplývá z jedné z jeho prvních zpráv, nehovořil příliš dobře španělsky a podle vlastních slov potřeboval k zorientování se v novém prostředí určitý čas.⁴⁸ Nicméně i přesto hned v následující zprávě, s odvoláním na předchozí zprávy, které ovšem v archivu ministerstva zahraničních věcí chybějí, upozorňuje na možné obchodní příležitosti pro československé firmy v Mexiku: „O změnách v celním tarifu, týkajících se dovozu sladu a důležitých pro náš sladovnícký průmysl, jedná zdejší [odkaz na jinou zprávu, pozn. aut.] a dále bylo zdejším [odkaz na jinou zprávu, pozn. aut.] upozorněno na možnosti zásobiti mexický trh velkým množstvím elektrických žárovek v důsledku příznivého rozhodnutí ministerstva obchodu, průmyslu a práce pro volnost obchodu s tímto výrobkem. Do konce prosince došly pouze neúplné a nevzorkované nabídky dvou československých firem: továrny „Slavia“ v Brně a „Lux“, továrna elektrických žárovek v Moravské Ostravě, jichž ceny jsou však velmi vysoké a stává obava, že náš průmysl nebude moci náležitě využiti této náhodné konjunktury a stojí za zmínku, že firma Gustav Ganz&Co. ve Vídni nabízí mnohem levněji.“⁴⁹ I z této zprávy je patrné to, co v předešlé době, a sice že zájem o obchodování v Mexiku nebyl ze strany Československa příliš velký.

Zatímco Smetanovy zprávy byly do značné míry prodchnuty jeho subjektivním pohledem na Mexiko, jeho lid a politické praktiky, Brožův styl byl zpočátku výrazně odosobněný. Jeho zprávy se vyznačovaly takřka zpravodajským shrnutím dění a nedoprovázely je prakticky žádné Brožovy osobní komentáře, ani zmínky o osobních schůzkách s mexickými představiteli, jako tomu bylo u jeho předchůdce.

Začátkem roku 1929 pravděpodobně v návaznosti na tuto změnu zaslalo československé ministerstvo zahraničí do Mexika sérii výtek k tomu, jak zasílané politické zprávy vypadají. Rezort Brožovi vytýkal, že se „politické zprávy v roce 1928 většinou omezovaly na parafrázi novinových článků anebo strohé zaslání výstřižků,“⁵⁰ a nabádal ho k dodržování následujících pravidel: „Dle postupů daných zastupitelským úřadům se má politické zpravodajství opírat o vlastní pozorování a osobní styky. Nestačí dále posílati, byť rozsáhlé výstřižky z novin - sledování tisku má být konstantní, ale pouze podkladem ke

⁴⁸ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. 11, 2. 12. 1927.

⁴⁹ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva č. 12, 12. 22.1 1928.

⁵⁰ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Periodická politická zpráva č. 1, 18. 1. 1929.

kritickému zhodnocení dění.”⁵¹ A k definici úkolů vyslanectví v Mexiku úřad ještě dodává: „Zamini má hlavní zájem na poměru Mexika ke Spojeným státům amerických a jejich vzrůstajícímu vlivu hospodářskému a politickému ve státech Latinské Ameriky.”⁵² A k praxi zasílání výstřižků ještě pražské ministerstvo dodává: „Zaslané výstřižky, pokud pojednávání o politických programech mexických politických stran, nemají valného významu, vzhledem k politické nevyspělosti a časté negramotnosti i vynikajících účastníků politických stran.”⁵³

Na výtky ministerstva zahraničí Brož zareagoval tím, že zasílání novinových výstřižků v následujících měsících omezil, ovšem s vysvětlením, že předpokládal, že budou ministerským úředníkům sloužit k podrobnějšímu poznání jednotlivých událostí a také tomu, aby se předešlo nesprávné parafrázi.⁵⁴ K úkolu sledovat dění více z osobní roviny, a to i v okolních státech, soudí, že to není v jeho silách. V poněkud pichlavé výtce píše, že jeho úřad nemá ani dostatek financí na to, aby si mohl nakoupit tisk, který v ostatních státech vychází, natož na to, aby tam udržoval síť důvěrníků. Jak dodává, na rozdíl od ostatních evropských zemí, které v těchto státech mají samostatné zastupitelské úřady.⁵⁵

Po této výměně názorů, která mimo jiné pomáhá pochopit, jaké postavení mělo Mexiko v zahraničněpolitických zájmech Československa, se Brožův styl referování záhy začal podobat Smetanovu. Koncem roku 1929 například informoval o probíhajících jednáních mezi mexickou a americkou vládou o splácení dluhu, kvůli čemuž odstupující prezident Calles odcestoval do Washingtonu v době, kdy se v Mexiku po zvolení jeho nástupce formovala nová vláda, takto: „Dosud jde všechno podle plánů pořadatelů tohoto divadelního představení, a že strýček Sam jest spokojen s úsměvem, dokazuje ta okolnost, že americký velvyslanec D. W. Morrow odjel včera bez obav do USA, kde se sejde s „ředitelem tatrnáneků” Calles-em [...] a proslýchá se, že v Bílém domě bude sestaven nový kabinet.”⁵⁶

V roce 1930 přerušilo Mexiko diplomatické styky se Sovětským svazem a tamější velvyslanec byl recipročně stažen ze své mise. Československý chargé d'affaires toto komentoval jako nesporný důkaz rostoucího vlivu USA v Mexiku⁵⁷ a utužování dominantní

⁵¹ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Periodická politická zpráva č. 1, 18. 1. 1929.

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Periodická politická zpráva č. V, 7. 12. 1929.

⁵⁷ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Běžná zpráva politická č. 1, 24. 1. 1930.

pozice USA viděl i v chování nového prezidenta Ortize Rubia, jehož osobnost a zahraniční cestu do USA komentuje takto: „Je všeobecně považován za slepý nástroj bývalého presidenta Calles-e. Cesta, kterou před nastoupením svého úřadu podnikl do USA, svědčí o tom, že bude nadále dělati sblížovací politiku s tímto mocným sousedem jako jeho předchůdce.“⁵⁸

Počínaje rokem 1930 se v politickém zpravodajství, konkrétně v tzv. periodických politických zprávách, které vyslanectví koncipuje jako čtvrtletní přehled nejvýznamnějších politických, později i hospodářských událostí,⁵⁹ začíná nepravidelně objevovat, v přehledu mexických zahraničních vztahů, i rubrika patřící Československé republice. Ve většině případů bývá stručná a jejím hlavním tématem je to, jak se o Československu píše v mexickém tisku. V souvislosti s tím si autoři zpráv opakovaně stěžují na očerňující kampaň, kterou proti Československu v Mexiku vede již zmíněná německá tisková kancelář Duems.⁶⁰

Toto chování místní německé agentury zcela odpovídá i zhoršujícím se vztahům mezi Československem a Německem v Evropě. Československé vyslanectví ve zprávách o činnostech zástupců německého tisku působí značně defétisticky. Takřka každá zpráva o očerňujících člancích je provázena komentářem, že proti tomu zastupitelský úřad není schopen mnoho dělat, jelikož nemá v Mexiku tak silné postavení jako Němci.

V tomto duchu se rubrika o Československu a Mexiku nesla v nadcházejících letech, většího rozsahu se, ostatně jako celá vztahová problematika, dočkala až za působení Vlastimila Kybala.

V politické zprávě číslo 15 z roku 1930 se znovu objevují informace o možných obchodních nabídkách, jež ale ovšem znovu dokazují, že povědomí o Mexiku a jeho potřebách nebylo v Československu příliš rozšířené. I to, že tehdejší vláda o změnu ani příliš neusilovala. Ve zprávě Brož píše: „V poslední době československá zbrojovka v Brně nabízí prostřednictvím vyslanectví a svých zástupců nejrůznější válečný materiál mexickému ministerstvu války. Nabídky ty vycházejí z předpokladu, že mexická armáda je moderně

⁵⁸ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Pascual Ortiz Rubio, nový prezident mexický – převzetí úřadu a atentát na jeho osobu, 8. 2. 1930.

⁵⁹ periodické zprávy neměly v této době danou žádnou normu, i když je patrné, že se jejich tvůrci pokoušeli dodržovat alespoň základní jednotnou, později se ustavily i více méně pravidelné rubriky, včetně samostatného ekonomického přehledu

⁶⁰ například AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko: Periodická zpráva politická č. II, 1. 7. 1930; Periodická zpráva politická č. III, 1. 10. 1930; Zpráva periodická č. II, 4. 7. 1932; Zpráva periodická číslo III, 30. 9. 1932.

organisovaná a snaží se stálým technickým zdokonalováním svou zdatnost zvýšiti [...] Jenže představy ty jsou v úplném rozporu se skutečným stavem věcí, vyslanectví dovoluje si tímto podati krátkou charakteristiku nynějšího stavu mexické armády a žádá, aby příslušné úřední a zájemcové kruhy byly vhodným způsobem na tuto přísně důvěrnou zprávy upozorněny.”⁶¹ Většinu následující zprávy tvoří skutečně několik stran, na nichž se Brož věnuje popisu stavu mexické armády. Další podstatnější zpráva z ekonomické oblasti, byla do Prahy odeslána na počátku roku 1932.⁶² Brož v ní informuje o tom, že Mexiko zavedlo nový, jednotný celní sazebník a že vzhledem k tomu, že Mexiko dříve vypovědělo řadu obchodních smluv, se nyní očekává jejich opětovné navazování. Podle jeho zdrojů by měla mexická vláda v souvislosti s tímto rozhodovat o tom, kterým zemím, s nimiž má významnější obchodní styky, udělí výsadu přednostních sazeb. Ve vztahu k Československu k tomu dodává: „... a tu stává obava, že Československá republika bude ve velmi nevýhodné pozici, jelikož jako odběratel mexického zboží, je-li takové k nám vůbec dováženo, nikde ve zdejších statistikách nepřichází.”⁶³ V předcházejících i nadcházejících letech Brož také opakovaně popisuje zhoršující se ekonomickou situaci Mexika.

Hledání nových odbytišť ze strany tehdejší vlády lze proto chápat jako jedno z opatření, jak ekonomice pomoci. Tehdejší mexické hospodářství bylo z velké míry založeno na exportu⁶⁴ a v letech světové hospodářské krize se míra vývozu nutně propadla. Což se samozřejmě promítlo i do zhoršující se vnitřní ekonomické situace, kterou československý zastupitelský úřad ve svých zprávách zachytil.

V roce 1932 vystřídal Jana Brože v čele vyslanectví ministr-resident Jan Potůček. Jeho pak v roce 1933 nahradil taktéž ministr-resident František Květoň.

Počátkem roku 1933, tedy v době, kdy se v Německu dostal k moci - v pozici říšského kancléře - Adolf Hitler, se v politických zprávách začínají objevovat častěji i informace o reakcích na dění v Evropě. S postupem času a blížící se druhou světovou válkou těchto informací přirozeně přibývá. Zajisté jak proto, že mexické představitele zajímaly, tak i proto, že reakce na kroky evropských mocností, ohrožující existenci Československa, byly důležité i pro naše politiky.

⁶¹ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Politická zpráva číslo 15, 14. 10. 1930.

⁶² AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva periodická číslo IV, 16. 1. 1932.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ CENTRO DE ESTUDIOS HISTÓRICOS DEL COLEGIO DE MÉXICO. *Historia general de México* 2. El Colegio de México, México, D. F. 1976, s. 1227.

V této souvislosti se také znovu objevuje větší počet již dříve zmíněných zpráv o údajné očerňující kampani proti Československu v mexickém tisku, za kterou má stát německá propaganda. Vyslanectví podává zprávy o svých zákrocích a píše vesměs o tom, že se do jisté míry daří přetiskování nepravdivých článků, až na výjimky, zastavit. Například v Periodické politické zprávě č. 2 za rok 1933 stojí: „Poněvadž zdejší časopisy vyhověly opětovným zákrokům velvyslanectví, aby nebyly uveřejňovány nepříznivé zprávy o ČSR, dodávané telegrafní agenturou německou, bylo v uplynulém čtvrtletí ve zdejším tisku jen několik zmínek o poměrech v ČSR. Tyto zmínky týkaly se německého národního hnutí a Baťovy továrny.“⁶⁵

Není však možné doložit množství otištěných i nepublikovaných textů, veškeré informace je proto nutné brát s jistou rezervou. Z celkového vyznění politického zpravodajství lze ale uvozovat, že zájem o ČSR, a tudíž i počet textů o ní, nebyl příliš veliký.

1.7 Vznik revolučního režimu

Mexiko a jeho politický vývoj ve 20. století nelze oddělit od revoluce, s níž země do tohoto období vstoupila. Jak už jsem uvedla dříve, rozebírat důvody a průběh revoluce není předmětem této práce, ovšem stejně tak jako jsem považovala za vhodné připomenout vývoj v letech přicházejících těsně po revoluci, považuji na tomto místě důležité zmínit, jakou roli sehrál při vzniku moderního mexického politického systému Lázaro Cárdenas, který se prezidentského úřadu ujal v roce 1934.

Řečeno jednoduše, jeho role byla zcela zásadní, neboť během své vlády vytvořil Cárdenas politický systém, který se v Mexiku udržel až do konce 90. let. Základem tohoto tzv. revolučního režimu se stala myšlenka ochrany a rozvoje dědictví mexické revoluce, jako byla pozemková reforma či quéretarská ústava a ideje z ní vycházející. Jak ve svých studiích a přednáškách zaznamenal mexický ekonom a historik Macario Schettino, nový režim se zakládal na třech vzájemně provázaných pilířích - prezidencialismu, tedy vedoucím postavením prezidenta; korporativním či pyramidálním uspořádáním společnosti, v jejímž čele stojí prezident; a všudypřítomné revoluční mytologii či kultu, který oba předchozí fenomény plně a opakovaně legitimizuje.⁶⁶ Na základě těchto tří jevů, jež jak Macario

⁶⁵ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva periodická č. II, 12. 10. 1933.

⁶⁶ SCHETTINO, Macario. *Cien años de confusión México en el siglo XX*. Santillana Ediciones Generales, S. A. de C. V., México, D. F. 2007, s. 249-252.

Schettino podotýká, nebyly Mexiku cizí, vytvořil Cárdenas monolitický systém, v jehož středu stála strana PŘI, respektive její předchůdkyně, ovládající veškeré vládní i samosprávné úrovně v zemi.

Velkou oporu měl režim v již zmíněné ideologii opěvující revoluci a její výdobytky. Základním rysem této nauky byl silný nacionalismus, jež vypjatě opakoval příkoří, jimiž si Mexiko, pod tlakem ať už koloniálního panství či jiných zemí, ve své historii prošlo a jichž se definitivně mělo zbavit právě až revolucí. I proto bylo tak důležité, v logice této ideologie, revoluci a její výsledky udržovat. Jak upozorňuje Schettino, tato kampaň byla určená zejména nižším vrstvám společnosti, jež měla udržovat v poslušnosti.⁶⁷

Ačkoliv byl model priistické dominance, založený na zmíněném pyramidálním společenském uspořádání, jen dalším modelem autoritativní vlády, již si Mexiko během své historie několikrát vyzkoušelo, měl v letech bezprostředně následujících po jeho instalaci i řadu pozitivních výsledků. Zejména to, že v rozbourané době soupeřících pravicových a levicových ideologií přinesl Mexiku dočasně kýženou stabilitu a díky nacionalizačním krokům též ekonomickou prosperitu.

Jak je ale patrné ze samé myšlenkové báze režimu - tedy ze snahy zachovat mexickou revoluci - v dlouhodobém měřítku nemohly úspěchy této vlády, založené na ustrnutí, vydržet, natož přinášet potřebný rozvoj. Jednak kvůli tomu, že základem priistické vlády byla snaha o zachování určitého stavu věcí - tedy fungování režimu, a také pro to, co se mělo zachovat - autoritativní režim, který v podstatě představoval institucionalizaci tradičního caudillismu a opíral se o široce sdílený populismus a to vše podpíralo tvrdohlavé ohlžení se do minulosti. Takto pojatá politika logicky brání jakékoliv hlubší modernizaci i společenské mobilitě a závislost na státu, která z takto paternalistického postoje vyplývá, brzdí přirozený ekonomický vývoj, jak ostatně mexická zkušenost zahrnující hrozbu bankrotu, později dokázala.

Nutno ovšem zmínit ještě jedno z pozorování Macaria Schettina a sice to, že priistický revoluční režim nebyl založený na násilí, ale spíše na uplácení - jak svých představitelů, tak

⁶⁶ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva periodická č. II, 12. 10. 1933.

⁶⁶ SCHETTINO, Macario. *Cien años de confusión México en el siglo XX*. Santillana Ediciones Generales, S. A. de C. V., México, D. F. 2007, s. 249-252.

⁶⁷ *Ibid*, s. 250.

občanů, kterým se nabízelo to, co potřebovali a chtěli slyšet.⁶⁸ I tak se ale režim násilí nevyhnul, zejména v době, kdy začínal být jeho systém neudržitelný a začaly se objevovat první trhliny a též společenské síly, které si je uvědomovaly a usilovaly o změnu. K tomu ale došlo až na přelomu 60. a 70. let, kdy se proti režimu postavili jak příslušníci střední vrstvy - například studenti zmasakrovaní na Náměstí tří kultur v Tlatelolcu, tak i ozbrojené skupiny, které vyvolaly vleklé guerillové konflikty známé jako guerra sucia. Tím ale předesílám události, které budou v rámci této práce rozebrány později. V době nástupu Lázara Cárdenase k moci se jeho odkaz teprve konstituoval a jednou z jeho podstatných součástí byla i pozitivní prezentace Mexika v zahraničí, což v této době napomohlo, vedle osoby nového vyslance, Vlastimila Kybala, k výraznému rozvoji styků mezi Mexikem a Československem.

1.8 Vlastimil Kybal a opravdový zájem

V roce 1935 se vedení vyslanectví ujímá Vlastimil Kybal, diplomat, jehož přínos pro československo-mexické vztahy byl značný a byl již popsán na mnoha jiných místech. Předmětem této práce proto nebude podrobné zkoumání jeho aktivit, ale jejich zasazení do kontextu předchozího a následného vývoje.

Stejně jako celé působení úřadu, i Kybalem zasílané zprávy dostaly zcela nový ráz, který jen ilustruje jeho postoj.

V jedné z prvních se Kybal věnuje obrazu, který o sobě Československo za skoro 15 let působení zastupitelského úřadu dokázalo vytvořit. Konstatuje toto: „[...] Československo jest posud v počátcích své akce v Mexiku, jak svědčí mimo jiné okolnost, že tisk přináší zprávy o našem státu z druhé ruky /přes Berlín nebo Varšavu, Vídeň nebo New York/, a tyto bývají kusé nebo sensační nebo nepříznivé. Rovněž v primitivním stavu se nacházejí vztahy obchodní, hlavně pro nezájem československých exportérů o trh mexický nebo jejich neinformovanost a nevyčvičenost v zámořském podnikání, ačkoliv na druhé straně hospodářská situace v Mexiku je do té míry příznivá, že jest vhodná doba k intenzivnímu pronikání do této země.”⁶⁹

Vlastimil Kybal se během svého působení snažil o co největší prohloubení vzájemného povědomí i spolupráci, o to více vyhledával možné obchodní příležitosti,

⁶⁸ SCHETTINO, Macario. *Cien años de confusión México en el siglo XX*. Santillana Ediciones Generales, S. A. de C. V., México, D. F. 2007, s. 249.

⁶⁹ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva periodická číslo III., 5. 10. 1935.

i kulturní setkání a v neposlední řadě proto absolvoval své známé cesty po Mexiku, organizované kanceláří tehdejšího prezidenta Cárdenase.

Kybalův postoj ilustruje i další ukázka z Periodické politické zprávy č. 3 za rok 1935, ve které upozorňuje na možnosti a pokusy prodávat do Mexika dva konkrétní československé výrobky, Pražskou šunku a Baťovy koupací předměty: „Ve věci zavedení pražské šunky na zdejší trh zasáhlo vyslanectví iniciativně a uvedlo ve spojení s firmou A. Chmel zdejšího obratného zástupce; dřívější pokusy o zavedení pražské šunky skončily s nezdarem, poněvadž malé množství objednaného zboží a výlohy ovlivňovaly nepříznivě cenu, jednak proto, že zástupce hned na počátku kalkuloval se značným ziskem.”

Ve vztahu ke koupacím předmětům Kybal píše: „Vyslanectví rovněž iniciativně zasáhlo ve věci zavedení zde Baťových koupacích předmětů a potřeb, jakož i gumových zvířat pro vodní sporty; uvedlo ve spojení s firmou A. Baťa zástupce majícího potřebné schopnosti a známosti, takže doufá, že uvedené předměty, pro něž zde je konzum, mohly by býti, zvláště při nízkých cenách firmy Baťa, dobře uvedeny.”⁷⁰

Obě citované ukázky výstižně ilustrují Kybalův přístup k práci vyslance, kterou pojímal aktivně a nevnímal ji pouze jako post reprezentativní, ale také jako profesi, ke které patří aktivní vyhledávání a zprostředkovávání i malých příležitostí pro spolupráci, ať již na poli politickém, ekonomickém, vědeckém či kulturním. Jak ostatně konstatuje ve stati *Actividades del Embajador checoslovaco Dr. Vlastimil Kybal en México de 1935 - 1938* Tomáš Jiránek, ihned po tom, co se Kybal ujal funkce, začal vyvíjet rozsáhlé aktivity s cílem zvýšit mezi mexickou veřejností povědomí o Československu, zlepšit vzájemnou spolupráci a rozšířit také povědomí o československých produktech.⁷¹

Nicméně citované výňatky z jedné z prvních Kybalových pravidelných politických zpráv, dobře ilustrují i to, jakou mělo Československo v Mexiku pozici a jaké intenzity nabývaly vzájemné vztahy - obě části pojednávají o drobných, partikulárních záležitostech, jež by například při analýze spolupráce se strategickými evropskými partnery pravděpodobně ani nestály za zmínku. Tuto vlastnost československo-mexických vztahů je třeba mít neustále na paměti, i při popisování Kybalových nepopíratelných úspěchů v jejich prohlubování.

⁷⁰ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva periodická číslo III, 5. 10. 1935.

⁷¹ JIRÁNEK, Tomáš. *Las Actividades del Embajador Checoslovaco Dr. Vlastimil Kybal en México de 1935 a 1938*. In: Ibero-Americana Pragensia, XXVII, Karolinum Praha, 1993, s. 53.

Koncem roku 1935 se Vlastimil Kybal vydal na první z několika cest po mexických státech, z nichž do Prahy zasílal obsáhlé zprávy, ve kterých se navštívená místa snažil maximálně podrobně popsat a přiblížit. I tyto zprávy byly již mnohokrát analyzovány, omezím se proto jen na připomenutí jejich základního vyznění a rozbor pasáží týkajících se možných příležitostí pro československo-mexickou spolupráci.

Studijní cesty, jak je Kybal sám pojmenoval, organizovala kancelář tehdejšího mexického prezidenta Lázara Cárdenase. Součástí jeho reformní politiky byla i snaha o větší otevřenost země i snaha o její co největší prezentaci v dosud spíše opomíjených částech světa i navazování novým styků.⁷²

V duchu této politiky nechal Cárdenas zorganizovat zmíněné cesty, jejichž cílem bylo podle Iva Bartečka nabídnout diplomatům z různých zemí světa možnost poznat Mexiko a jeho rozličné kouty na vlastní oči, zažít jeho realitu a to i v odlehlých částech, kde byl život často velmi odlišný od jejich působiště v hlavním městě.⁷³

Motivem k uspořádání těchto cest byla samozřejmě i snaha předvést před zahraničními zástupci „nové“ porevoluční Mexiko, to jakých úspěchů a výtobytků revoluční ideologie dosáhla a odstranit tak i pochybnosti, které mohly ze strany dalších zemí vůči stavu mexické společnosti panovat. Jak již zde ostatně bylo dokázáno, minimálně ze strany Československa jistá rezervovanost vůči Mexiku existovala.

Kybal se samozřejmě této příležitosti, jak lze vyvozovat z jeho zpráv, nadšeně chopil a ihned po absolvování každé cesty zasílal do Prahy podrobná pojednání o tom, co na cestách viděl a navštívil, výsledkem jsou relativně ucelené texty o geografických, hospodářských, kulturních a dalších možnostech jednotlivých států, s cílem zvýšit mezi ministerskými úředníky znalost Mexika.⁷⁴ Zprávy byly součástí tajného politického zpravodajství, které zastupitelský úřad do Československa zasílal.

O první cestě Kybal píše v osmé politické zprávě z listopadu 1935. V jejím průběhu výprava navštívila státy Querétaro, Michoacán, Jalisco a Guanajuato. V souvislosti s Československem Kybal o této návštěvě konstatoval: „Ze všech čtyř států, zdá se býti

⁷² BARTEČEK, Ivo. *Los textos de viajes diplomáticos de Vlastimil Kybal (México 1935 a 1936)*. In: Ibero-Americana Pragensia, XXXVIII, Karolinum Praha 2004, s. 112.

⁷³ BARTEČEK, Ivo. *Los textos de viajes diplomáticos de Vlastimil Kybal (México 1935 a 1936)*. In: Ibero-Americana Pragensia, XXXVIII, Karolinum Praha 2004, s. 112.

⁷⁴ Ibid.

nejdůležitější pro naše podnikání stát Jalisco, zejména po stránce obchodní a průmyslové, poněvadž po těchto stránkách jsou v něm zastoupeny různé cizí národnosti, s nimiž lze spolupracovati [...] S hlediska organizace československého podnikání v území, o němž podává se zpráva, právem bylo jeho hlavní město Guadalajara vyvoleno za sídlo pro honorární konsulský úřad ČSR [...]“⁷⁵

O jaké možnosti podnikání jde, vyplývá z popisu Jalisca, které Kybal prezentuje jako jeden „nejpokročilejších států Mexika“⁷⁶, upozorňuje na jeho výhodnou polohu na tichomořském pobřeží, i pokročilou infrastrukturu. Chválí zemědělskou politiku tamní vlády, Jalisco označuje dokonce za „obilnici Mexika“⁷⁷. Hodnotné je Jalisco podle Kybala i po stránce průmyslové, upozorňuje na tamní „hydroelektrické a termoelektrické stanice, o něž se domácí průmysl opírá“⁷⁸. Na tomto základě je podle Kybala možné rozvíjet nejrůznější odvětví a dělají to podle něj i nejrůznější americké firmy. V neposlední řadě totiž také prezentuje Jalisco za významné středisko tichomořského obchodu.

Žádná konkrétní doporučení pro československé podnikání Kybal nedává, z jeho textu ale plyne, že Jalisco jednoduše považuje za natolik významné, že by nemělo být opomíjeno. Jeho možnosti skýtají podle Kybalova přesvědčení příležitosti pro různé aktivity i československých podnikatelů.

O druhé studijní cestě československý vyslanec referuje už v politické zprávě číslo 10 z prosince roku 1935. Se svými kolegy na ní navštívili státy San Luis Potosí, Tamaulipas, Nuevo León, Coahuila, Durango, Zacatecas a Aguascalientes. V souvislosti s Československem a eventuální spoluprací nejčastěji zmiňuje atlantický a na ropu bohatý stát Tamaulipas. V jeho rámci Kybala jednoznačně zaujal přístav Tampico, který popisuje jako jakýsi druhý Veracruz, bránu pro Evropany a věští mu slibnou budoucnost.⁷⁹ Zejména, kvůli již zmiňované ropě. „Refinerie mexické náležejí k největším a nejmodernějším a rovněž kvalita mexického petroleje jest vysoká,“⁸⁰ píše například a k samotnému Tampicu dodává, „je to jistě hospodářsky nejpozoruhodnější místo na atlantické straně mexické Unie, které za pomoci amerického kapitálu jest povoláno k vůdčí

⁷⁵ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva běžná číslo 8, 23. 11. 1935.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva běžná číslo 10, 28. 12. 1935.

⁸⁰ Ibid.

úloze při světovém obchodu této země.”⁸¹ A z československého úhlu pohledu ještě podotýká: „Obchod československý nezná Tampico ani vývozní ani dovozní. A přece jest to trh, na němž berou účast téměř všechny státy exportní a jenž vykazuje ruch stále stoupající.”⁸² Následně Kybal popisuje jeden z neduhů tehdejšího československého vývozu, a sice jeho nepřímou – rozuměj nepřímý dovoz československých výrobků přes třetí zemi, při kterém se ztrácí povědomí o tom, odkud výrobky skutečně přicházejí. Tuto praxi považoval osobně za velmi škodlivou⁸³ a snažil se proti ní, právě aktivním hledáním a zprostředkováváním i malých obchodů, bojovat. „... není pochyb, že jisté množství zboží výše uvedeného jest dopravováno téže do Československa, avšak cestou nepřímou, aniž by se náš import pokoušel o dovoz přímý, ač z Tampica se vyvážejí produkty vysoce cenné jak pro průmysl válečný i ostatní, tak pro veřejné práce.”⁸⁴ Zmínku o válečném průmyslu je možné považovat za první předznamenání později stále významnější předválečné tematiky, která byla s blížícím se a očekávaným konfliktem v Evropě stále častější a významnější. V této době ale nebyla hlavním předmětem zájmu Kybalových zpráv, ačkoliv již třeba začátkem roku 1936 začínal Kybal upozorňovat, samozřejmě v souvislosti se svou snahou prezentovat Mexiko jako vhodného obchodního partnera, na to, že na rozdíl od bouřící Evropy se země amerického kontinentu vzpamatovávají z hospodářských problémů a „žijí v míru”⁸⁵.

Ani v případě Tampica nepřidal Kybal žádné konkrétní návrhy na československo-mexickou spolupráci, z tónu jeho zprávy bylo ale stejně jako v případě Jalisca jasné, že podle jeho názoru by mělo Československo o přítomnost v Tampicu, případně státu Tamaulipas, stát a využít možností, které se tam nacházejí.

Zcela konkrétní byl Kybal naopak v popisu návštěvy města Monterrey ve státě Nuevo León, kde expedice zavítala i na prohlídku pivovaru Cuahtémoc. Při této příležitosti upozornil na existující dovoz československého chmele.⁸⁶

Další zastávkou na druhé studijní cestě byl stát Coahuila, kde se Kybal sešel s tamním československým konzulem a konzultoval s ním možnost dovozu místního nejvýznamnějšího

⁸¹ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva běžná číslo 10, 28. 12. 1935.

⁸² Ibid.

⁸³ JIRÁNEK, Tomáš. *Las Actividades del Embajador Checoslovaco Dr. Vlastimil Kybal en México de 1935 a 1938*. In: *Ibero-Americana Pragensia*, XXVII, Karolinum, Praha 1993, s. 57.

⁸⁴ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva běžná číslo 10, 28. 12. 1935.

⁸⁵ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva periodická číslo I. z r. 1936, 10. 4. 1936.

⁸⁶ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva běžná číslo 10, 28. 12. 1935.

artiklu - bavlny: „Podle názoru československého konsula v Gómez Palacio byl by možný nákup mexické bavlny pro československé prádelny za podmínky, že by zástupce těchto nakupoval bavlnu na místě skrze banku a naproti tomu prodával zboží, jehož bavlnáři potřebují.”⁸⁷ Ze zprávy ale není jasné, zda měla ČSR v této době o dovoz bavlny zájem, zda ji potřebovala, či zda Kybal pouze popisoval jednu z obchodních příležitostí, jež mu připadala zajímavá, aniž by dostal úkol k jejímu vyhledání.

Že se pravděpodobně jednalo o druhý případ, dává tušit i krátká reference ze čtvrté Periodické politické zprávy za rok 1935, kterou Kybal zaslal do Prahy v lednu 1936. Píše v ní: „Československo v posledním trimestru učinilo jisté poměry propagační a organizační a pozornost se projevila též při zvolení presidenta Beneše, ale po stránce obchodní a usidlovací zůstává Mexiko stále mimo okruh naší programové politiky zámořské.”⁸⁸

Již v první periodické politické zprávě z roku 1936, která shrnuje nejvýznamnější momenty a dosažené cíle v posledním čtvrtletí předchozího roku, si ale Kybal ve svých tvrzeních, v širším časovém horizontu, poněkud odporuje. Což jen opět připomíná, v jakých mantinelech se československo-mexické vztahy odehrávaly: „Styky mexicko-československé omezují se, jako posud, na výměnu obchodní, která se vyvíjí normálním způsobem a rozšiřují se ponenáhlu i na výměnu kulturní...”⁸⁹ Ve stejné době jako periodickou zprávu zaslal Kybal do Prahy i první běžnou politickou zprávu za rok 1936 a popsal v ní třetí studijní cestu po mexických státech. Navštívil během ní státy Yucatán, Campeche, Tabasco, Veracruz a teritorium Quintana Roo. Jižní státy mexické federace popisuje vesměs jako zaostalejší venkovské oblasti, i tak se v nich ale pokouší hledat možnosti, které by mohly Prahu zaujmout. Například: „... viděno, že každý z nich poskytuje některé plodiny zajímavé z hlediska průmyslového i vyživovacího [...] Yucatán poskytuje henequén [...] Campeche kokosové ořechy a vzácná dřeva, Tabasco banány, Veracruz kávu, ovoce a petrolejové produkty.”⁹⁰ V souvislosti s přístavem Veracruz, který skutečně představoval obchodní bránu pro spolupráci s Evropou, přidává: „Kromě produktů vyvážených z přístavu Veracruz všechny ostatní produkty dovážejí se do Evropy přes Spojené státy americké. Podobně je tomu s dovozem cizího zboží do oněch států. Dovoz to není bezvýznamný, poněvadž státy ony - kromě státu Veracruz - nemají vlastní výroby průmyslové a poněvadž jest jak

⁸⁷ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva běžná číslo 10, 28. 12. 1935.

⁸⁸ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva periodická číslo IV, 11. 1. 1936.

⁸⁹ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva periodická číslo I. z r. 1936, 10. 4. 1936.

⁹⁰ Ibid.

k potřebám lidí, tak i k zvelebení hospodářskému cizí dovoz nezbytný. Z Československa se dováží do Yucatánu například porcelánové a skleněné zboží, něco též chmele, avšak mohlo by se dovážet i jiné zboží, jest je nezbytné k pracem hydraulickým, přístavním, železničním ap. Odporovalo by se tudíž, aby Yucatán, zajímaje doň Campeche a Tabasco, byl zpracován obchodně, anebo aspoň, aby mu byla věnována pozornost.”⁹¹ I proto Kybal navrhoval zřídit další konzulát v Méridě, který by tuto oblast dostal na starosti.

V roce 1936 se již začaly projevovat úspěchy Kybalových snah. Na obou stranách Atlantiku se rozhořel jistý zájem o spolupracující zemi a podpory se začalo dostávat i vzájemnému obchodu. I proto Kybal v druhé politické periodické zprávě z července 1936 píše: „Polsko usiluje uplatnit se v Mexiku zejména po stránce obchodní a Československo činí totéž. Mexická vláda, uznávajíc důležitost československého trhu, rozhodla se obeslati podzimní veletrh pražský [...] a jmenovala čestného konsula v Brně i zamýšlí vyslati do Prahy efektivního konsula s obchodním posláním. S československé strany byli v poslední době jmenováni čestní konsulové ve Veracruz, Guadalajara a Monterrey a Exportní ústav se rozhodl zřídit v Mexiku agencii pro Mexiko a Střední Ameriku.”⁹²

Založení této kanceláře bylo jedním z významných Kybalových úspěchů, zajistil tím totiž přímý kontakt mezi zástupcem československých obchodníků a místními zájemci a možnostmi, které se nabízely. Zástupcem Exportního ústavu v Mexiku se stal J. Otáhal. Začal pracovat koncem roku 1936 a Vlastimil Kybal mu v jeho práci aktivně pomáhal.⁹³ Ve vzájemné spolupráci například zajistili prezentaci Československa na obchodní výstavě v Monterrey v roce 1937 a na dalších akcích v Mexiku stejně jako v Československu.⁹⁴ Další podpurný impuls pak představoval podpis mezi státní smlouvy o podpoře vzájemné spolupráce⁹⁵ v témže roce.

1.9 Stahující se mračna nad Evropou

V roce 1936 vypukla občanská válka ve Španělsku a tím se do popředí zpráv československého vyslance dostala opět otázka mexického postoje vůči násilným změnám

⁹¹ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva periodická číslo I, z r. 1936, 10. 4. 1936.

⁹² AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva periodická číslo II, 7. 7. 1936.

⁹³ JIRÁNEK, Tomáš. *Las Actividades del Embajador Checoslovaco Dr. Vlastimil Kybal en México de 1935 a 1938*. In: Ibero-Americana Pragensia, XXVII, Karolinum, Praha 1993, s. 57.

⁹⁴ Ibid, s. 58.

⁹⁵ ve španělštině cláusula de la nación favorecida

evropských státních útvarů, potažmo i k fašismu. Jako jedna z mála světových zemí stálo Mexiko ve španělském občanském konfliktu na straně republikánské vlády, tedy proti generálu Francovi, kterého otevřeně podporoval Adolf Hitler a většina zemí Latinské Ameriky. Z tohoto důvodu zajímalo mexické stanovisko československého zástupce navýsost. Později přibýlo i sledování mexického postoje vůči válce v Habeši, dnešní Etiopii, kterou si od roku 1935 pokoušela podmanit Mussoliniho Itálie.

Mexiko se již několik let ve své zahraniční politice drželo principu, že „zamítá naprosto výbojné války a nátlak vykonávaný za účelem výhod územních [...] zamítá jakékoliv donucování vojenské, diplomatické, obchodní nebo soudní za účelem splácení mezinárodních dluhů [...] zastává princip nezakročování ve vnitřních věcech druhého státu.”⁹⁶ Později doznal tento přístup, odvozený z historické zkušenosti Mexika, jistých změn a aktualizací, v základu ale zůstal pořád stejný po většinu 20. století a vycházela z něj i politika vůči předválečnému dění v Evropě, jež se samozřejmě bytostně dotýkala i Československé republiky.

Na konci roku 1936 se zúčastnilo Mexiko panamerické konference, jejíž svolání inicioval americký prezident F. D. Roosevelt a která se konala v argentinském Buenos Aires. Rooseveltovou motivací k uspořádání konference bylo bouřlivé dění v Evropě, které rezonovalo i v meziamerických vztazích i samotné pokusy Německa a dalších zemí proniknout na americký kontinent.⁹⁷ Americký prezident bezesporu sledoval zejména udržení amerického vlivu nad regionem, i tak ale měla konference sloužit jako příležitost pro revokaci meziamerických vztahů a vyjasnění postojů jednotlivých zemí k vnějším událostem.⁹⁸

Jak Vlastimil Kybal upozorňuje mexický zástupce na konferenci, na rozdíl od reprezentantů většiny latinskoamerických zemí, které coby pravicové režimy sympatizovaly se svými protějšky v Evropě, pronesl projev, v němž vysvětloval, „že Mexiko podporovalo zbraněmi španělskou zákonitou vládu, považujíc to za svou mravní povinnost a vyhovujíc zároveň tužbám mexického lidu [...] odsoudil protidemokratickou formu vládní, zejména pokud vede k dobovačným válkám [a odsoudil to, že protidemokratičnost činí ve vnitřní politice ze síly kult, z teroru a násilí zvyk a tvrdí, že v mezinárodních stycích se má aplikovati

⁹⁶ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva periodická číslo III, 5. 10. 1935.

⁹⁷ NÁLEVKA, Vladimír. *Československo a Latinská Amerika v letech druhé světové války*. Universita Karlova, Praha 1972, s. 11-12.

⁹⁸ Ibid.

princip biologický, podle něhož silnější má právo na potlačení slabšího a každý může činit mravně, seč je fysicky silnější...“⁹⁹ Kybal k tomu podotýká, že je zajímavé a příznivé, že právě tyto myšlenky pronesl veřejně, na mezinárodním setkání, oficiální zástupce mexické zahraniční politiky, muž blízký prezidentu Cárdenasovi.¹⁰⁰

Kybal si všímá i toho, že Mexiko v této době rozšířilo své styky s východoevropskými zeměmi a po neshodách v průběhu 20. let také stálo „pevně za politikou Společnosti národů,“¹⁰¹ což interpretuje jako postoj, který „jest v ostré ideologické opozici proti fašistickým diktaturám.“¹⁰² V přímém vztahu k Československu k tomu Kybal ještě dodal: „Z téhož důvodu Mexiko jest přirozeně nakloněno Československu.“¹⁰³ Tento postoj, jak popsáno výše, plně odpovídá zaměření mexické zahraniční politiky. I při posuzování mexického postoje k Československu v letech těsně předcházejících druhé světové válce, je ale třeba mít na paměti, že Československo bylo pro Mexiko velmi vzdálené a pro mnoho tamních obyvatel neznámé. Jak ostatně psal i sám Kybal. „Všecka propaganda, která se pro Československo působením Agrupación amigos de Checoslovaquia¹⁰⁴ dělá, jest malá, neboť nevědomost o našem státu jest svrchovaná a co je horšího, pověst Československa v Mexiku, vinou nemorálních živelů, není ta nejlepší. Čechoslováci jsou v širší veřejnosti namnoze ztotožňováni s nežádoucími Orientálci a napravování tohoto škodlivého diskriminování jest těžké a naráží na odpor samé kolonie, ve které oni živlové zdá se rozhodují [...] Mimo to, Československá republika stala se i v mexickém tisku, zásobovaném výhradně zprávami amerických a německých tiskových kanceláří, obětí kampaně nacistické anebo sensačních zpráv amerických o brzkém útoku Německa na náš stát [...] Vyslanectví neváhalo podobné zprávy uvést na pravou míru [...] aniž by ovšem mohlo při nedostatku telegrafických zpráv s naší strany zabrániti účinněji další činnosti nepřátelské propagandy.“¹⁰⁵

Vladimír Nálevka k problematice dobové zahraniční nacistické propagandy dodává, že od poloviny 30. let byla součástí cílené kampaně, jejímž úkolem bylo podporovat širokou německou expanzi vůči španělsky mluvící Latinské Americe. Hitlerovské Německo se už

⁹⁹ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva periodická číslo IV, 10. 1. 1937.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Intelektuální spolek, který vznikl z Kybalova popudu v listopadu 1935, záhy po jeho příchodu do Mexika. Cílem tohoto uskupení byla propagace ČSR, vznik podobné organizace Kybal inicioval i v Brazílii

¹⁰⁵ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, Zpráva periodická číslo IV, 10. 1. 1937.

tolik nepokoušelo o přímou přítomnost na kontinentu, o to víc ale usilovalo o hospodářský a politický vliv. Podle Nálevky se tato německá politika mimo jiné „orientovala na aktivizaci germanofilských proudů v latinskoamerických vládních vrstvách při využití německých přistěhovaleckých kolonií.“¹⁰⁶ Nálevka se vyjadřuje k obecným tendencím v rámci celé Latinské Ameriky, jak je ale patrné z diplomatických zpráv, k tomu co popisuje, docházelo v nemalé míře i v Mexiku, které jako jedna z mála zemí na kontinentu s nacistickým režimem nesympatizovalo.

Zmíněný problém mizivé spolupráce ze strany v Mexiku žijících Čechoslováků připomíná Kybal dále i v nadcházejícím roce (1937), kdy vyslanectví a příbuzné organizace sklidily za své aktivity na poli hospodářském a kulturním hned několik úspěchů (např. vzájemná prezentace na průmyslových výstavách v ČSR i Mexiku, rostoucí dovoz československých výrobků do Mexika, široká paleta kulturních akcí, vzpomínkové akce u příležitosti úmrtí exprezidenta Masaryka a další). I tak si ale Kybal nadále stěžoval na negativní postoj krajanů (blíže ho nepopisuje ani neuvádí důvody jejich chování) a také na názory Mexičanů, kteří jednoduše nevědí, kam Čechoslováky v rámci početných evropských národů zařadit.¹⁰⁷

Negativní postoj československých krajanských spolků k představitelům československého státu opět popisuje ve svých pracích Vladimír Nálevka. Krajanská emigrace podle něj pocházela zejména ze sociálně slabších skupin a údajně málokomu se podařilo v zahraničí prosadit, i proto spolu emigranti nenavazovali větší spolupráci, natož pak s domovským státem, jak to činili například zaktivizovaní vystěhovalci z Německa.¹⁰⁸ Ke špatnému vztahu k ČSR pak Nálevka uvádí: „vztah čs. občanů k republice, který byl ovlivněn sociálními motivy, nebyl příliš dobrý. Rok 1938 [rok přijetí mnichovské dohody, pozn. aut.] přinesl sice změnu, ale ta se již nemohla odrazit.“¹⁰⁹

V první části roku 1937 se Vlastimil Kybal vypravil na další cestu po mexických státech a navštívil Sonoru, Sinalou a Nayarit. Jeho cílem bylo opět prozkoumat možnosti pro československý export, ale navštívené státy ho v tomto ohledu příliš nezaujaly a příležitosti

¹⁰⁶ NÁLEVKA, Vladimír. *Československo a Latinská Amerika v letech druhé světové války*. Universita Karlova, Praha 1972, s. 12-13.

¹⁰⁷ AMZV, f. Politické zprávy 1918 – 1977, Mexiko, Zpráva periodická číslo I, 2. 4. 1937.

¹⁰⁸ NÁLEVKA, Vladimír. *Československo a Latinská Amerika v letech druhé světové války*. Universita Karlova, Praha 1972, s. 19-20.

¹⁰⁹ *Ibid.*, s. 20.

pro československé obchodníky v nich nenašel. Na rozdíl od předchozích cest nezaslal do Prahy žádná konkrétní doporučení, ale omezil se na pouhý popis tamních hospodářských podmínek a obecné konstatování co by stálo za zájem a co nikoliv. Po zbytek roku ve svém zpravodajství rozebíral bilanci československo-mexického obchodu, jednotlivé uskutečněné spolupráce, kulturní výměnu apod. Počátkem roku 1938 zpravodajství z Mexika jednoznačně dominovaly informace o vnitřním dění, jelikož v březnu tohoto roku prezident Cárdenas dokončil dříve započatý proces nacionalizace přírodních zdrojů a nechal vyvlastnit veškeré komponenty ropného průmyslu, který měly v rukou zejména americké a britské společnosti. Kybal podrobně popisuje samotné Cárdenasovo rozhodnutí, co mu předcházelo i to, co následovalo i jakou měl tento kontroverzní krok oporu v mexických zákonech. V neposlední řadě se také věnuje reakci dotčených společností a zemí. Dříve intenzivně popisované vztahy s Československem se tím dostávají na krátký čas do pozadí.

Ovšem ne na dlouho, k dramatickým mezinárodním událostem, které se bezprostředně dotýkaly Československa, došlo v roce 1938 i v Evropě.

1.10 Anšlus, Mnichov, Vídeňská arbitráž a konec

V březnu 1938, jen několik dní před znárodněním ropných společností v Mexiku, proběhl anšlus Rakouska - dodnes kontroverzní a nenásilné připojení země k Německu. Kybal k tomu v páté zprávě z dubna 1938 píše, že informace o této události dorazily do Mexika zejména prostřednictvím severoamerických tiskových agentur a ty „neopominuly informovat světovou veřejnost také o všech výhrůžkách, jež z Německa byly vysílány proti Československu. Hitlerovo prohlášení o ochraně Německa nad deseti miliony Němců v Rakousku a Československu a s tím související Göringovy hrozby s děly a letadly, vzbudily v Mexiku, stejně jako jinde, očekávání brzkého vojenského zákroku proti Československu, a toto očekávání bylo utvrzeno, když anglická vláda úředně prohlásila svůj désintéressement o osud Československa v tomto případě.”¹¹⁰ K tomu ještě Kybal dodal, že vyznění uveřejňovaných zpráv podtrhovalo nacistickou rétoriku o milionech Němců, kteří jsou nuceni žít v Československu nedobrovolně, a to v důsledku nespravedlivého versailleského uspořádání. Pokusy vyslanectví o přiblížení československého pohledu na věc byly údajně „marny”¹¹¹.

¹¹⁰ AMZV, f. Politické zprávy 1918 – 1977, Mexiko, Zpráva běžná číslo 5/38, 1. 4. 1938.

¹¹¹ Ibid.

I přesto ale Kybal uvádí, že mexické veřejné mínění odsoudilo rakouskou anexi, ovšem s různými „odstíny a rezervami“¹¹² a všímá si postoje mexické vlády. Připojení Rakouska jí oznámilo místní německé vyslanectví. Jak ale Kybal uvádí, vláda zástupce Němců nevyslyšela a pouze jejich oznámení „uložila do archivu.“¹¹³ Místo toho přijala protest tzv. legitimistické ligy rakouské, ke které se hlásila většina v Mexiku žijících Rakušanů, a anexi veřejně odsoudila. Stejně tak byla mexická stálá delegace při Společnosti národů zmocněna k tomu, aby prohlásila, že „mexická vláda protestuje proti potlačení Rakouska jako nezávislého státu skrze cizí vojenskou intervenci, poněvadž to považuje za atentát proti Paktu a zásadám mezinárodního práva a za akt nelegální.“¹¹⁴ V komentáři k tomu Kybal uvádí, že Mexiko je konzistentní ve své politice neuznat žádný násilný výboj jednoho státu vůči druhému a anexi Rakouska tak odsuzuje stejně, jako neuznalo „mezinárodních atentátů spáchaných na Habeši, Španělsku a Číně.“¹¹⁵¹¹⁶ Ze stejného důvodu později neuznalo Mexiko ani Mnichovskou dohodu, v jejímž důsledku Československo postoupilo své pohraničí Německu.

V době, která uzavření Mnichova těsně předcházela, uspořádala mexická odborová organizace C.T.M. mezinárodní protiválečný kongres, konkrétně ve dnech 10.-12. září 1938. Na jeho zahájení vystoupil i mexický prezident Cárdenas. Vlastimil Kybal zaznamenal důvody k uspořádání konference, které prezident přednesl ve své řeči takto: „V okamžiku mravní, hospodářské a politické krize, ať už latentní nebo zjevné, je zločinem zůstat indiferentním a je naopak povinností vzchopit se k činu na obranu svobod různých národů.“¹¹⁷ Kongres se zabýval situací ve Španělsku a Československu a vystoupili na něm zástupci obou zemí. Za Československo to byl Vlastimil Kybal, který „... hovořil o ohrožení své vlasti a vyjádřil víru v účinnou pomoc světových demokratických sil.“¹¹⁸ Na závěr kongresu byla přijata rezoluce, která vyzývala mezinárodní dělnické hnutí k boji na obranu demokratických principů, k odsouzení fašismu a k přijetí všemožných kroků, které by zabránily válce.¹¹⁹ Výsledek kongresu představoval pro československé diplomaty v Mexiku dobrou zprávu

¹¹² AMZV, f. Politické zprávy 1918 – 1977, Mexiko, Zpráva běžná číslo 5/38, 1. 4. 1938.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ japonská okupace Mandžuska

¹¹⁶ AMZV, f. Politické zprávy 1918 – 1977, Mexiko, Zpráva běžná číslo 5/38, 1. 4. 1938.

¹¹⁷ AMZV, f. Politické zprávy 1918 – 1977, Mexiko, Zpráva běžná číslo 11/38, 12. 9. 1938.

¹¹⁸ NÁLEVKA, Vladimír. *Československo a Latinská Amerika v letech druhé světové války*. Universita Karlova, Praha 1972, s. 25.

¹¹⁹ AMZV, f. Politické zprávy 1918 – 1977, Mexiko, Zpráva běžná číslo 11/38, 12. 9. 1938.

a plně zapadal do kurzu mexické zahraniční politiky, i proto na zahájení kongresu vystoupil prezident země. V rámci názorů dobových světových politiků šlo ovšem výjimku, která zůstala nevyslyšena.

O zhruba dva týdny později, na konci září 1938 došlo k tomu, co i mexičtí aktivisté očekávali - zástupci Británie, Francie, Německa a Itálie podepsali v Mnichově dohodu, která Československu přikazovala do 10. října 1938 přenechat pohraniční území obývané Němci Německu. Začátkem listopadu pak první vídeňská arbitráž přijala podobné opatření pro území dnešního Slovenska. To muselo přenechat své pohraničí horthyovskému Maďarsku, německému spojenci.

Definitivní tečka za diplomacií meziválečného Československa přišla 17. března 1939, tedy tři dny po vyhlášení samostatného Slovenského štátu, dva dny po německé okupaci zbytku Československa a den po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. V tento den dostaly zastupitelské úřady v Latinské Americe telegram od tehdejšího ministra zahraničí Františka Chvalovského, který diplomatům nařizoval, aby zastavili svou činnost a úřady předali do správy německých úřadů. To, že českoslovenští diplomaté tento příkaz v drtivé většině uposlechli, zůstává dodnes předmětem kritiky a polemiky. Ze všech existujících československých zastupitelských úřadů se příkazu vzepřely jen úřady v Paříži, Londýně a Washingtonu.

Ve vztahu k předávání úřadů míří dosud značná kritika specificky i na osazenstvo mexického vyslanectví, nikoliv ale na samotného Vlastimila Kybala, který byl na konci února 1939 z diplomatických služeb definitivně penzionován. Úřad Němcům předal jeho zástupce, chargé d'affaires Poláček. Dodnes se spekuluje o tom, zda by to samé učinil na jeho místě i Kybal či zda by se zachoval stejně jako jeho kolegové v Británii a Francii, byť by jeho gesto mělo nejspíše pouze symbolický význam. Kontext předání mexického vyslanectví byl totiž značně unikátní. V duchu výše popsané politiky neuznávání násilných intervencí totiž mexická vláda okupaci Československa odsoudila a neuznala ji a čelní představitelé státu se vyjádřili i proti tomu, aby českoslovenští diplomaté svůj úřad Němcům předali.

Předání vyslanectví vyvolalo v Mexiku velké rozčarování i v rámci krajanské kolonie, které se díky ohrožení státu dařilo překonávat dřívější spory a více se konsolidovat. Jeden z jejích představitelů, doktor Brumlík k tomu napsal: „Vydání vyslanectví O. Poláčkem v Mexiku nelze srovnat s obdobnými událostmi v evropských zemích, kde byla situace někdy

opravdu obtížná. Mexiko podobně jako neuznalo Frankovu vládu ve Španělsku, neuznalo i násilný zabor Československa.”¹²⁰

Na nadcházející tři roky byly diplomatické styky mezi Mexikem a Československem přerušeny.

1.11 Hodnocení působení meziválečných diplomatů

Předchozí analýza politických zpráv pěti diplomatů, kteří v meziválečné době v Mexiku reprezentovali malou a nově vytvořenou středoevropskou republiku, plně potvrzuje v úvodu zmíněnou tezi Tomáše Jiráka o tom, že intenzita a kvalita bilaterálních vztahů do značné míry souvisí i s osobností a angažovaností jednotlivých diplomatů. Pro tak vzdálené země jako byly Mexiko a Československo to platí dvojnásob. V potaz je také třeba vzít dobu, v jaké zkoumaná korespondence probíhala, a její komunikační možnosti. Je třeba mít na paměti, že politické zprávy mezi zastupitelskými misemi a pražským ministerstvem zahraničí byly pravděpodobně často jediným zdrojem informací o Mexiku, které se ve větší míře do Československa dostávaly a sloužily jako podněty k navazování politických, hospodářských či kulturních relací. Přístup diplomatů, který se, jak vyplývá z této práce, plně promítal i do jejich zpravodajství, lze proto považovat za zcela zásadní.

Obraz, který o Mexiku podal Vladimír Smetana, nebyl nijak lichotivý, byť do značné míry jistě odpovídal bouřlivým podmínkám, které v Mexiku na začátku dvacátých let panovaly. I přesto z jeho textů vyplývá, že jemu samotnému Mexiko a pobyt v něm příliš neimponovaly. Jeho zpravodajství rozhodně nijak neinspiruje k tomu, aby se československá vláda snažila o větší spolupráci s Mexikem. Smetana se soustředil zejména na popisování a částečně také jisté očeřování mexické vlády. Vykresloval ji jako nestabilní a nedůvěryhodnou, rozkmotřenou s největší světovou velmocí - USA - svéráznou a nevyzpytatelnou, bez schopnosti využít svůj potenciál. Z textů je také patrné, že Smetana nijak výrazně nemapoval obchodní příležitosti, které by mohly československé podniky a podnikatele zajímat, do Prahy nezasílal žádné nabídky či upozornění na obchodní možnosti. I tak se ale v archivu ministerstva objevují již citované zmínky o firmách, které samostatně v Mexiku své produkty nabízely či tamní trh zkoumaly (například Škodovy závody, dodávky zbraní a nábojů), objevuje se i jedna výzva ze strany vyslanectví, aby pražské ministerstvo

¹²⁰ AMZV, f. Londýnský archiv důvěrný 1939-1945, Dopis dr. Brumlíka dr. Ripkovi, 18. 5. 1942, citováno podle Nálevka, op. cit., s. 31.

opatřilo nabídky pro dodání patron do Mauserových pušek,¹²¹ jak již zde ale bylo už také konstatováno, z dochovaných materiálů v archivu MZV ale nevyplývá, zda k nějakým obchodům skutečně došlo či nikoliv. Podstatné ovšem je, že tyto zprávy mají nárazový charakter a potvrzují domněnku, že v prvních letech své existence zastupitelský úřad na vyhledávání možností obchodní výměny intenzivně nepracoval.

Platí to i pro léta, kdy vyslanectví vedli Smetanovi nástupci Jan Brož, Jan Potůček i František Květoň. Až na Jana Potůčka neměli muži z této čtveřice před vysláním do Mexika přílišné zkušenosti s latinskoamerickými zeměmi. Smetana, vzděláním právník – z čehož možná pramení i jeho údiv nad stavem právních záležitostí v Mexiku – před otevřením konzulátu v Mexiku působil jako obchodní referent na konzulátu v New Yorku, či na pražském ústředí. Jan Brož velkou část svého života strávil v Rusku, jako obchodník, člen československých legií či člen tamního československého vyslanectví. Kromě Ruska působil před nástupem do Mexika i ve Varšavě a Londýně. Jan Potůček působil před přidělením do Mexika v Rusku a v Brazílii a František Květoň zastával post konzula v Liverpoolu a přidělen byl i na zastupitelský úřad v kanadském Montrealu.¹²²

I ze zpráv těchto diplomatů číší jistý údiv nad stavem věcí veřejných v Mexiku a patrně proto zaujali k zemi podobně rezervovaný postoj jako Smetana, který stejně jako on přenesli i do svého zpravodajství.

Na druhé straně, nezáměr o hlubší spolupráci s Mexikem vyplývá i z drobných zpráv, které do Mexika zasílalo pražské ústředí, jež kladlo důraz zejména na pozorovatelskou misi úřadu, jež měla mimo Mexika a Střední Ameriku sledovat i dění ve Spojených státech. Malý význam latinskoamerických působišť potvrzuje i Ivo Barteček, který studoval působení Vlastimila Kybala a k jeho přesunu z Itálie na druhou stranu Atlantiku napsal: „Odchod z Říma, z metropole jedné z nejvýznamnějších evropských mocností směrem do Latinské Ameriky byl v československém diplomatickém sboru jako ústup z první scény československé zahraniční služby.”¹²³

¹²¹ AMZV, f. Politické zprávy 1918 - 1977, Mexiko, bezejmenná diplomatická depeše, 24. 12. 1923.

¹²² DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl II., Biografický slovník československých diplomatů (1918-1922)*. Academia, Praha 2013, s. 40-41; 135-136; 197; 219-220.

¹²³ BARTEČEK, Ivo. *Vlastimil Kybal – historik v iberoamerickém světě*. In: *Po československých stopách v Latinské Americe*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003. s. 9.

Jak již bylo zde i v pracích jiných autorů mnohokrát konstatováno, s nástupem Vlastimila Kybala na vyslanecký post nastal ve vztahu k Mexiku zásadní zlom. Rozsah, cílenost, intenzita i smysl jeho aktivit daleko přesahovaly to, co po sobě zanechali jeho předchůdci.

Před nástupem do diplomatické služby působil Kybal jako profesor novověké historie románských zemí a s tímto světem měl i praktické zkušenosti. V diplomatické kariéře sloužil v Itálii, Španělsku, Brazílii a krátce též v Argentině. Zaujetí pro španělsky mluvící svět se projevilo i při jeho práci na pražském ústředí, kde zorganizoval tzv. iberoamerickou službu, i v jeho osobní publikační činnosti, kdy vedle historických prací napsal řadu textů a knih popularizujících země jeho působení.¹²⁴ O jeho motivaci ke kladnému vztahu k Latinské Americe a Mexiku zvláště, lze jen spekulovat, vedle předcházející akademické profese a prostého zájmu pro románský svět k němu ale jistě přispěly i osobní důvody. Jeho manželkou totiž byla mexická malířka Anita Sáenz y Aguilar, s níž se setkal v prvním desetiletí dvacátého století v Římě a s níž se oženil v roce 1913. Jejich vztah byl podle všeho velmi harmonický, i když mu jejich okolí zrovna dvakrát nepřálo. Sám Kybal k tomu ve svých pamětech napsal: „Bylo mým nekonečným štěstím, že odvážná unie manželská s Mexičankou, jež byla naprosto neobvyklá v našem předválečném prostředí a nad kterou povážlivě potřásali hlavou moji přátelé i odpůrci, ba i rodina sama, se dokonale vydařila, jsouc zasazena do v nezničitelný masiv dvou vyrovnaných povah a dvou duší čistých, ušlechtilých, sobě oddaných a navzájem se ctících a milujících.”¹²⁵ Je jasné, že v manželství s Anitou Sáenz byl Kybal velice spokojený a i to mohlo podtrhnout jeho vřelý vztah k Latinské Americe.

Co se týče úvah o poslání diplomatů, Kybal nesdílel převažující dobové názory československých zaměstnanců MZV, že Mexiko i celá Latinská Amerika patří mezi státy druhé kategorie a „toto [jejich, pozn. aut.] pojmání interpretoval jako nevyzrállost a příklad zúženého chápání československých zahraničněpolitických zájmů, kopírujících tradiční obchodní, politické a kulturní kontakty dřívější podunajské monarchie.”¹²⁶ Ačkoliv Kybalovy

¹²⁴ ve vztahu k Latinské Americe je nejznámější Kybalova stať *Po československých stopách v Latinské Americe*

¹²⁵ ed. HRDLÍČKA, Jaroslav, LÁŠEK, Jan Blahoslav. *Paměti Vlastimila Kybala - díl I.* L. Marek. Chomutov 2012, s. 209.

¹²⁶ BARTEČEK, Ivo. *Vlastimil Kybal – historik v iberoamerickém světě.* In: *Po československých stopách v Latinské Americe.* Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003, s. 9.

aktivity v Mexiku zahrnovaly celou škálu myslitelných styků od politické spolupráce po vědeckou, dominantní v nich byly snahy o užší ekonomickou a obchodní kooperaci, stejně jako tomu bylo v případě jeho působení v Brazílii.

Úspěšné hospodářství bylo totiž jedním z předpokladů stability nového státu. Jednou z možností jak toho dosáhnout byla i expanze na dříve opomíjené trhy a to si Kybal plně uvědomoval. Jako jeden z mála představitelů československé zahraniční politiky spatřoval v Latinské Americe možného nového partnera, který by mohl v obchodní rovině nahradit již rozdělený a do značné míry také přesycený evropský trh. Prostor, ve kterém se pohybovali tvůrci československé hospodářské politiky, se ale skutečně omezoval na starý kontinent a již existující obchodní spojení. Zájem o Latinskou Ameriku tak projevovali pouze jednotliví soukromníci a v jejich snahách se jim často nedostávalo podpory ze strany státu.¹²⁷ To se snažil Kybal napravit, svou vlastní činností, ale také usilováním o založení a nakonec i zřízením pobočky Exportního ústavu v Mexiku. Díky tomu se možnost vývozu do Mexika zjednodušila a zejména se tak otevřela cesta pro přímý dovoz, tedy to, o co Kybal dlouhodobě usiloval. S přímým dovozem jde ruku v ruce i znalost země, ze které výrobky pocházejí, a právě to bylo Kybalovým cílem. Praktické záležitosti zahraniční politiky a s tím úzce související propagace mladého Československa bylo to nejdůležitější, o co na svých misích usiloval, za využití nejrůznějších prostředků.

Ačkoliv jeho pravidelné zprávy vynikají nad ostatními svým množstvím, rozsahem, obsahovou kvalitou a tematickou rozmanitostí, ani Kybal nepodával zcela konzistentní obraz Mexika. Na rozdíl od svých předchůdců ale podkládá svá tvrzení a pozorování číslly a statistikami, ale ani on tak nečinil pravidelně a stoprocentně. Otázkou však je, do jaké míry to bylo úmyslné a do jaké míry šlo o důsledek špatné dostupnosti dat.

Velkou roli v Kybalově přístupu a nasazení hrál jistě i jeho smysl pro odpovědnost a uvědomění si významu role diplomata. Ta se v jeho pojetí neomezovala jen na ryze diplomatické činnosti. Kybal byl velkým praktikem a kladl velký důraz nejen na to, aby byli vyslanci aktivní, ale také dobře znalí prostředí, v němž působí. „... moderní doba žádá, aby osoba, která byla vyslána do ciziny na delší dobu zastupovat domácí stát a jeho kulturu znala dokonale nejen cizí řeč, nýbrž i minulou a přítomnou kulturu příslušného národa, neboť jen

¹²⁷ BARTEČEK, Ivo. *Vlastimil Kybal – historik v iberoamerickém světě*. In: *Po československých stopách v Latinské Americe*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003, s. 9.

tím způsobem vnikne do povahy cizích příslušníků a dovede tuto povahu pochopiti, s cizinci jednati a s nimi se dorozuměti. To je velká úloha moderní diplomacie všech národů.”¹²⁸

Ovšem i přes veškeré snahy vyslanectví pod Kybalovým vedením zůstávalo Československo pro obyvatele Mexika stejně exotickou zemí jako Mexiko pro obyvatele Československa.

Do povědomí širšího spektra mexické společnosti, i když ve stále omezené míře, vstoupilo Československo paradoxně až ve chvíli, kdy prohrávalo boj o svou existenci. Tedy v době těsně předcházející podpisu mnichovské dohody a březnu 1939, kdy, jak už bylo popsáno, mexická vláda otevřeně a hlasitě s ohroženým Československem sympatizovala. Zástupce Exportního ústavu, Otáhal, v této době dokonce zaznamenal i zvýšený zájem o československé zboží, což zhodnotil jako „smutné”.¹²⁹ Mexická podpora Československa byla, jak už bylo konstatováno, v rámci pravicových režimů Latinské Ameriky ojedinělá a nezanedbatelná a odehrávala se v symbolické politické rovině.

Vladimír Nálevka zhodnotil dopady mnichovské dohody na Jižní Ameriku takto: „Mnichov tedy zanechal určitou stopu ve vědomí latinskoamerické veřejnosti a bezesporu napomohl demokratickým silám v jejich zápasu s německým vlivem na západní polokouli. Bylo by jistě iluzorní domnívat se, že Latinská Amerika byla zainteresována na osudu malé středoevropské země. [...] Některé zprávy čs. titulářů vytvářely i určitý optický klam, když akcentovaly podporu veřejnosti. V Latinské Americe můžeme do pojmu „veřejnost” zahrnovat jen nepočetnou složku společnosti, která byla schopná překonat tlak existenčních poměrů a reagovat na okolní politické dění.”¹³⁰

Význam Mexika pro Československo i Československa pro Mexiko pregnantně shrnul ostatně i Vlastimil Kybal, symbolicky v závěru své knihy *Po československých stopách v Latinské Americe*, kterou koncipoval jako krátké memento vzájemných, byť sporadických a nahodilých, přesto však dlouhotrvajících vztahů. Po svém působení v Brazílii a Mexiku uvažoval takto: „Změnilo se něco za naší patnáctileté samostatnosti? Myslím, že bohužel se nezměnilo mnoho. Byly sice navázány styky diplomatické a vybudována nejnужnější síť

¹²⁸ BARTEČEK, Ivo. *Vlastimil Kybal – historik v iberoamerickém světě*. In: *Po československých stopách v Latinské Americe*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003, s. 17.

¹²⁹ JIRÁNEK, Tomáš. *Las Actividades del Embajador Checoslovaco Dr. Vlastimil Kybal en México de 1935 a 1938*. In: *Ibero-Americana Pragensia*, XXVII, Karolinum, Praha 1993, s. 60.

¹³⁰ NÁLEVKA, Vladimír. *Československo a Latinská Amerika v letech druhé světové války*. Universita Karlova, Praha 1972, s. 28-29.

konsulární, avšak styky hospodářské v přímé cestě jsou z velké části v rukou cizích. Styky kulturní až na nesmělé náběhy a ojedinělé pokusy rovnají se nule a styky sociální jsou vyjádřeny „zelenou vlnou“ emigrantů, která se zpravidla roztříštila o tvrdou skálu zámořských skutečností v tisíce kapek existencí roztracených i ztracených.”¹³¹

¹³¹ KYBAL, Vlastimil. *Po československých stopách v Latinské Americe*. ed. I. Barteček, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003, s. 48.

2 Intermezzo - druhá světová válka

Pro obnovení diplomatických styků Československa s ostatními státy světa byla klíčová otázka právní kontinuity československé vlády. Ta se odvíjela od toho, koho jako platného nástupce meziválečného Československa uznají nakonec vítězné světové mocnosti. A jejich postoj se měnil s průběhem války.

Na jejím počátku nebyla touha uznat československou exilovou vládu velká. Situaci navíc komplikovala nejednotnost samotných československých představitelů, kteří o uznání usilovali. Již od března 1939 mezi sebou totiž soupeřily dvě koncepce - jednu reprezentoval velvyslanec v Paříži Štefan Osuský, který se rozhodl neuposlechnout výzvu protektorátního ministra Františka Chvalovského a svůj úřad Němcům nevydal. Podle jeho názoru představovaly z hlediska mezinárodního práva kontinuitu okupovaného státu právě zastupitelské úřady a jejich vedoucí proto měli být oprávněni stát v čele exilových snah o obnovení samostatnosti státu.¹³² Druhou koncepcí, která se nakonec prosadila, reprezentoval v té době bývalý československý prezident¹³³ Edvard Beneš. Zprávy o okupaci Československa ho zastihly v USA, odkud odjel do Londýna, kde usiloval o uznání exilové vlády, které vycházelo z předpokladu, že německá okupace anulovala mnichovskou dohodu, a proto by měla být kontinuita československého státu založená na návaznosti na předmnichovský stát, jehož byl Beneš čelním představitelem.¹³⁴

K vyřešení sporů o to, na čem a na kom kontinuita československé vlády stojí, pomohly opět válečné okolnosti. Zpočátku nebyly ani Francie ani Velká Británie uznání jakékoliv exilové vlády příliš nakloněny, a pokud ano, tak spíše té Osuského. Svou roli v tom jistě hrála i doznívající víra v platnost Mnichova. Po pádu Francie v roce 1940 se ale tamní československé emigrační centrum přesunulo do Londýna, kde se konečně podařilo urovnat i spory o exilové vůdcovství. Osuský a jeho partneři totiž pádem Francie přišli o významného spojence. V létě téhož roku proto Beneš využil situace a jednotného protiněmeckého odporu a požádal kabinet Winstona Churchilla o uznání své, nově sestavené exilové vlády. Záhy se

¹³² BĚLINA, Pavel et. al. *Dějiny země Koruny české, Od nástupu osvícenství po naši dobu*. Paseka, Praha; Litomyšl 2002, s. 211.

¹³³ po podpisu mnichovské dohody Beneš na funkci československého prezidenta rezignoval. Po nátlaku okolí se jí ujal Emil Hácha, který zůstal v čele státu formálně až do konečného osvobození Československa, a to i přes pozdější uznání Benešovy exilové vlády

¹³⁴ BĚLINA, Pavel et. al. *Dějiny země Koruny české, Od nástupu osvícenství po naši dobu*. Paseka, Praha; Litomyšl 2002, s. 211.

mu ho dostalo, ovšem s dodatkem, že britská vláda neslibuje znovuoobnovení Československa v jeho předválečných hranicích.¹³⁵

Nevyjasněnost ohledně právního nástupnictví exilové vlády se odrážela i na trvajícím přerušení styků s dalšími zeměmi, pro uznání Benešovy vlády přitom byla co nejširší podpora, projevená právě jejím uznáním, klíčová. O obnovení diplomatických styků s Latinskou Amerikou se hned v roce 1940 proto pokusil československý vyslanec v Londýně Lobkowicz, který vybraným zemím zaslal memorandum potvrzující právní totožnost exilové vlády a předmnichovského Československa a na základě toho žádal o navázání přerušených styků. Z dotázaných vlád, mezi nimiž Mexiko chybělo, odpověděla pouze bolivijská a to „vyjádřením svých sympatií.”¹³⁶

Jak už bylo konstatováno výše, Mexiko tvořilo v rámci latinskoamerických států, často i otevřeně sympatizujících s nacistickým Německem, svou zahraničněpolitickou orientací výjimku a ukázalo se to i v otázce znovuoobnovení diplomatických vztahů s okupovaným Československem. Koncem roku 1940 dostala exilová vláda neočekávanou nabídku - Mexiko navrhlo spojení reprezentantů československých zájmů s polským zastupitelstvím,¹³⁷ obě země totiž spojoval společný nepřítel a s oběma Mexiko sympatizovalo.

K jistým změnám došlo po japonském útoku na americký přístav Pearl Harbor v prosinci 1941. Spojené státy i zbytek kontinentu si v jeho důsledku naplno uvědomily, že původně evropský konflikt má skutečně celosvětové rozměry a že by se mohl dotknout i amerického území. Devět států v reakci na Pearl Harbor vyhlásilo Japonsku válku, několik z nich dokonce i Německu.¹³⁸ S tímto obratem souvisela i mírná změna postoje k okupovaným evropským státům, mezi něž patřilo i Československo. Na panamerické konferenci v Rio de Janeiru v roce 1942 bylo díky tomu z popudu Mexika přijato usnesení, které americkým státům doporučovalo podporovat vztahy se zeměmi „jež bojují za svou

¹³⁵ NÁLEVKA, Vladimír. *Československo a Latinská Amerika v letech druhé světové války*. Universita Karlova, Praha 1972, s. 39.

¹³⁶ *Ibid.*, s. 40-41.

¹³⁷ MAJLÁTOVÁ, Lucia. *Vztahy mezi Československem a Mexikem 1945-1970*. Diplomová práce, Karlova Univerzita, Praha 2007, s. 12.

¹³⁸ *Ibid.*, s. 14.

svrchovanost a nespolupracují s agresory.”¹³⁹ Rezoluce, jež nesla číslo 38, byla sice platná, nicméně ne všechny státy ji podporovaly s takovým nadšením jako Mexiko. Jeho zástupce na konferenci otevřeně přiznával, že za návrhem rezoluce stojí otevřená podpora československé exilové vlády.¹⁴⁰ V tomto směru, v podpoře okupovaných či fašismus odmítajících států, případně politiků, zůstávalo Mexiko v rámci Latinské Ameriky osamocené. Nicméně i tak obnovilo v průběhu roku 1942 Československo oficiální diplomatické styky se všemi zeměmi Latinské Ameriky.

¹³⁹ NÁLEVKA, Vladimír. *Československo a Latinská Amerika v letech druhé světové války*. Universita Karlova, Praha 1972, s. 70.

¹⁴⁰ *Ibid.*

3 Vztahy po roce 1945

Už v průběhu posledních let druhé světové války se stalo Československo, spolu s dalšími středoevropskými zeměmi, součástí tehdy ještě nepřiliš hlasitě artikulovaných sporů o rozdělení sfér vlivu mezi protifašistickými spojenci - Spojenými státy a Británií na straně jedné a Sovětským svazem na straně druhé. S blížícím se koncem války se rozpory mezi koalicí, kterou spojoval pouze boj proti slábnoucímu nacistickému Německu, stále zintenzivňovaly. Studená válka, jež naplno propukla záhy po konci druhé světové, tyto spory na mnoho desetiletí zakonzervovala a určila také postavení, které mělo v druhé polovině dvacátého století patřit Československu. Analýza a přehled toho, jak se v této době vyvíjely vztahy mezi obnoveným státem a Mexikem, bude předmětem této části práce. Rozbor československo-mexických vztahů v letech 1945-1970 přitom už ve své diplomové práci zpracovala Lucia Majlátová, z velké části proto budu vycházet z jejího výzkumu a poznatků.

3.1 *Formování obnoveného Československa*

Jak jsem již uvedla, poválečné uspořádání střední Evropy se odvíjelo od vůle a vzájemných dohod světových mocností, jež nesly hlavní břímě v boji s Německem a jeho spojenci. A ačkoliv tvořily Velkou trojku Velká Británie, USA a Sovětský svaz, byly to ve skutečnosti jen dva posledně jmenované státy, které skutečně rozhodovaly a měly možnost svá rozhodnutí a plány prosadit. Pro Velkou Británii znamenala druhá světová válka definitivní ústup z dřívějších velmocenských pozic. Z pohledu střední Evropy to bylo více než nešťastné. I přesto že měl Winston Churchill své vlastní představy o uspořádání tohoto prostoru - které vycházely z názoru, že rozpad Rakouska-Uherska byl velkou chybou - uvědomoval si mnohem lépe, než americký prezident Roosevelt jaké nebezpečí představují a jaké reálné důsledky by mohly mít požadavky sovětského vůdce Josefa Stalina na změnu západní hranice SSSR a zejména vytvoření vlivového nárazníkového pásu spřátelených států v centru Evropy.¹⁴¹ I tak ale dal Churchill nakonec přednost jiným britským zájmům a se silami, které jeho zemi zbývaly, se pokoušel pro britský vliv uchránit alespoň jižní část Balkánu, konkrétně Řecko.

Americký prezident F. D. Roosevelt naproti tomu vůči Stalinovi vystupoval smířlivěji a zájmy USA nespátroval tolik v Evropě, ale zejména v oblasti Dálného východu a dalších

¹⁴¹ NÁLEVKKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století II*. Aleš Skřivan ml., Praha 2000, s. 177-180.

koloniálních území. A ačkoliv jeho nástupce Harry Truman, který nahradil Roosevelta po jeho smrti v dubnu 1945, zaujal proti SSSR, jeho evropské expanzi i komunismu jako takovému velmi ostrý postoj, pro střední Evropu už bylo pozdě.

O rozdělování sfér vlivu se jednalo na pravidelných schůzkách mezi představiteli spojenců a již na první z trojice slavných konferencí, v Teheránu na konci roku 1943, tedy v době kdy se průběh války otočil a začalo být jasné, že fašistická koalice bude nakonec poražena, byl tiše přiznán princip, založený i na vojenských úspěších SSSR, že území osvobozená jednou stranou zůstanou nadále v její zájmové sféře, čili, jak píše Vladimír Nálevka, začal být „tolerován princip těsné vazby mezi čistě vojenskými cíli a úspěchy na jedné straně a budováním zájmové zóny na straně druhé.“¹⁴²

Když v květnu 1945 válka v Evropě skončila, bylo rozdělené pozic už jasně dané - Československo a další země na východ připadly do vlivu SSSR a akutní ideologický souboj mezi Východem a Západem se i z prestižních důvodů přesunul jinam - do rozděleného Německa a Berlína.

Svůj díl na definitivním zařazení Československa do východního měla ale bezesporu i naše politická reprezentace, v čele s Edvardem Benešem, i role komunistické strany v protiněmeckém odboji.

Z Moskvy řízená Komunistická strana Československa vedla zpočátku války svou vlastní odbojovou linii, vedle tzv. demokratického odboje. Měla k tomu ostatně dobré předpoklady, do podzemí se jako nechtěná strana stáhla totiž už za druhé republiky, potom co byla v prosinci roku 1938 zakázána. Strana se za války „soustředila na vybudování hierarchické sítě ilegálních organizací od závodních a místních přes okresní a krajské až po I. ilegální ústřední výbor, řízený zahraničním vedením v Moskvě.“¹⁴³ Až do roku 1941 ovšem zůstal tento aparát mimo celkové struktury odboje, jelikož zastával tradiční politiku sovětské Kominterny, která nakazovala boj proti imperialistickým silám, jako byly Francie a Británie a přikazovala šíření komunismu, případně přípravu půdy na jeho pozdější expanzi. Tedy politiku, která rozhodně neodpovídala realitě, která za války v Československu panovala. K zásadnímu obratu došlo, jak jinak, v důsledku zásadních zvrátů ve válce. V červnu 1941 totiž Německo zahájilo tažení proti SSSR, se kterým dříve uzavřelo Pakt

¹⁴² NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století II*. Aleš Skřivan ml., Praha 2000, s. 182-183.

¹⁴³ BĚLINA, Pavel et. al. *Dějiny země Koruny české, Od nástupu osvícenství po naši dobu*. Paseka, Praha; Litomyšl 2002, s. 209.

o neútočení.¹⁴⁴ Stalin utrpěl zpočátku operace Barbarossa velké ztráty, pod jejich tíhou si pak uvědomil, že je nutné nejdříve se vypořádat s německou hrozbou a až po jejím zažehnání se začít znovu soustředit na budování sovětského zájmové sféry. Ostatně i to bylo jedním z důvodů spojení s USA a Velkou Británií.

V červnu 1941 proto dostala i KSČ za úkol změnit svou strategii a plně se soustředit na boj s německými okupanty, v důsledku čehož se stal komunistický odboj součástí širšího československého odboje. Tím se otevřela jedna z cest k pozdější dominantní roli komunistů na obnovování země.

V prosinci 1943 podepsal Edvard Beneš během návštěvy Moskvy smlouvu o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československem a SSSR a položil tím oficiální základ nové zahraničněpolitické orientaci budoucího státu. Na tomto místě je nutno připomenout, že za Benešovými kroky stálo i jeho přesvědčení o budoucím vývoji SSSR, které se ovšem dramaticky lišilo od skutečnosti - už od třicátých let zastával prezident názor, že „poválečný vývoj SSSR bude probíhat směrem k demokratizaci, ke spolupráci se západními velmocemi a věřil, že Stalin bude respektovat zájmy malých národů, jestliže budou jeho spojenci.”¹⁴⁵ Ve spojení se SSSR viděl jednoznačnou protiváhu a ochranu před Německem, které vnímal jako úhlavního nepřítele Československa a o němž věřil, že i po válce zůstane stejné, tedy hrozbou pro Československo. Svou roli v jeho postoji sehrála jistě i předválečná zkušenost s Mnichovskou dohodou a tzv. zradou západu.

V té době bylo už také jasné, že na dohodě se Stalinem záviselo to, v jaké podobě bude Československo po válce obnoveno, Beneš například ustoupil a SSSR přenechal oblast Podkarpatské Rusy. Stejně tak se oba politici dohodli na vnitropolitickém uspořádání státu. Jeho základem se stalo rozhodnutí, že z veřejného života v obnoveném Československu budou vyloučeny všechny strany, které se zapletly s nacistickým režimem. I přesto, že je toto rozhodnutí v kontextu doby pochopitelné, historici se shodují v názoru, že právě ono stálo v základu zavádění nedemokratických principů do československé vlády a pomohlo vytvořit prostor pro snadný nástup totalitní vlády.

Závislost budoucího Československa na Sovětském svazu byla v posledních měsících války čím dál tím jasnější a definitivně se projevila tím, že poválečná vláda byla sice

¹⁴⁴ Pakt Molotov – Ribentrop s tajným dodatkem o rozdělení sfér vlivu ve střední Evropě

¹⁴⁵ BĚLINA, Pavel et. al. *Dějiny země Koruny české, Od nástupu osvícenství po naši dobu*. Paseka, Praha; Litomyšl 2002, s. 225.

sestavena sice na základě spolupráci obou exilových center - londýnského i moskevského - ovšem v Moskvě. Obě skupiny se navíc shodly v již zmíněné základní charakteristice poválečného politického systému. Součástí Košického vládního programu z dubna 1945, který se stal politickým základem obnoveného státu, bylo i ustanovení, že na československou politickou scénu se smějí vrátit pouze některé prvorepublikové strany, zejména levicové (výjimku tvořili například lidovci) a také dříve zakázaní komunisté, kteří měli navíc tu výhodu, že je reprezentovaly hned dvě strany - KSČ a KSS. Tradiční strany, jako byly například agráři, byly z politického života definitivně vyloučeny. Mimo jiné to znamenalo, že představitelé nového Československa „s revolučním nadšením ignorovali hlasy více než poloviny československých občanů, kteří v posledních předválečných volbách volili [strany, pozn. aut.] jejichž činnost neměla být obnovena. Posílení pozic levicově orientovaných stran bylo v poválečné Evropě obecným zjevem. Úplná likvidace pravicové opozice však byla v západoevropském kontextu něčím zcela výjimečným.”¹⁴⁶ Výrazný příklon celé společnosti k levici pak ukázaly volby v roce 1946, které se zhruba 40% ziskem vyhráli komunisté. I díky tomu mohli v nacházejících letech snadno ovládnout většinu veřejného dění v obnoveném Československu.

Stále těsnější vztah SSSR a prakticky již závislost jakéhokoliv rozhodnutí československé vlády na vůli Kremlu se projevovala stále častěji i v následujících letech, například tím, že se Československo, přes přání vlastních politiků, nezúčastnilo amerického Marshallova plánu ekonomické obnovy válkou zničené Evropy, který měl zabránit přesně tomu, k čemu v Československu docházelo, růstu závislosti malých a válkou poničených států na SSSR.

Definitivní konec za dřívější prozápadní orientací Československa přinesl státní převrat v únoru 1948, kdy do té doby koaliční vládu komunisté zcela ovládli a ovládali pak Československo až do sametové revoluce o čtyřicet let později, na sklonku roku 1989.

3.2 Československo-mexické vztahy v počátcích studené války

I přesto, že Mexiko bylo partnerem předválečného Československa a zůstalo zastáncem jeho státnosti v průběhu druhé světové války, státoprávní změny, které se u nás po jejím konci odehrály, měly svůj dopad i na to, jak Mexiko na nové Československo pohlíželo.

¹⁴⁶ BĚLINA, Pavel et. al. *Dějiny země Koruny české, Od nástupu osvícenství po naši dobu*. Paseka, Praha; Litomyšl 2002, s. 249.

V potaz je nutné brát i to, že s novou globální realitou se muselo vyrovnat i samotné Mexiko, a to jak v tradičně problematickém poměru k USA, tak v neméně komplikovaném vztahu k SSSR, s nímž v meziválečné době na čas dokonce přerušilo vztahy.

Odhadnout vývoj názorů mexických politiků na formující se světové bloky a jejich možné sympatie k jedné či druhé straně bylo nejvýznamnějším úkolem prvních poválečných československých diplomatů, kteří v Mexiku působili.

Bezprostředně po konci druhé světové války došlo k jistému ochlazení vztahů mezi Československem a USA. Z pochopitelného důvodu, kterým byl československý příklon k SSSR. I proto využívalo tehdejší ministerstvo zahraničních věcí vyslanectví v Mexiku opět i jako bdělého pozorovatele dění v USA.

Důležitým tématem zasílaného zpravodajství byla ale také analýza a určení směru domácí mexické politiky, která oscilovala mezi pravicovou a levicovou orientací,¹⁴⁷ což bylo dáno dominantní pozicí strany PRI (tehdy ještě PRM), která oportunisticky zabírala skoro celou šíři politického spektra.

Z pohledu zahraniční politiky bylo pro Mexiko v době vznikajícího bipolárního světa prioritou udržet si jistou neutralitu, která, jak tehdejší představitelé země doufali, by mohla vyvážit existující zavislost na USA, aniž by ovšem narušila pro Mexiko životně důležitou spolupráci. Příklon k sovětskému bloku rozhodně nepadal v úvahu.¹⁴⁸

V březnu 1946 přednesl tehdy už bývalý britský premiér Winston Churchill legendární projev v americkém Foultonu, v němž postupující rozdělování poválečné Evropy přirovnal ke spouštění železné opony. Ta se podle jeho slov táhla „napříč kontinentem od Štětína po Terst“¹⁴⁹ a, jak už název železná napovídá, byla podle jeho názoru zcela neprodyšná.

V reakci na Churchillův foultonský projev poslal zastupitelský úřad do Prahy další analýzu mexického mezinárodního postoje. Diplomaté v ní opětovně zdůrazňovali, že se Mexiko pokouší o na vznikajících blocích nezávislou politiku, v některých případech, jako je odmítavý postoj vůči Frankově Španělsku, je zajedno s postojem SSSR, v jiných se podle diplomatů chová imperialisticky, tedy podle přání USA. Pracovníci vyslanectví též

¹⁴⁷ MAJLÁTOVÁ, Lucia. *Vztahy mezi Československem a Mexikem 1945-1970*. Diplomová práce, Karlova Univerzita, Praha 2007, s. 18.

¹⁴⁸ Ibid, s. 19.

¹⁴⁹ Winston Churchill's Iron Curtain Speech, dostupné na:

<http://history1900s.about.com/od/churchillwinston/a/Iron-Curtain.htm>, poslední přístup 1. 5. 2014.

předpovídají, že Spojené státy se v celé Latinské Americe pokusí zvýšit svůj protikomunistický tlak, což se ale podle jejich odhadů střetne s rostoucím nacionalismem jednotlivých latinskoamerických zemí, který je do jisté míry podpořen levicovými myšlenkami a sympatiemi k SSSR. Pojítkem má být společný nepřítel, tedy Spojené státy. Ve zprávě ale diplomaté konstatují, že mnohé latinskoamerické vlády se sympatiím obyvatel vůči SSSR snaží bránit, nikoliv ale vláda mexická, která usiluje o již zmíněnou rovnováhu a nechává na veřejnosti zaznívat oba názorové proudy. Zaměstnanci vyslanectví to považovali za vyrovnané. Předpovídají ale posilování vlivu levice a socialismu.¹⁵⁰

V roce 1946 byl novým prezidentem Mexika podle očekávání zvolen Miguel Alemán, diplomaté proto obratem informovali o jeho politické orientaci. Konstatují, že za jeho vlády pravděpodobně nedojde k výraznějším změnám v dosavadní politice Mexika, předpokládají, že Alemán bude pokračovat v přátelských vztazích, jak se Spojenými státy, tak se Sovětským svazem. Nového prezidenta popisují jako levicového politika mexického stylu, což znamená dalšího muže, který podle nutnosti využívá dostupných prostředků a který bude pokračovat v dosavadní silně nacionalistické politice, jež vychází z mexické revoluce. Hlavními zájmy nového prezidenta proto podle předpovědi československých diplomatů nadále měla být řešení závažných nedostatků v oblasti zemědělství, problematika původního obyvatelstva či postavení rolnictva.¹⁵¹

Již záhy se ale ukázalo, že odhady pracovníků vyslanectví nebyly zcela správné. V roce 1947 oznámil totiž československý úřad definitivní posun prezidentovy politiky směrem doprava, v souvislosti s další krystalizací sovětsko-amerických sporů, ztělesněných konfliktem v Řecku či zahájením realizace Marshallova plánu evropské hospodářské rekonstrukce. Těmito akcemi odstartoval americký prezident Harry Truman své protikomunistické tažení, později pevně zformulované v tzv. Trumanově doktríně. Základní teze Trumanova postoje byla jednoduchá - zabránit dalšímu šíření komunismu. Kdekoliv a jakýmikoliv prostředky.

V důsledku toho, a patrně i pod silným tlakem ze strany USA, došlo podle našich diplomatů v Mexiku k revizi dosavadních snah o „neutralitu“. Změnu postoje hlásilo

¹⁵⁰ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1945-52, Zahraniční politika mexická a reakce Mexika na Churchillův projev ve Foultonu, 22. 3. 1946, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 20.

¹⁵¹ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1945-52, Politická zpráva čís. 1. Lic. Alemán a jeho budoucí politika, 3. 8. 1946, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 22.

vyslanectví už v listopadu 1946 s tím, že budoucí Alemánův kabinet bude pravděpodobně pravicovější než vlády jeho předchůdců, což údajně měla potvrzovat i protikomunistická kampaň v tisku.¹⁵² Důvody této změny ale diplomaté nerozebírají.

Větší příklon k USA potvrdilo začátkem roku 1947 také oznámení vzájemných oficiálních návštěv amerického a mexického prezidenta. Jako první navštívil hlavní město Mexika Harry Truman, v březnu 1947 a podle očekávání se jeho cesta nesla v duchu silné antikomunistické kampaně. Československý zastupitelský úřad o Trumanově návštěvě referoval jako o tažení nejen proti mexické komunistické straně, ale také proti všem částem společnosti, které sympatizovaly s vývojem na mezinárodním poli [patrně s vytvořením levicového bloku, pozn. aut.] či se Sovětským svazem jako takovým. Diplomáté k tomu dodávají, že i v rámci vládnoucí PRI¹⁵³ v důsledku těchto změn došlo k eliminaci levicových elementů, jež v politice strany zůstaly jako dědictví po výrazně levicovém prezidentu Cárdenasovi. Ani prezident Alemán, ani vláda svůj údajný proamerický postoj veřejně nepotvrdili, i tak bylo ale podle zastupitelského úřadu jasné, že jejich kroky se budou alespoň částečně ubírat směrem, který si přeje Truman. I přesto, že se budou, podle dohadů našich diplomatů, nadále pokoušet udržet i jistý stupeň své neutrality.¹⁵⁴

V jedné z dalších zpráv zástupci úřadu konstatují, že Trumanovou návštěvou začala nová etapa mexicko-amerických vztahů a obzvlášť velký důraz přikládali Alemánově reciproční návštěvě v USA na přelomu dubna a května téhož roku (1947). Cesta do Washingtonu měla zejména symbolický význam, jelikož šlo o první návštěvu USA, kterou mexický prezident vykonal v rámci svého funkčního období. Do té doby, jak píše diplomaté, byla cesta do USA vnímána jako jistý druh ponížení. Alemánova návštěva naopak podle autorů zprávy znamenala potvrzení vzájemného sblížení USA a Mexika.¹⁵⁵

V Mexiku ale rezonovalo i dění ve střední Evropě. Definitivní zamítnutí účasti na Marshallově plánu ze strany československé vlády vyvolalo v rámci mexické politické reprezentace rozčarování a zaznamenalo je ve svých zprávách i vyslanectví. Rozhodnutí zrušit

¹⁵² AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1945-52, Situace v Mexiku, 15. 11. 1946, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 23.

¹⁵³ toto jméno má strana od roku 1946

¹⁵⁴ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1945-52, Periodická zpráva politická – 1. leden – Březen 1947, 23. 4. 1947, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 24.

¹⁵⁵ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1945-52, Mexický prezident do Washingtonu, 27. 1. 1947, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 25.

předběžný souhlas s americkou ekonomickou pomocí údajně vyvolalo vlnu zklamání.¹⁵⁶ V důsledku tohoto rozhodnutí československé vlády vznikla údajně i obava, jak bude pokračovat poválečná obnova evropské ekonomiky.¹⁵⁷ Československo-mexické vztahy se pod vlivem těchto událostí poněkud ochladily, postoje některých mexických politiků se změnily na údajně doslova nepřátelské, což ovlivnilo jak možnosti působení zastupitelského úřadu, tak i pozici československých emigrantů, jejichž počet za války díky protifašistickému postoji Mexika ještě narostl.¹⁵⁸

V periodické politické zprávě za poslední čtvrtletí roku 1947 píšou zástupci vyslanectví dokonce o tom, že v pravicově orientovaném tisku, podle jejich slov radikálním, se objevují, pravidelně, obvinění příslušníků slovanských národů ze špionáže pro Sovětský svaz. Podle našich zastupitelů to vyvolalo značnou nevoli v řadách československých krajanů,¹⁵⁹ což ostatně potvrzuje ve svém výzkumu i Vladimír Nálevka, který zdůrazňuje, že krajanské spolky v Latinské Americe s poválečným vývojem v domovském Československu dlouhodobě nesouhlasily.¹⁶⁰

K zostření situace v důsledku vytváření dvou světových bloků přispěl v roce 1947 i tehdejší britský ministr zahraničí Ernest Bevin, který v londýnském parlamentu otevřeně promluvil o přípravách na formování západního bloku. Jeho řeč byla otištěna i v mexickém tisku a jak ve svém zpravodajství zaznamenal československý úřad, Bevinův proslov ohodnotili mexičtí představitelé jako projev, který přispívá k vytváření velmi vážné a nepříjemné situace. V této době začal zastupitelský úřad sledovat i reakce představitelů dalších zemí, v tomto případě konkrétně Francie a Belgie, kteří se údajně vyjádřili pro

¹⁵⁶ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1945-52, Politická správa. Ohlas účasti ČSR na pařížské konferenci, 12. 7. 1947, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 26.

⁵⁹ Ibid.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Za druhé světové války se Mexiko díky svému protifašistickému postoji stalo útočištěm řady levicových emigrantů, kteří se rozhodli z Československa odejít. Bylo mezi nimi i několik výrazných osobností jako spisovatel a novinář Egon Erwin Kisch nebo spisovatelka Lenka Reinerová. Československým exilem v Mexiku se mj. zabýval i Ivo Barteček, například v práci *Los Antifascistas Checoslovacos de la Izquierda Exiliados durante la Segunda Guerra Mundial en México* (In: *Ibero-Americana Pragensia XXIX*, 1985)

¹⁵⁹ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1945-52, Politická správa periodická. Říjen – prosinec 1947, 20. 1. 1948, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 26.

¹⁶⁰ NÁLEVKA, Vladimír. *Československo a Latinská Amerika v letech druhé světové války*. Universita Karlova, Praha 1972, s. 35.

vytvoření bloku západních států. Podle jejich názoru by takový krok přispěl ke stabilizaci situace a pomohl by vytvořit ve světě rovnováhu.¹⁶¹

Koncem roku 1947 znejistilo československé ministerstvo zahraničních věcí rozhodnutí chilské vlády vypovědět diplomatické styky se Sovětským svazem a v důsledku toho i s ním spřátelených zemí, včetně Československa. Toto rozhodnutí vyvolalo v řadách československých představitelů pochopitelné znepokojení, zaměstnanci vyslanectví v Mexiku proto obratem zjišťovali, zda podobný krok nezvažuje i, jak už bylo mnohokrát uvedeno výše, do jisté míry protisovětsky naladěné Mexiko.¹⁶² Od tehdejšího ministra zahraničí se jim ale dostalo ujištění, že ačkoliv mexická vláda nevyklučuje možnost vypovězení diplomatických styků se Sovětským svazem, v souvislosti s Československem, které považuje za samostatný stát, o ničem takovém neuvažuje.¹⁶³

3.3 Vztahy s komunistickým Československem po roce 1948

Rok 1948 přinesl zásadní předěl v politickém vývoji Československa. V únoru 1948 totiž úspěšně vyvrcholila komunistická snaha o plné ovládnutí politického směřování země. Po dodnes kontroverzní demisi několika demokratických ministrů tehdejší vlády a ještě kontroverznějším rozhodnutím prezidenta Beneše vyhovět tlaku Klementa Gottwalda a nevypsát nové volby, ale na místo toho doplnit vládu kandidáty KSČ, začalo období komunistické totality. Československo se tím na čtyřicet let vyčlenilo ze společenství západních demokracií. Československá zahraniční politika od této doby začala definitivně následovat sovětský kurz a na mezinárodní vztahy pohlížela studenoválečnou optikou tzv. pokrokového (socialistického) a reakčního (západního) světa. Hlavním úkolem diplomatů, včetně těch působících v Mexiku, se stalo vedle tradičních snah o navazování hospodářské či kulturní spolupráce, které byly zpočátku výrazně omezeny, zvýšené pozorování místního dění, notně poznamenané ideologickými požadavky doby. Neméně důležité byly taky odhady možností dalšího šíření socialismu a bedlivé sledování USA.

¹⁶¹ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1945-52, Politická zpráva čís. 1. Ohlas Bevinovy řeči v Mexiku, 24. 1. 1948, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 28.

¹⁶² např. ve 20. letech vypovědělo Mexiko diplomatické styky se SSSR a v této době nemělo mexické velvyslanectví v Moskvě velvyslance

¹⁶³ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1945-52, Politická zpráva periodická–březen – červen 47, 15. 7. 1947, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 27.

V důsledku politického převratu došlo i k výměně dosavadních diplomatů, včetně těch, kteří působili v Mexiku. 14. července 1948 nahradil vyslanec Václava Lásku Oldřich Kaisr. V Mexiku působil až do roku 1952. Václav Láška se do Československa nevrátil, místo toho se rozhodl emigrovat a až do konce svého života zůstal v Mexiku.¹⁶⁴

Součástí Kaisrova týmu byl na pozici kulturního ataše i spisovatel a žurnalistka Norbert Frýd, který se ve své pozdější publicistické činnosti významně zasadil o popularizaci Mexika v Československu.

Pro poválečné politické zpravodajství je charakteristická již zmíněná dominance komunistické ideologie, jejímž prizmatem byly probíhající události vnímány a popisovány. V praktické rovině bylo výsledkem této nadřazenosti v podstatě unifikované zpravodajství, do kterého se nijak výrazně nepromítaly osobnosti jeho autorů. Na rozdíl od předválečného období se proto nebudu jednotlivými vedoucími delegací zabývat a hodnotit je.

Lucia Majlátová ve své práci zdokumentovala, že první roky po komunistickém převratu, zhruba do poloviny padesátých let, znamenaly jak dobu tuhého stalinismu v tuzemsku, tak i dobu výrazného předělu a ochlazení vztahů se zeměmi mimo východní blok. Československá zahraniční politika se v této době, následkem domácích čistek a honu na vnitřního nepřítele, jemuž padl za oběť také ministr zahraničí Vladimír Clementis,¹⁶⁵ dostala do plného područí Sovětského svazu. Československé ministerstvo zahraničních věcí v této době slepě kopírovalo sovětskou zahraničněpolitickou linii a poslouchalo příkazy z Moskvy a nevyvíjelo žádnou vlastní aktivní činnost.¹⁶⁶

Diplomaté, nejen v Mexiku, v této ideologicky silně vypjaté době, připomínali svou prací až zaměstnance špionážní služby (jimiž, jak bude rozebráno později, v některých případech skutečně byli) - velký zájem věnovali postavení místní komunistické strany, vztahu předních politiků ke Spojeným státům a dalším latinskoamerickým zemím. Kromě toho bedlivě pozorovali dění kolem sebe a zaznamenávali z dnešního pohledu až malicherné záležitosti, do nichž si bezesporu promítali i jiné významy, než jaké ve skutečnosti měly.

¹⁶⁴ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl II., Biografický slovník československých diplomatů (1918-1922)*. Academia, Praha 2013, s. 139.

¹⁶⁵ ve funkci nahradil Jana Masaryka, který zemřel za podivných okolností v roce 1948, sám byl odsouzen v procesu s údajným spikleneckým hnutím okolo Rudolfa Slánského

¹⁶⁶ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992) : vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Centrum pro ekonomiku a politiku. Praha 2002, s. 30-31.

Potvrzuje to i výzkum Lucie Majlátové. Podle jejích zjištění měli českoslovenští diplomaté v čele s Kaisrem sklony k tomu přeceňovat jakékoliv projevy nesouhlasu s tehdejší mexickou vládou - v očekávání možného socialistického převratu. Jak k tomu Lucia Majlátová dodává, své předpovědi, či spíše tužby, opírali diplomaté o dlouhodobě přetrvávající složení mexické společnosti, jejíž většinu tvořili chudí rolníci, tedy příslušníci sociální skupiny, o niž se komunistické převraty, alespoň rétoricky, opíraly. Konkrétně podle Majlátové českoslovenští diplomaté také výrazně přeceňovali význam dvou osobností mexického veřejného života - bývalého prezidenta Lázara Cárdenase, jehož vnímali jako sympatizanta komunistických myšlenek a Lombarda Toledana, představitele odborů, Mexické komunistické strany a na konci čtyřicátých let také zakladatele nové, ve skutečnosti nevýznamné, strany Partido popular. V obou mužích viděli delegáti možné vůdce případné revoluce. Vedle toho někteří diplomaté opakovaně upozorňovali na údajně slabou pozici prezidenta Miguela Alemána, proti jehož politice se měla postavit značná část mexické společnosti.¹⁶⁷

Již v dubnu 1949 ale vyslanectví do Prahy hlásilo spory o zákonnosti Mexické komunistické strany. Předpokládané balancování Mexika mezi formujícími se bloky se podle diplomatů projevilo a to tím, že vláda povolila uspořádání mezinárodního kongresu mírových stran (Congreso Latinoamericano de Partidarios de la Paz), na němž vystoupili i někteří představitelé latinskoamerických komunistů, jako byl například chilský básník Pablo Neruda. Zastupitelský úřad v souvislosti s tímto kongresem psal o tom, že se koná i přes odpor prezidenta Alémana. Přisuzovali mu neochotu narušit organizací takové akce dobré vztahy se Spojenými státy a také nechuť vůči účasti, jak psali diplomaté, socialismu bližších konkurentů, konkrétně Lázara Cárdenase.

Osudy mexických levicových politiků a komunistů, v čele s Lombardem Toledanou sledovali pracovníci vyslanectví samozřejmě dlouhodobě a referovali o nich a jejich aktivitám ve výše naznačeném tónu, který byl silně ideologicky zabarvený. Popisované skutečnosti a činy jednotlivých osob byly díky tomu značně zkreslené. Velkou pozornost věnovali také mírovému hnutí, které ovšem zejména českoslovenští komunisté vnímali ne tolik jako prostředek k prosazení míru a ukončení válek obecně, ale jako další možnost propagovat veřejně svou ideologii. Odtud pramení dlouhodobě vysoký zájem o akce, které hnutí ve svých různých světových odnožích pořádalo.

¹⁶⁷ MAJLÁTOVÁ, Lucia. *Vztahy mezi Československem a Mexikem 1945-1970*. Diplomová práce, Karlova Univerzita, Praha 2007, s. 32.

Původně kladné hodnocení Toledana se ale postupem let změnilo v negativní odsouzení. Došlo k tomu poté, co se politik a odborář odklonil od komunistické strany i mírového hnutí a začal se sblížovat s vládou prezidenta Ruize Cortinese (1952-1958). Ve svém zpravodajství k tomu českoslovenští diplomaté napsali, že se jedná o politického oportunistu a usuzovali, že se nechal od vlády podplatit.¹⁶⁸

Z výše uvedeného vyplývá, že zprávy československých diplomatů mexickou realitou do jisté míry deformovaly, ať už pod vlivem ideologického imperativu, či z důvodu nepříliš hlubokých znalostí teritoria a zájmu u něj. Při pozdějších reflexích a hodnocení naší diplomacie na poslední dva nedostatky upozornili i sami zaměstnanci MZV: „Vzhledem k celé řadě objektivních těžkostí po roce 1948 bylo v tomto období sledování problematiky Latinské Ameriky povrchní a nesoustavné. Rozbory situace trpěly přílišným zevšeobecňováním, vývoj v Latinské Americe byl jednoznačně přirovnáván k vývoji v Africe, Asii, aniž byly brány v úvahu zvláštnosti historického, třídního a ekonomického vývoje v Latinské Americe [...] Bylo to období určité desorientace vůči zemím Latinské Ameriky, v níž byla spatřována především oblast nepřátelských a nebezpečných protiimperialistických vlád. Toto období končí těsně před XX. sjezdem KSSS [1956, pozn. aut.]”¹⁶⁹

3.4 Hon na čarodějnice

Změny v postoji Mexika, ale i dalších zemí Latinské Ameriky, vůči Sovětskému svazu, přinesla 50. léta. Svou roli v tomto obratu sehrála změna politiky SSSR, ale i vývoj ve Spojených státech.

První polovina padesátých let se v USA nesla ve znamení vypjaté protikomunistické kampaně, jež vyvrcholil v roce 1954 intervencí americké tajné služby CIA v Guatemale, jež pomohla vyzbrojit a vycvičit tehdejší opozici. Přispěla tím ke svržení levicové vlády Jacoba Arbenze Guzmána, již CIA považovala za hrozbu.

Stupňující se animozitu vůči levicově smýšlejícím politikům zaznamenali na počátku padesátých diplomaté i v Mexiku. V souvislosti s blížícími se volbami nového prezidenta (plánované na rok 1952, za Alemánova nástupce byl pro dalších šest let vybrán Adolfo Ruiz

¹⁶⁸ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1945-52, Politická zpráva běžná č. 4, Mexiko–nová vláda, 2. 2. 1953, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 43.

¹⁶⁹ NA, A ÚV KSČ, f. 126/0/11 KSČ-ÚV-Antonín Novotný, Zhodnocení dosavadní čs. zahraniční politiky v Latinské Americe”, přílohy ke koncepci československé zahraniční politiky vůči zemím Latinské Ameriky, 27. 11. 1962.

Cortines) do Prahy zasílali zprávy o tom, že mexická vláda dle jejich pozorování vystupuje stále jednoznačněji v pozici sympatizanta Spojených států. Odstupující prezident Alemán měl dokonce, jak se píše ve zprávách vyslanectví, „připravovat půdu pro příchod imperialistů“¹⁷⁰. Při očekávaném zvolení Ruize Cortinese pak diplomaté předpovídali pokračování Alemánovy politiky další užší spoluprací s USA, kterou popisovali jako „bezohlednou záměnu mexické politiky za severoamerickou.“¹⁷¹ Diplomáté to komentují s tím, že tato spolupráce se projevuje vykořisťováním běžných Mexičanů, zejména příslušníků rolnické třídy. Adolfa Ruiz Cortinese popisovali jako jednoho z největších přátel americké buržoazie a nepřítele Sovětského svazu a dalších lidových demokracií.¹⁷²

Po jeho zvolení pak diplomaté ve svém zpravodajství zopakovali, že jak v Mexiku, tak ve Spojených státech je Ruiz Cortines považován za pravicového politika. Očekávali od něj proto konkrétní kroky namířené proti mexickým komunistům. Ti Ruize Cortinese v podstatě shodně s našimi diplomaty považovali „agenta, placeného americkým imperialismem.“¹⁷³

Dalším jevem, který zaměstnanci zastupitelského úřadu dlouhodobě sledovali, bylo tehdejší postavení katolické církve. Komunisté považovali kněží za své nepřátele a jejich aktivity za přímé ohrožení šíření socialismu. Nejinak tomu bylo i v případě československých diplomatů v Mexiku. Tamní katolické představitele označovali za „perfektní“ spojence těch nejreakčnějších kruhů mexické buržoazie a vlády.¹⁷⁴

Počátek padesátých přinesl řadu významných událostí na mezinárodním poli. Rozbíhající se studená válka se v této době dostala do velmi horké fáze. Hluboké nepřátelství mezi Východem a Západem se v letech 1950-1943 zhmotnilo v konfliktu v Koreji, který skončil patem, jenž panuje do současnosti. Ve Spojených státech se v souvislosti s touto válkou vystupňovala ostrá protikomunistická kampaň, později nazývaná podle svého hlavního představitele, republikánského senátora Josepha McCarthyho, mccarthismus. Toto období amerických dějin se vyznačovalo vypjatou, až hystericky antikomunistickou atmosférou, kdy mnoho Američanů očekávalo brzký příchod třetí světové války. Důsledky McCarthym vedené

¹⁷⁰ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1945-52, Politická zpráva č. 13, Politická situace Mexika před volbami a její perspektivy do budoucna, 23. 12. 1951, citování podle Majlátová, op. cit., s. 38.

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1953-55, Politická správa běžná č. 1, MEXIKO–nová vláda, 3. 1. 1953, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 42.

¹⁷⁴ Ibid.

kampaně jsou dobře známé a dostatečně probádané. Patří mezi ně jednak poprava manželů Rosenbergových za špionáž pro Sovětský svaz, ale také zvýšení tlaku na ochranu Spojených států před komunistickou hrozbou zvenčí, což mělo zcela konkrétní dopady na Latinskou Ameriku. Jednoznačným důsledkem mccarthismu byla již zmíněná intervence CIA v Guatemale v roce 1954 a sesazení levicového prezidenta Jacoba Árbenze Guzmána, jehož vláda byla vnímána jako hrozba pro americké zájmy.¹⁷⁵ Tato intervence pochopitelně výrazně ovlivnila pohled Mexika a celé Latinské Ameriky na USA a jejich (protikomunistickou) politiku.

Zásah CIA v Guatemale přitom přišel z pohledu konstelace mezinárodních sil v době, kdy začal Sovětský svaz opouštět svou dosavadní tvrdou politiku vůči Západu a pro mnoho zemí, včetně Latinské Ameriky, začala být Moskva v této době opět partnerem. Tzv. období tání v sovětské politice, jak tuto dobu později na XX. sjezdu KSSS nazval její nový generální tajemník Nikita Chruščov, začalo smrtí Josifa Stalina v březnu 1953. Právě Chruščov, Stalinův nástupce usiloval o zklidnění rozbouřené mezinárodní situace. Ve vztahu s Mexikem se to na podzim 1953 projevilo jmenováním mexického velvyslance v Kremlu.¹⁷⁶ Českoslovenští diplomaté tento krok ohodnotili jako jednoznačně pozitivní příslib vytouženého zlepšení vztahů Mexika a socialistického bloku.¹⁷⁷

Vstřícnější přístup k socialistickým zemím zaznamenali pracovníci zastupitelského úřadu i na schůzce prezidentů Mexika a Spojených států, Adolfa Ruiz Cortinese a Dwighta Eisenhowera, která se uskutečnila v říjnu 1953 v mexickém Tamaulipas. Mexický prezident se ve svých projevech podle československých diplomatů vyslovil pro větší spolupráci se socialistickými zeměmi na ekonomickém poli,¹⁷⁸ tedy v oblasti, v níž bylo Mexiko na USA závislé.

Postoj amerického kontinentu vůči komunismu a také názory na stále jasněji se rýsující plán zasáhnout v Guatemale se staly hlavním tématem konference Organizace

¹⁷⁵ svou roli sehrály v intervenci kromě americké vlády i zájmy tehdy velice silné společnosti United Fruit, jejíž představitelé nemohli kvůli nesouhlasu Árbenze Guzmána rozšiřovat své plantáže na území Guatemaly, o což dlouhodobě usilovali

¹⁷⁶ MAJLÁTOVÁ, Lucia. *Vztahy mezi Československem a Mexikem 1945-1970*. Diplomová práce, Karlova Univerzita, Praha 2007, s. 45.

¹⁷⁷ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1953-55, Periodická zpráva politická č. 15. MEXIKO, 28. 9. 1953, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 46.

¹⁷⁸ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1953-55, Politická zpráva běžná č. 17, Mexiko – zahraničná politika, 4. 11. 1953, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 47.

amerických států, která se konala v březnu 1954 v Caracasu. V duchu předchozích panamerických konferencí, na kterých se USA snažily prosazovat jednotnou politiku kontinentu pod svým vedením, či alespoň ve svém zájmu, vznesl při této příležitosti zástupce USA, ministr Foster Dulles, požadavek, aby americké státy začaly jednotně postupovat v boji proti šířícímu se komunismu a zabránili jeho infiltraci na kontinent. To bylo jednoznačně mířené proti Guatemale, jež mimo jiné spolupracovala i s Československem, které do země dodávalo zbraně.

Požadavek USA na projednání otázky boje proti pronikání komunistů a jejich snaze využít pro své cíle místní národnostní hnutí byl předem známý, a jak ve své práci zaznamenala Lucia Majlátová, podle československých diplomatů byl zejména v Mexiku silný tlak na oddálení konference a tudíž neprojednání této otázky.¹⁷⁹ Tento postoj podle soudu našich diplomatů souvisel se změnou mexické politiky, k níž mělo dojít v druhé polovině roku 1953. Ve svých zprávách hovoří doslova o „významné proměně“¹⁸⁰ politiky Mexika - podle jejich zpráv sice mexická politika stále není zcela anti-imperialistická, ale objevují se v ní „pozitivní rysy.“¹⁸¹ Své pozorování českoslovenští diplomaté dále doplňují tím, že jistě jde o změny, jež „americké imperialisty nepotěší“¹⁸², a které „logicky“¹⁸³ vycházejí ze změněné mezinárodní situace - z „nezdaru amerického válečného tažení v Koreji“ a celkového „uvolnění takzvané studené války vedené/vyhlášené severoamerickými imperialisty.“¹⁸⁴ K postoji Mexika pak českoslovenští zástupci dodali, že byl pochopitelný. Sympatizování s polo-závislými státy bylo dle jejich názoru dané i tím, že samo Mexiko takovým státem bylo.¹⁸⁵

Samotná panamerická konference, která se nakonec konala podle plánu v březnu 1954¹⁸⁶ se, jak píše Lucia Majlátová, nesla ve znamení ztráty prestiže USA. Tehdejší ministr zahraničních věcí USA Foster Dulles, na ní obhajoval tvrdou antikomunistickou politiku své vlády a přítomnost komunistů v jakékoliv vládě na americkém kontinentu označil za cizí

¹⁷⁹ MAJLÁTOVÁ, Lucia. *Vztahy mezi Československem a Mexikem 1945-1970*. Diplomová práce, Karlova Univerzita, Praha 2007, s. 47.

¹⁸⁰ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1953-55, Politická zpráva běžná č. 17, Mexiko – zahraniční politika, 4. 11. 1953, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 47.

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ Ibid.

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Ibid.

¹⁸⁶ přibližně tři měsíce před zásahem v Guatemale

agresi a hrozbu pro mír v obou Amerikách.¹⁸⁷ Naopak mexický zástupce se podle československých diplomatů snažil Dullesovu příkrost otupit a opakovaně se vyslovil proti zásahům do dění v latinskoamerických státech pod záminkou boje proti komunismu. Aniž by, což diplomaté zvláště zdůraznili, obecný boj proti šíření mezinárodního komunismu zpochybnil.¹⁸⁸ Podobně se podle československého vyslanectví vyjádřila většina delegátů konference.

V jedné ze svých promluv zástupce Mexika zdůraznil, že každý národ má právo vybrat si vládu, jakou sám chce a navrhl změnit původní Dullesovu tezi o boji proti šíření komunismu na boj proti komunistickým agentům. Lucia Majlátová k tomu dodává, že v postoji mexického delegáta byly jednoznačně patrné snahy – vycházející z historické zkušenosti země - změnit americký návrh tak, aby nebylo možné interpretovat boj proti komunismu jako možnost odstranit jakoukoliv vládu, kterou USA za komunistickou označí.¹⁸⁹

I přes bouřlivou diskusi na konferenci v Caracasu a nesouhlasný postoj ostatních států Spojené státy prostřednictvím CIA proti vládě Árbenze Guzmána v Guatemale zasáhly a v létě 1954 do čela země dosadily sobě nakloněnou vládu.

Pracovníci zastupitelského úřadu v Mexiku označili postoj Mexika na konferenci v Caracasu za vítaný, z pohledu Československa pozitivní. Názory Mexika v mezinárodních otázkách podle nich dávaly tušit, že ačkoliv je země na USA v mnoha ohledech závislá a je pro ni tudíž složité zájmům USA oponovat, našla si mexická vláda způsob, jak dát najevo, že s politikou USA nesouhlasí.¹⁹⁰ Všechna výše zmíněná pozorování hodnotí vyslanec Kaisr jako signály možného zlepšení vztahů s Československem. Z jeho zpráv vyplývá, že očekává, že Mexiko bude usilovat o to, aby vzájemné styky byly korektní, jejich intenzita se pak podle Kaisra bude odvíjet od aktuální mezinárodní situace a postoje USA a prostoru, který tyto dva faktory Mexiku poskytnou. Zároveň vyjadřuje názor, že by se Mexiko mohlo pokusit navýšit

¹⁸⁷ MAJLÁTOVÁ, Lucia. *Vztahy mezi Československem a Mexikem 1945-1970*. Diplomová práce, Karlova Univerzita, Praha 2007, s. 48.

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Ibid, s. 49.

¹⁹⁰ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1953-55, MEXIKO – politická zpráva za březen 1954, 14. 4. 1954, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 50-51.

objem ekonomické výměny se zeměmi východního bloku, aby alespoň částečně zmírnilo svou závislost na USA.¹⁹¹

3.5 Doba korektního čekání

V nadcházejícím období to byla právě ekonomika, na kterou se Kaisr a jeho lidé ve svém zpravodajství zaměřili. Jak píše Lucia Majlátová, podrobně se zaměřili na vnitro ekonomickou situaci Mexika, probíhající měnovou reformu, či snahu tamní vlády navázat obchodní spolupráci s Čínou, s níž mělo Mexiko v této době stále přerušené diplomatické styky.

Zároveň s tím začali na vyslanectví skutečně také působit první členové československé rozvědky. První tzv. orgán byl do Mexika vyslán v roce 1952. Kromě Ciudad de México fungovaly v této době rezidentury československé rozvědky v Latinské Americe také v Bogotě, Buenos Aires, Montevideu, Rio de Janeiru a v Santiagu de Chile.¹⁹² „Ve většině těchto států činnost rezidentur uspokojovala víceméně sovětské potřeby. Československá rozvědka pátrala po vlivové agentuře USA, vyhledávala osoby názorově blízké zájmům komunistického bloku a pokoušela se o kontakty s některými organizacemi, zapojenými do tzv. národně osvobozenického boje.“¹⁹³ Z tohoto popisu vyplývá, že v mnoha ohledech se činnost agentů překrývala s běžnými diplomatickými aktivitami, nepřekvapí proto, že příslušníci rozvědky byli na své zahraniční mise záhy vysíláni v nižších diplomatických funkcích, což jim zjednodušovalo přístup k vyhledávaným osobám i akcím a lépe tak mohli vykonávat i tzv. verbovací činnost – vyhledávání ideových spolupracovníků a informátorů. S otevřením československého konzulátu v roce 1959 se činnost některých agentů přesunula právě sem, do města blízkého americké hranici. Důvody, které k tomu vedly, jsou opět takřka totožné s těmi oficiálními a rozebrány budou níže.

Již záhy po caracaské konferenci se politické zpravodajství diplomatického sboru vrátilo do původního ladění a jím hlášené pohyby na politické scéně dostaly opět nádech spíše touženého, než skutečně se odehrávajícího. Stejně tak se vrátil dřívější ideologii silně

¹⁹¹ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1953-55, MEXIKO – politická zpráva za březen 1954, 14. 4. 1954, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 50-51.

¹⁹² Igor Cibula, *História tajných služieb v ČSR*, přístupné na:

http://www.absd.sk/historia_tajnych_sluzieb_v_csr, poslední přístup 1. 5. 2014.

¹⁹³ Ibid.

poznávaný styl referování o probíhajících událostech, který v době konference v Carasu nahradilo překvapivě věcné komentování.

Například v mimořádné politické zprávě číslo 14 ze srpna 1954 stojí, že poté, co USA „zadusily plamen osvobozenického národního boje v Guatemale“¹⁹⁴ posílil „americký imperialismus kampaň za totální likvidaci pokrokových hnutí“¹⁹⁵ v dalších zemích Latinské Ameriky, včetně Mexika, kde se vnitropolitický vývoj začal ubírat jiným směrem, než v jaký českoslovenští diplomaté doufali. Ve zprávě se opět píše o tom, že mexický prezident a jeho vláda představují „nejreakčnější kruhy“¹⁹⁶ mexické společnosti a ve svém konání poslouchají přání vlády USA. V údajné reakční kampani jim mají napomáhat jednak příslušníci katolické církve, tak i „fašistické strany“¹⁹⁷ sdružené v protikomunistickém hnutí. Jedinou opozici vůči těmto silám představuje podle Kaisra skupinka intelektuálů soustředěných kolem bývalého, nyní už však nepříliš vlivného, prezidenta Cárdenase.¹⁹⁸ Ve svém popisu zachází vyslanectví dokonce tak daleko, že píše o tom, že aktuální situace v Mexiku dává tušit, že USA v zemi chystají po vzoru Guatemaly státní převrat.¹⁹⁹ Jak USA, tak jejich údajní spolupracovníci v mexické vládě, přitom podle diplomatů po zkušenostech s převratem v Guatemale pochopili, že násilná akce vyvolá silnou vlnu nesouhlasu, proto zvolili novou strategii. Ta podle zpravodajství zastupitelského úřadu souvisí se záměrným znehodnocením mexické měny a dalšími kroky, které přispívají ke zhoršení ekonomické situace a životní úrovně tak, aby se případný zásah USA jevil ne jako intervence, nýbrž jako pomoc ekonomicky zhroubené zemi.²⁰⁰

Tato pozorování jsou uzavřena konstatováním, že vzhledem ke zprávám, které má vyslanectví k dispozici, není možné předpovědět, jakým směrem by se mohla v nadcházejících měsících mexická zahraniční politika ubírat. Poslední poznatky údajně indikovaly, že prezident Ruiz Cortines bude i nadále ustupovat zájmům USA. I přesto ale pracovníci vyslanectví vyjádřili přesvědčení, že i v budoucnu se Mexiko bude snažit alespoň

¹⁹⁴ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1953-55, MEXIKO- mimořádná politická zpráva č. 14, 28. 8. 1954, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 55-56.

¹⁹⁵ Ibid.

¹⁹⁶ Ibid.

¹⁹⁷ Ibid.

¹⁹⁸ Cárdenas později, v druhé polovině 50. let, získal významné ocenění SSSR - Stalinovu cenu míru

¹⁹⁹ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1953-55, Mexiko-politické zprávy za červen a srpen 1954, 6. 9. 1954, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 56-57.

²⁰⁰ Ibid.

v rámci své zahraniční politiky hledat vlastní cesty.²⁰¹ Což v kontrastu s předcházejícím konstatováním, že není možno vývoj mexického zahraniční politiky odhadnout, opět ukazuje, že československé vyslanectví v této době nemělo v Mexiku nijak silné postavení a postoj tamní vlády vůči Československu příliš neovlivňovalo.

Nicméně záhy vyslanectví ohlásilo platnost domněnek o tom, že Mexiko nepůjde ve své politice proti zájmům USA. Ve své výroční zprávě o stavu země to podle jejich názoru potvrdil sám prezident Ruiz Cortines, když prohlásil svůj režim za jednoznačně protikomunistický.²⁰² Diplomaté prohlášení okomentovali tím, že taková slova znamenají změnu směřování mexické politiky, což podle jejich úsudku dokazoval i článek, který vyšel v amerických Timesech a v němž se psalo o tom, že „doposud žádný mexický prezident nevystoupil tak ostře proti komunismu jako to udělal Ruiz Cortines.“²⁰³ K tomu nutno podotknout, že žádný mexický prezident nebyl do té doby ve stejné situaci jako Ruiz Cortines, i to, že také americký tisk byl v této době pod vlivem silné protikomunistické propagandy a jakékoliv projevy sympatie s politikou americké vlády proto náležitě zdůrazňoval. K oznamování politických změn ze strany československého úřadu je pak na místě zdůraznit, že je diplomaté hlásili velice často, v drtivé většině mělo jít o změny „kapitalistického“ charakteru. Tyto zprávy je nutné zkoumat s kritickým odstupem a s vědomím dobového diskursu. K zásadním proměnám mexické politiky ve skutečnosti nedocházelo.

Podřízenost americkým zájmům spatřovali zaměstnanci československého vyslanectví v celé řadě kroků mexické vlády a událostí, jak podrobně dokumentuje Lucia Majlátová.²⁰⁴ Ve své práci označila vztahy mezi Mexikem a Československem v letech 1956-1962 za korektní, čímž plně vystihla jejich charakteristiku, jež byla patrná už od roku 1953. Vzájemné styky označila za udržované, formálně správné, ale zároveň nijak vřelé. Z mexické strany zjistila v této době jasný respekt vůči československé vládě, zároveň ovšem mexičtí reprezentanti přílišné styky s Československem nevyhledávali. Naši diplomaté si v této době také často stěžovali na problémy při vydávání mexických víz, zejména pro zaměstnance

²⁰¹ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1953-55, Mexiko-politické zprávy za červen a srpen 1954, 6. 9. 1954, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 56-57.

²⁰² AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1953-55, Mexiko- mimořádná politická zpráva č. 10, 9. 10. 1954, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 57-58.

²⁰³ Ibid.

²⁰⁴ např. jednání o vojenské smlouvě s USA, s Frankovým Španělskem o navázání diplomatických styků, návštěva tehdejšího viceprezidenta Richarda Nixona v Mexiku a další

vyslanectví.²⁰⁵ Tyto komplikace pravděpodobně souvisely s tím, že příslušníci československého vyslanectví byly v podezření, že mohou pro socialistický blok při své činnosti v Mexiku provádět špionáž, což, jak už bylo zmíněno, byla v některých případech pravda.

Oproti dříve deklarovaným cílům se nedařilo navázat hlubší ekonomickou spoluprací mezi Mexikem a Československem. Stejně se nedařilo ani vzájemné kulturní výměně,²⁰⁶ jejíž organizace je zpravidla jednodušší než v případě obchodu a dobře proto ilustruje reálný zájem jedné strany o druhou. V této době, která nebyla nakloněna oficiální kulturní spoluprací, proto pracovníci úřadu doporučovali navazovat kulturní styky se soukromými institucemi a nikoliv se státními, kde i nadále očekávali problémy v podobě příliš dlouhého jednání, čekání na vyřízení žádostí a další. Diplomaté doporučovali jednat v tomto směru maximálně tak, aby se nezbuzovala přílišná pozornost mexických úřadů. Doslova ve své zprávě z října 1956 píše, že „zkušenosti prokázaly, že v takovém případě mají snahy o navázání spolupráce nebo nabídku produktů větší šanci na úspěch.“²⁰⁷

Počátkem roku 1957 se v pravidelném zpravodajství na chvíli opět objevily opačné názory a členové zastupitelského úřadu znovu začínají zmiňovat zlepšování vzájemných styků, zejména v kulturní oblasti.²⁰⁸

Záhy po těchto zprávách, v červenci 1957, ale zastupitelský úřad znovu hlásí návrat k dřívější stagnaci, což znovu potvrzuje, že vyslanectví v této době nemělo nad existujícími vztahy kontrolu. Zaznamenané ochlazení vysvětluje zvýšenou protisovětskou kampaní na mezinárodním poli, kterou vyprovokovalo potlačení revoluce v Maďarsku v roce 1956, a současně i vnitropolitickou situací v Mexiku, kde se chystaly další prezidentské volby. V dalších měsících se situace podle diplomatů dále zhoršovala a to pro všechny úřady, které v Mexiku zastupovaly země socialistického bloku. Velká stagnace podle jejich zpráv postihla opět oblast kulturní spolupráce. Kulturní oddělení vyslanectví se údajně „potýkalo se stále

²⁰⁵ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1956-62, Mexiko-politická zpráva za II. Čtvrtletí 1956, 11. 8. 1956, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 64-65.

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1956-62, Mexiko-politická zpráva za III. čtvrtletí 1956, 8. 10. 1956, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 66-67.

²⁰⁸ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1956-62, Mexiko – mimořádná politická zpráva, 4. 5. 1957, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 69.

většími problémy.”²⁰⁹ A podobně na tom byly podle informací našich diplomatů i polské a sovětské úřady. Zástupce mexického kulturního institutu Bellas Artes se v rozhovorech s kulturním radou československé diplomatické mise opakovaně vyjádřil v tom smyslu, že oficiální mexické kruhy nemají na spolupráci se zeměmi, které se nacházejí za železnou oponou, zájem.²¹⁰ I proto pověřenec institutu znovu doporučil, aby diplomaté navrhovali soukromou spolupráci mezi jednotlivými subjekty a co nejméně do jednání zahrnovali mexické úřady.²¹¹

Potíže s pořádáním kulturních akcí, které by prezentovaly Československo v Mexiku a naopak, souvisejí i s dobovým pojetím kultury, která byla vnímána i jako možný prostředek ideologické propagandy. Právě riziko komunistické propagandy, více či méně zaštitěné pořádáním kulturní akce, mohlo být tím, čemu se chtěla mexická vláda na svém území vyhnout.

Změny, které v mezinárodním prostředí i v samotné Latinské Americe nastaly v průběhu druhé poloviny 50. let, reflektovalo ve své práci samozřejmě i ústředí MZV v Praze a začalo s ohledem na tyto modifikace měnit, či spíše skutečně vytvářet, své dlouhodobé politické koncepce. Jednou ze zásadních událostí, která politiku Československa ovlivnila, bylo obnovení či rozšíření vztahů některých latinskoamerických zemí se Sovětským svazem a dalšími jeho satelity. ČSR v důsledku toho ztratila postavení jedné z mála socialistických zemí s širšími styky s latinskoamerickými zeměmi, jež mnohem víc než z aktuální činnosti diplomatů vycházelo z předválečné tradice. V padesátých letech také začalo být jasné, že přes veškeré vnitřní problémy subkontinentu poroste jeho význam a zájem o něj budou jevit i další významné státy než jen tradiční USA. MZV proto začalo od této doby formulovat cílené politiky či strategie, zejména v oblasti hospodářské spolupráce. A to i přesto že, jak vyplývá z již citovaných politických zpráv, Mexiko i další latinskoamerické země zájem o hlubší spolupráci se socialistickými zeměmi příliš nejevily. Zásadní ale bylo, že československá politika dostala základní rámec, který určoval její směřování a jednotlivé diplomatické mise, potažmo úkoly k plnění. Nakolik k tomu docházelo, je už jiná otázka.

²⁰⁹ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1956-62, Mexiko – kulturní zpráva za III. čtvrtletí 1957, 8. 10. 1957, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 72.

²¹⁰ Ibid.

²¹¹ Ibid.

Jak dokazují dokumenty z tzv. porad kolegia ministra, mezi země na něž se Československo zaměřovalo, patřily Brazílie, Argentina a Mexiko.²¹² Kromě hospodářských styků, které měly prioritu, kladl poradní orgán i kulturní a školskou spolupráci. Kolegium ministra v tomto ohledu konstatovalo dlouhodobě příznivé styky v této oblasti a shodlo se na následujícím: „Bude nutno podporovat styk našich vědeckých, uměleckých a jiných kulturních institucí s podobnými organizacemi v jednotlivých zemích Latinské Ameriky, organizovat výměnu materiálů mezi těmi institucemi i vzájemné návštěvy vědců a umělců v případech, kdy je zaručen maximální efekt. Bude dále nutno lépe využívat poskytování čs. stipendií studentům z Latinské Ameriky a případně jejich počet rozšířit.“²¹³ Jak byly tyto úkoly v Mexiku plněny, bude popsáno níže. Ze zpravodajství nicméně jednoznačně vyplývá, že se československý zastupitelský úřad o rozšíření své kontaktní sítě intenzivně pokoušel a po létech stagnace se mu v 60. letech začalo, i v důsledku mezinárodních událostí, dařit. A to zejména v kulturní oblasti, obchod, ačkoliv neustále zdůrazňovaný, zůstával reálně na nízké úrovni.

Výrazné úspěchy přišly koncem 60. a v 70. letech, kdy došlo k podpisu vzájemné kulturní a později i obchodní dohody. Ne nadarmo pojmenovala Lucia Majlátová ve své práci tuto dobu jako „relaciones amistosas“, tedy přátelské vztahy. Československé ústředí v této době usilovalo o rozšíření styků s celou Latinskou Amerikou. Tato politika částečně vycházela z přehodnocení dosavadních priorit. Po vítězství Castrovy revoluce na Kubě totiž československé ústředí očekávalo rychlé šíření socialismu v dalších zemích Latinské Ameriky. K tomu ale nedošlo, a tak se MZV rozhodlo navázat širší spolupráci i s „nepokrokovými“²¹⁴ vládami a společenskými kruhy což se pochopitelně na intenzitě vztahů projevilo. V případě Mexika toto ale úplně neplatilo, o zlepšení vzájemných vztahů se naopak zasloužil mexický neutrální postoj vůči Castrově Kubě, již Československo otevřeně podporovalo a Mexiko s ní jako jediná země Latinské Ameriky nepřerušilo diplomatické styky.

Naději na zlepšení „korektních“ vztahů začali českoslovenští diplomaté vyjadřovat už v polovině 50. let. V této době se rozhodlo o novém kandidátovi na úřad mexického prezidenta. Stal se jím Adolfo López Mateos, podle zpravodajství diplomatů „muž přijatelný

²¹² AMZV, f. Porady kolegia 1953-1989, Výhledový plán vztahů mezi ČSR a státy Latinské Ameriky, 23. 9. 1957.

²¹³ Ibid.

²¹⁴ Ibid.

pro všechny, včetně Československa.”²¹⁵ Pozdější inauguraci Lópeze Mateose, kterého označili za osobu blízkou bývalému prezidentovi Cárdenasovi a tudíž velkou nadějí pro socialistické státy²¹⁶, byla ve zpravodajství popsána jako úspěch pokrokových buržoazních sil a diplomaté proto očekávali, že styky se socialistickými zeměmi zůstanou nadále na stávající úrovni, doufali ale v jejich zlepšení.²¹⁷

V souvislosti s tímto vývojem diplomaté také opakovaně doporučovali zřízení dalších československých konzulátů a to zejména za účelem posílení ekonomické spolupráce. V tomto ohledu se důrazně přimlouvají za zřízení konzulátu ve zmíněném severomexickém městě Monterrey. Ve zprávě, která mapuje předvolební situaci v druhé polovině roku 1957, rekapituluje dosavadní ekonomické styky a upozorňuje na to, že v rámci zemí východního bloku má Československo v obchodní spolupráci s Mexikem výjimečně bohaté zkušenosti. Vláda by z této situace měla podle jejich soudu těžit a spolupráci nadále prohlubovat. Široké obchodní kontakty představují podle tehdejšího vyslance Bedřicha Pištory jedinečný nástroj, jak se přiblížit a ovlivnit místní „průmyslovou buržoazii.”²¹⁸ Zřízení dalších konzulátů by dle jeho názoru tento proces urychlilo a usnadnilo. Nálada v Mexiku byla podle pozorování Pištory a jeho lidí hlubší ekonomické spolupráci nakloněná, protože by se tak mohla alespoň částečně narušit ekonomická závislost na USA.²¹⁹ Pištora k tomu ještě dodal, že Československo má v tomto směru mnohem větší šance než Sovětský svaz a další jemu podřízené země a této situace je podle jeho přesvědčení třeba využít.²²⁰

O nelehkém postavení sovětského velvyslanectví svědčí i prohlášení amerického velvyslance v Mexiku, Richarda Hilla, který v roce 1958 prohlásil, že za veškerými akcemi komunistů v Latinské Americe stojí bezpochyby sovětské velvyslanectví v Mexiku, jejíž osazenstvo tvoří ze 100 % Rusové, což podle něj znamená, že na velvyslanectví pracuje 120 sovětských špiónů.²²¹

²¹⁵ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1956-62, Mexiko – předvolební situace, 11. 12. 1957, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 73.

²¹⁶ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1956-62, Mexiko – zpráva o průběhu volební kampaně, 2. 4. 1958, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 75.

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Ibid.

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ Ibid.

²²¹ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1956-62, Prohlášení severoamerického velvyslance v Mexiku Hilla u příležitosti jeho návštěvy v USA, 23. 9. 1958, op. cit., s. 76.

Monterrey představovalo pro nový konzulát ideální místo podle diplomatů z několika důvodů. Zde je jejich stručná parafráze: celý stát Nuevo León, jehož je Monterrey hlavní město, je vyspělou průmyslovou a obchodní zónou, v níž se soustředí i značná politická moc; vše podtrhuje blízkost amerických hranic, což z Monterrey podle pracovníků úřadu činilo důležité politicko-obchodní středisko; blízkost USA podle Pištory v regionu provokovala silný mexický nacionalismus, což vyhodnotil jako vhodnou atmosféru pro aktivity dalších států, vystupujících proti USA; v neposlední řadě vyslanec také zdůraznil, že Monterrey je místo, v němž má své konzuláty řada dalších států a Československo by nemělo zůstat pozadu; případné založení československého konzulátu, coby prvního úřadu socialistické země v tomto regionu, by podle Pištory znamenalo velký úspěch a zároveň by se mohlo postarat o jisté, drobné narušení americko-mexických vztahů.²²² O což naše diplomatická mise usilovala. K založení konzulátu v Monterrey došlo 17. října 1959.

Založení nového úřadu bylo úspěchem československé zahraniční politiky a ke zlepšení došlo podle československých diplomatů i na úrovni kulturní spolupráce. Úřad to přisuzoval vládě nového prezidenta Lopéze Mateose (1958-1964). Již před jeho uvedením do funkce úřad zaregistroval zvýšení kulturních aktivit - v Mexiku se konalo několik výstav, což podle Pištory představovalo dobrý základ pro budoucí spolupráci a významné bylo i udělení stipendií několika mexickým studentům, kteří tak získali možnost prožít část svého života v Československu.

3.6 Nová cesta

Nejvýznamnější událostí, kterou přinesl rok 1959, bylo bezesporu vyvrcholení kubánské revoluce, které spustilo řetězec událostí vedoucích až ke karibské krizi v roce 1962. Z pohledu československo-mexických vztahů ale došlo v tomto období k řadě dalších důležitých událostí.

V roce 1959 bylo československé vyslanectví v Mexiku povýšeno na velvyslanectví. A v září téhož roku navštívil Spojené státy vůdce Sovětského svazu Nikita Chruščov. Podle prvního československého velvyslance v Mexiku, Josefa Hokeše, šlo o vůbec nejvýznamnější událost od začátku studené války, která měla dalekosáhlé důsledky i pro Mexiko. Předpokládal jednak zvýšení možností ekonomické spolupráce, stejně jako ideologické

²²² AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1956-62, Význam Monterrey v hospodářském životě Mexika, 30. 4. 1958, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 75.

dopady. Díky Chruščovově návštěvě, kterou interpretoval jako uznání ideologické doktríny Sovětského svazu, předpokládal, že by se země Latinské Ameriky mohly vymanit z dominance USA a sledovat vlastní politickou linii. Což by podle jeho soudu mohlo mít pozitivní dopady pro rozvoj obchodních styků se zeměmi socialistického bloku.²²³

Záhy po Chruščovově návštěvě, v říjnu 1959, se už podruhé sešli López Mateos a americký prezident Dwight Eisenhower. Prohlášení, která v rámci této schůzky učinil mexický prezident, podle Hokeše dávala tušit, že Mexiko nebude nadále pokračovat v dosavadní politice vůči Spojeným státům a bude vůči USA méně servilní. Konkrétně píše Hokeš o tom, že v postoji mexického prezidenta zaznamenal deziluzi z politiky USA a odpor vůči ní. Konkrétně to vyčetl z prohlášení, že Mexiko neobnoví diplomatické styky se Španělskem, dokud bude u moci Franco, že v Latinské Americe nehrozí nebezpečí komunistického převratu a že za komunistický nepovažuje ani režim Fidela Castra, který se nově instaloval na Kubě.²²⁴

Následkem všech těchto událostí Hokeš konstatuje zlepšení vztahů mezi Mexikem a Československem. Podle jeho názoru se tak dělo v návaznosti na Chruščovovu návštěvu, po níž Mexiko dávalo najevo zájem o prohloubení vztahů se socialistickými státy.²²⁵ Tuto příležitost bylo podle Hokešova názoru třeba plně využít a v tomto smyslu proto apeloval na pražské ústředí. Reálně podle něj bylo uzavření smlouvy o kulturní spolupráci a pro posílení obchodních vztahů doporučoval vyslat do Mexika stálého zástupce státní společnosti Technoexport, která se v této době zabývala podporu československého vývozu.

Ekonomika Mexika, stejně jako ostatních latinskoamerických států, se v druhé polovině dvacátého století nacházela ve zvláštní situaci, kterou zapříčinila tzv. doktrína ISI, neboli industrialización por sustitución de importaciones, jež měla místním rozvojovým ekonomikám pomoci vyrovnat se těm západním.

Snahy o diverzifikaci a rozvoj ekonomik byly dlouhodobě společné všem latinskoamerickým státům. Zvláště intenzivně se tato potřeba ukázala po konci druhé světové války, v jejímž průběhu se tamním ekonomikám, dodavatelům primárních zdrojů pro válečný

²²³ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1956-62, Ohlas Chruščevovy návštěvy v USA – mimořádná zpráva, 30. 9. 1959, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 79.

²²⁴ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1956-62, Mimořádná politická zpráva o cestě mexického prezidenta A. L. Mateose do USA, 30. 10. 1959, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 79.

²²⁵ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1956-62, Vývoj hosp. a polit. situace po nástupu nové vlády, 30. 10. 1959, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 79.

průmysl, zejména severoamerický, dařilo, ovšem s koncem války tato relativní prosperita ustala a jednotlivé vlády si uvědomily, že i nadále je pravděpodobně čeká osud států poskytujících zdroje a nikoliv budoucnost průmyslově rozvinutých producentů žádaných výrobků.²²⁶ Díky tomu se v padesátých letech ISI prosadila. Jejím autorem a velkým propagátorem byl Raúl Prebisch, ekonom původem z Argentiny a jeden z myšlenkových předchůdců pozdější teorie závislosti (dependency theory), která rozdělovala svět na centra a periferie, rozvinutý a závislý a podle níž nebylo možné, aby periferní části v rozvoji dostihly vyspělá centra.

Prebisch vnímal ISI, založenou na stejném ochranném principu jako dnešní ekonomické inkubátory, jako jedinou možnost pro rozvoj latinskoamerických ekonomik a rozhodně nebyl sám. Se svou vizí se stal předsedou Hospodářské komise OSN pro Latinskou Ameriku (CEPAL). Ochranná politika, v jejímž rámci státy uzavřely své hranice a pokoušely se nejrůznější průmyslové zboží místo dovozu vyrábět samy, se tak snadno prosadila. Zároveň s tím se ale otvíraly možnosti pro spolupráci se státy, které měly zájem o jinou kooperaci než čistě o vývoz svých hotových produktů a dovoz surovin.²²⁷

Koncept ISI se v Latinské Americe udržel až do 70. let, tamním ekonomikám ale způsobil velké problémy, které se v některých státech projeví již v 60. letech. Shodným výsledkem ale byla situace na pokraji ekonomického kolapsu a nutnost zásahu a pomoci zvenčí, tedy toho, čemu měla politika ISI původně zabránit. V případě Mexika ji později v 90. letech nahradil z pohledu ekonomiky opačný extrém - podpis dohody o volném obchodu s USA a Kanadou (NAFTA, v Mexiku TLCAN), později také s Evropskou unií a dalšími státy, včetně například Japonska.

Politiku ISI zaznamenal ve svých zprávách i československý úřad vedený Josefem Hokešem. V politické zprávě za druhé pololetí roku 1959 diplomaté konstatovali, že čelní představitelé mexických ekonomických kruhů si jsou vědomi toho, že spolupráce se socialistickými zeměmi jim může přinést i navýšení produkce, rozšíření známých výrobních postupů a nikoliv jen dovoz konzumních výrobků. Jinými slovy podpořit průmyslový rozvoj země. Ve zprávě se doslova píše, že „ohromné příležitosti socialistického bloku jsou

²²⁶ SCHETTINO, Macario. *Cien años de confusión México en el siglo XX*. Santillana Ediciones Generales, S. A. de C. V., México, D. F. 2007, s. 308-310.

²²⁷ Ibid.

odrazovým můstkem pro řešení dosud neřešitelných problémů Latinské Ameriky.”²²⁸ V tomto kontextu vnímal velvyslanec i kladnou odpověď Lópeze Mateose na pozvánku k návštěvě SSSR.²²⁹

Podle všeho příznivé doby se v tomto směru rozhodlo využít i československé zastoupení a navrhlo, aby Mexiko navštívila československá parlamentní delegace, což představitelé Mexika přijali. Velvyslanectví proto očekávalo brzké oplacení této návštěvy, tedy návštěvu delegace mexického parlamentu v Československu. Situace byla podle všeho natolik příznivá, že velvyslanec Hokeš na osobním setkání předal prezidentu Lópezi Mateosovi osobní pozvání od Antonína Novotného k návštěvě Československa. Ten sice návštěvu nepřijal, zároveň ji ale ani neodmítl. Hokešovi podle záznamu sdělil, že příští rok se chystá na návštěvu Evropy a že pokud to bude možné, rád do ní zastávku v Československu zařadí.²³⁰

K nejrůznějším návštěvám, na různých úrovních, včetně ministerských (ale nikoliv prezidentských) docházelo v nadcházejících letech stále častěji. Cesty představitelů Československa do Mexika nad cestami mexických delegací převažovaly a podle záznamů MZV toto platí i pro období po roce 2000.

Dalším dlouhodobým tématem politického zpravodajství byl v šedesátých letech pochopitelně vývoj dění okolo Kuby. Počet zpráv na toto téma se zvyšoval s blížící se karibskou krizí v letech 1961-62. Velvyslanectví, v čele s Jaroslavem Kuchválkem, upozorňovalo na postoj Mexika, které opakovaně odsoudilo Spojenými státy podporovanou proticastrovskou intervenci v zátocě sviní (Playa Girón) v dubnu 1961. Velvyslanectví zdůrazňovalo, že mexičtí představitelé ve vztahu ke Kubě odkazovali na svou tradiční politiku práva každého národa na sebeurčení a odsuzování zásahů třetích států do politického vývoje.²³¹

Ve svých zprávách velvyslanectví připomnělo i vlastní aktivity, které v souvislosti s bouřlivým vývojem okolo ostrova svobody vyvíjelo. Zmínilo například schůzky

²²⁸ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1956-62, MEXIKO – polit. Zpráva za II. Pol. 1959, 19. 2. 1960, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 80-81.

²²⁹ Ibid.

²³⁰ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1956-62, Audience velvyslance s. Ing. Hokešem u presidenta republiky, 6. 7. 1960, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 81.

²³¹ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1956-62, Mimořádná politická zpráva – Ohlas kubánských událostí v Mexiku, 5. 5. 1961, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 83.

s mexickými novináři, díky nimž se diplomatům údajně podařilo do tisku protlačit „několik protiamerických komentářů“²³² nebo zveřejnit oficiální stanovisko československé vlády k probíhající krizi.²³³

Nicméně současně s tím velvyslanectví zdůrazňovalo, že se mexická vláda nacházela pod silným tlakem USA, které se pokoušely zamezit opakování kubánského fiaska a nabízely Latinské Americe, zejména pak Mexiku, se kterým sdílely společnou hranici, nové partnerství.²³⁴

Toto „nové partnerství“ odkazovalo k probíhajícímu projektu prezidenta Kennedyho, který vznikl souběžně s prohlubováním krize na Kubě a vžil se pro něj název Spojenectví pro pokrok. Myšlenkovým základem programu, o který se zasazoval například i brazilský prezident Juscelino Kubitsek byl jednoduchý - alespoň částečně utlumit chudobu řady příslušníků latinskoamerických národů a jak píše Vladimír Nálevka „vytvořit tak bariéru proti nežádoucím společenským otřesům.“²³⁵

Kennedy Spojenectví pro pokrok oficiálně představil v březnu 1961, tedy zhruba měsíc předtím než se za americké podpory na Kubě neúspěšně vylodili proticastrovští bojovníci. Jak shrnuje Vladimír Nálevka, doktrína, jež byla součástí širší Kennedyho politiky tzv. nových hranic „akcentovala jak distanci Spojených států od existujících vojenských diktatur subkontinentu, tak jejich ochotu k úzké spolupráci s občanskými vládami. Stručně formulované ekonomické projekty a příslibená kapitálová pomoc sledovaly nezbytnou integraci, vytvoření společného trhu, diverzifikovaný hospodářský rozvoj i budování potřebných infastruktur. Všechny tyto proponované změny se měly realizovat v rámci demokratického systému a politické legitimacy.“²³⁶ Ze zásad Spojenectví pro pokrok lze jasně vyčíst snahu vyhnout se opakování kubánského scénáře, program se ovšem nesetkal s příliš kladnou odezvou latinskoamerických států, jež v něm spatřovaly pouze další prostředek amerických snah prosadit svou dominanci. I přesto, že se kampaň za Kennedyho vlády skutečně rozběhla a do Latinské Ameriky kromě financí proudily i zástupy pracovníků

²³² AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1956-62, Mimořádná politická zpráva – Ohlas kubánských událostí v Mexiku, 5. 5. 1961, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 83.

²³³ Ibid.

²³⁴ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1956-62, Informace k vnitropolitické situaci v Mexiku, 9. 6. 1961, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 84.

²³⁵ NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století II.* Aleš Skřivan ml., Praha 2000, s. 109.

²³⁶ Ibid.

Mírových sborů a USA přerušily styky s diktaturami na Haiti, v Nikaragui a dalších státech, Spojenectví pro pokrok Kennedyho v podstatě nepřežilo. Jak upozorňuje opět Vladimír Nálevka, sám Kennedy na sklonku své vlády opětovně „ocenil roli vojáků, kteří měli často větší kompetenci v řízení svých zemí a mnohdy i více sympatií k USA, než jakákoliv jiná skupina obyvatelstva.”²³⁷ Po Kennedyho smrti se americká administrativa, vedená Lyndonem Johnsonem, k toleranci autoritativních režimů definitivně vrátila a tím zanikla i snaha o podporu rozvoje Latinské Ameriky.

Nicméně když Kennedy v roce 1961, na přelomu června a července, tedy v době po Playa Girón, navštívil Mexiko, dočkal se vřelého přijetí. Jak zaznamenal Josef Hokeš, jeho návštěva vzbudila v zemi značný ohlas. Mladý a charismatický prezident si podle československého velvyslance na rozdíl od svých předchůdců získal sympatie velké části Mexičanů a to až do té míry, že „na něj nijak neútočily ani levicové organizace.”²³⁸

Ovšem ani Kennedyho charisma a ani diplomatický nátlak jeho vlády ale nepřiměly Mexiko k tomu, aby změnilo svůj postoj ke Castrově Kubě.²³⁹ Podle diplomatů Mexiko i nadále na nejrůznějších meziamerických setkáních podporovalo právo kubánského lidu na zvolení si vlastní cesty (i když je samozřejmě více než sporné, nakolik mohl kubánský lid, ať už se pod tímto pojmem skrývá kdokoli, ovlivnit autoritativní kroky Castrovy vlády, který sám model zastupitelské demokracie odmítal jako neefektivní). Svůj postoj Mexiko nezměnilo podle diplomatů ani v době karibské krize na podzim 1962. Mexický zástupce v OSN se sice postavil za požadavek odstranit z ostrova sovětské jaderné hlavice a vyslat na Kubu pozorovatelskou misi OSN, nesouhlasil ale s námořní bloádou ostrova, již prosazovaly USA. Americký velvyslanec, Thomas Mann, také v říjnu 1962 požádal prezidenta Lopéze Mateose o přerušlení diplomatických styků s Kubou, ten to ale odmítl.²⁴⁰

V roce 1963 zajímalo osazenstvo československého velvyslanectví zejména to, kdo se stane novým mexickým prezidentem a jak to ovlivní budoucí směřování země. Po vládě

²³⁷ NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století II.* Aleš Skřivan ml., Praha 2000, s. 110.

²³⁸ MAJLÁTOVÁ, Lucia. *Vztahy mezi Československem a Mexikem 1945-1970.* Diplomová práce, Karlova Univerzita, Praha 2007, s. 85.

²³⁹ Fidel Castro a jeho společníci trávili svůj exil po nezdařeném pokusu o svržení Batistovy vlády na začátku 50. let právě v Mexiku, kde také nashromáždili své stoupence a odkud v roce 1957 podnikli svou „invazi”

²⁴⁰ MAJLÁTOVÁ, Lucia. *Vztahy mezi Československem a Mexikem 1945-1970.* Diplomová práce, Karlova Univerzita, Praha 2007, s. 86.

Lópeze Mateose, kterou Hokeš a jeho lidé vnímali jako administrativu nakloněnou spolupráci se Sovětským svazem a jeho satelity, se diplomaté obávali, že nastoupí opačný směr.

Jak dokládá tehdejší politické zpravodajství, ohlášení jména prezidentského kandidáta, kterým se stal Gustavo Díaz Ordaz, minimálně zpočátku obavy diplomatů naplnilo. Ve svých pozorováních Díaze Ordaze popisovali jako „toho nejreakčnějšího ze všech možných kandidátů“²⁴¹ a o jeho budoucí vládě soudili, že dosavadní politické směřování změní na „čistě imperialistický [kurs, pozn. aut.] se všemi negativními důsledky pro domácí i mezinárodní politiku.“²⁴² Předpokládali posílení katolické církve a dalších tzv. reakčních sil a zhoršení vztahů jak s Kubou, tak se všemi dalšími socialistickými zeměmi.²⁴³

Tyto obavy, které se nenaplnily, nakonec ale velvyslanec Hanuš v dalších zprávách zmírnil. Ve zprávě o předvolební situaci v zemi (z června 1964) psal, že v zahraniční politice podle jeho zjištění bude Díaz Ordaz pokračovat v politice svého předchůdce a tudíž bylo podle jeho názoru možné očekávat, že Mexiko nepřeruší své kontakty s Kubou, neobnoví přerušené styky s Frankovým Španělskem a i nadále bude na korektní úrovni spolupracovat se státy východního bloku a to v rámci snah o diverzifikaci svého zahraničního obchodu. Nicméně v jedné z pozdějších zpráv Hanuš ohlásil, že tento postoj – deklarovaná snaha o diverzifikaci obchodu - je zejména rétorický a ke skutečnému, významnějšímu prohloubení obchodu s Československem a dalšími zeměmi socialistické orbity nedošlo.²⁴⁴

V roce 1966 informovalo o konfliktu mezi mexickým senátorem Alfonsem Guerrou a československým úřadem, respektive jeho obchodním oddělením, jež Guerra údajně obvinil z provádění subversivních akcí a ze snah ovlivnit mexické vnitřní záležitosti.²⁴⁵ Velvyslanec do Prahy napsal, že v souběhu s tím, se proti československým diplomatům rozběhla negativní kampaň v mexických médiích. Vše podle něj vyřešil až zásah mexické vlády, která se ke sporu postavila diplomaticky a konkrétní problémy, na něž Guerra upozorňoval, označila podle zpráv z velvyslanectví za nepodstatné.²⁴⁶ Velvyslanec Hanuš pak uzavírá svůj

²⁴¹ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1963-73, Informace o vnitřním vývoji v Mexiku, 7. 11. 1963, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 89.

²⁴² Ibid.

²⁴³ Ibid.

²⁴⁴ AMZV, f. Mexiko, T, 1965-69, Příprava XXI. zasedání VS OSN, 4. 7. 1966, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 94.

²⁴⁵ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1963-73, Bohemika v červenci 1966, 27. 7. 1966, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 95.

²⁴⁶ Ibid.

komentář k incidentu s tím, že z potyčky vyšlo československé velvyslanectví a jeho obchodní nabídky, posíleny.²⁴⁷

3.7 Pomyslná zlatá léta

V druhé polovině šedesátých let se v souvislosti s rostoucími problémy USA ve Vietnamu dostalo téma vietnamské války i do zpravodajství z Mexika. Tehdejší velvyslanec Hanuš ho zařadil do kontextu protiamerických nálad, které v Latinské Americe pozoroval. K pozici Mexika opakovaně poznamenával, že zastává svou tradiční politiku neintervencionismu a práva na sebeurčení a určení si vlastní vlády každého národa. Podle Hanuše a jeho lidí ji ale Mexiko příliš neprosazovalo a ve svých krocích zůstávalo zdrženlivé.

S rokem 1968 se do zpravodajství dostal jak konflikt se studenty v Mexiku, který ovšem českoslovenští diplomaté příliš nekomentovali, tak zejména srpnové události v Československu. Krátce po invazi vojsk Varšavské smlouvy, 2. září 1968, navštívil mexický velvyslanec v ČSR Castro Valle ministerstvo zahraničních věcí s tím, že mexická vláda je rozhodnuta v nastalé situaci československé vládě pomoci a navrhl, že mexická delegace při OSN, podpořená přímým rozhodnutím prezidenta Díaze Ordaze, vznesne na plénu otázku legitimacy invaze a československé státní svrchovanosti a ne/oprávněnosti vnějších zásahů do vnitropolitického vývoje. Velvyslanec Castro Valle se ale setkal s negativní reakcí, neboť jak se píše ve zprávě o tomto rozhovoru, zaměstnanci MZV mu vysvětlili, že československá vláda si nepřeje, aby nějaké z těchto témat bylo na plénu OSN projednáváno a že podobné akce by jen ztížily snahy československé vlády o normalizaci situace.²⁴⁸ Castro Valle v reakci na to slíbil, že o postoji československé vlády bude informovat mexického prezidenta a že jeho země se nebude v OSN o nic zasazovat.²⁴⁹

Ačkoliv srpen 1968 představoval pro politický vývoj Československa zásadní přelom a odmítavá reakce tehdejšího náměstka ministra zahraničních věcí mexického velvyslance patrně zaskočila, na práci našeho zastupitelského úřadu v Mexiku se to nijak zvlášť neprojevalo. S blížící se volbou nového prezidenta v roce 1970 stoupal zájem diplomatů

²⁴⁷ AMZV, f. Zprávy ZÚ, Mexiko, 1963-73, Bohemika v červenci 1966, 27. 7. 1966, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 95.

²⁴⁸ AMZV, f. Mexiko, T 1965-69, Rozhovor mexického velvyslance v Praze s nám. ministra s. Ing. J. Bušniakem, informace pro čs. ZÚ Mexiko, 3. 9. 1968, citováno podle Majlátová, op. cit., s. 99.

²⁴⁹ Ibid.

o profil jediného kandidáta Luise Echeverría Álvareze, jehož vládu čekaly podle předpovědí československého velvyslanectví velmi těžké roky a náročné úkoly.²⁵⁰

Pozorování československých diplomatů postupně se zhoršující ekonomickou i společenskou situací Mexika. Problémy, zejména nespokojenost nově vytvořené střední třídy - vzdělané, relativně bohaté i politicky uvědomělé skupiny obyvatelstva, jejíž někteří zástupci se neztotožňovali s mechanismy fungování vládního režimu - se začaly objevovat již koncem 60. let. Pomyslným vrcholem této vlny nesouhlasu, byl masakr studentů na Náměstí třech kultur v hlavním městě. Tato násilná akce byla jedním z prvních projevů nesouhlasu s vládou, proti němuž se revoluční režim rozhodl zasáhnout silou. V návaznosti na masakr v Tlatelolcu se také rozběhly vleklé konflikty s různými ozbrojenými skupinami.²⁵¹ V téže době, s nástupem 70. let, se také s plnou silou začaly hlásit ekonomické problémy, způsobené jednak dřívějšími umělými zásahy do jejího vývoje (jako byla již zmíněná politika ISI) a pak také globálními ekonomickými otřesy, jež postihly v podstatě všechny státy světa.²⁵²

Podstatné změny v politice vládnoucích elit Latinské Ameriky konstatovalo počátkem 70. let i kolegium ministra zahraničních věcí. V dokumentu *Současná situace ve vztazích mezi ČSSR a zeměmi Latinské Ameriky příslušejícími do působnosti 6. t. o. a hlavní úkoly v těchto relacích v roce 1971* konstatuje výrazné změny, které měl symbolizovat údajný krizový stav vládnoucích tříd, které podle kolegia přijímaly řadu nových opatření a pokoušely se radikálně proměnit dosavadní fungování zejména ekonomiky.²⁵³ S tímto procesem jde ale pochopitelně ruku v ruce i proměna politické praxe a právě neochota k takovým změnám vedla k prohlubování mexických problémů.

Československý zastupitelský úřad pravidelně upozorňoval, že řešení těchto problémů se očekávalo od nového prezidenta Echeverría, který stál za zásahem proti studentům v roce 1968. Ve zprávě z července 1970 psal tehdejší velvyslanec Richard Ježek mimo jiné o tom, že „má-li Mexiko úspěšně vytvářet ekonomicko-politické podmínky pro své velmocenské postavení v Latinské Americe, pak je bezpodmínečně nutná diverzifikace domácího

²⁵⁰ AMZV, f. Politické zprávy ZÚ Mexiko 1970-1974, Perspektivy nové vlády LEA, 1. 7. 1970.

²⁵¹ SCHETTINO, Macario. *Cien años de confusión México en el siglo XX*. Santillana Ediciones Generales, S. A. de C. V., México, D. F. 2007, s. 349-350.

²⁵² např. problémy poválečného Bretton-woodského systému, problémy se zlatým standardem, ropné šoky a další

²⁵³ AMZV, f. Porady kolegia 1953-1989, *Současná situace ve vztazích mezi ČSSR a zeměmi Latinské Ameriky příslušejícími do působnosti 6. t. o. a hlavní úkoly v těchto relacích v roce 1971*.

průmyslu, rozšíření vnitřního trhu zvláště s rostoucím podílem zemědělců jako spotřebitelů domácích výrobků,”²⁵⁴ v souhrnném závěru zprávy pak konstatoval, že „je třeba očekávat, že vláda LEA [úřadem používaná zkratka pro Luis Echeverría Álvarez, pozn. aut.] bude stát před složitějšími problémy, než vlády předchozí a to tím spíše, že poměrně rychlá industrializace země a postupné zavádění nejmodernější techniky v některých odvětvích, velká akumulace kapitálu na jedné straně a obrovská bída na straně druhé, staví ekonomicko-sociální problémy mexické společnosti do stále hlubších protikladů.”²⁵⁵

V tomto směru českoslovenští diplomaté v podstatě opakují teze, s nimiž přišel sám Echeverría. Jak zdůrazňovalo i politické zpravodajství velvyslanectví, Echeverría nastoupil do úřadu při plném vědomí hlubokých rozdílů v mexické společnosti. Diplomáté připomínali, že během své kampaně se rozhodl Mexiko procestovat a navštívil i jeho nejméně rozvinuté části. O své cestě a poznacích pak opakovaně hovořil a to jak v inauguračním projevu, tak u příležitosti setkání se zahraničními delegacemi, jež se jeho slavnostního uvedení do funkce zúčastnily. Tak jako v případě jmenování jeho předchůdců mezi nimi nechyběla ani delegace československá. Z rozhovoru, který její členové s Echeverriou vedli, úřad zaznamenal v rámci Echeverriova zběžného výkladu mexických dějin a jejich významu pro současnost i tato slova: „Upřímně řečeno - pokračoval Echeverría - máme na jedné straně několik vysoce vyvinutých průmyslových center, kde některá průmyslová odvětví pracují podle světových parametrů, a vedle toho velké oblasti, kde lidé žijí tak jako před 200 lety. To nemusíte jezdit daleko, stačí se podívat 20-30 km za naše hlavní město, abyste se ocitli v hluboké bídě našeho koloniálního období. Za své předvolební cesty po jednotlivých státech naší Unie jsem toho viděl více než dosti.”²⁵⁶ Tedy v podstatě totožný komentář, jaký poslal velvyslanec Ježek do Prahy.

Není proto překvapivé, že hlavní prioritou Echeverriovy vlády se stala domácí politika a snaha o stabilizaci domácího prostředí. To se projevilo i ve výhledech na Echeverriovu zahraniční politiku, v níž pracovníci velvyslanectví neočekávali výraznějších změn. Jejím hlavním bodem by se dle jejich předpovědí v duchu posílení ekonomiky měly stát obchodní styky, zejména s ekonomicky vyspělými státy, jako byly NSR nebo Japonsko. Zároveň se snahou o diverzifikaci svého zahraničního obchodu, nemělo Mexiko podle diplomatů už

²⁵⁴ AMZV, f. Politické zprávy ZÚ Mexiko 1970-1974, Perspektivy nové vlády LEA, 1. 7. 1970.

²⁵⁵ Ibid.

²⁵⁶ AMZV, f. Politické zprávy ZÚ Mexiko 1970-1974, Účast čs. delegace na převzetí úřadu presidenta Mexika Luis Echeverría Álvarezem, 8. 12. 1970.

tradičně chtít svým konáním pobouřit USA. I přesto ale Richard Ježek předpokládal, že Mexiko bude i nadále udržovat korektní styky se zeměmi socialistického bloku: „Rostoucí součástí [Echeverriovy, pozn. aut.] politiky bude úsilí o upevnění zejména ekonomických vztahů Mexika ve směru, jak uvedeno [myšleno zejména za účelem diverzifikace domácího průmyslu, pozn. aut.]. Bude pokračovat snaha po další diverzifikaci zahraničního kapitálu v zemi a hospodářské pomoci, se zvláštním zřetelem na Japonsko a EHS, zejména NSR.”²⁵⁷ Ve vztahu k zemím východního bloku píše: „Mexiko tradičně klade velký důraz na svou nezávislost a suverenitu. Jeho nová vláda bude nadále udržovat korektní styky se socialistickými zeměmi [...] Dle našich informací chce LEA rovněž uskutečňovat aktivnější zahraniční politiku i po linii širších osobních kontaktů, včetně osobní aktivity LEA, socialistické země nevyjímaje. V tomto bude spočívat „záloha progresivní politiky Mexika” u nové vlády, což však neznámá nějaké podstatnější prohlubování styků Mexika s těmito státy, které mají pro mexickou velkoburžoasii spíše vnitropolitický význam a dopad, zahraničně politický však jen význam okrajový.”²⁵⁸ Echeverriovu orientaci na řešení vnitropolitických problémů potvrzuje Ježek konstatováním: „Rovněž tak nelze očekávat od nové vlády, že by její zahraniční politika byla ochotná otevřeně se exponovat ve vážných konfliktech v mezinárodních vztazích.”²⁵⁹

Ačkoliv jak vyplývá z těchto ukázek, byl prioritou mexické zahraniční politiky obchod, ve vztahu s Československem se vzájemné styky realizovaly zejména v kulturní oblasti. Jak dokazují data velvyslanectví v tabulce č. 1, vzájemný obchod mezi Mexikem a ČSSR se neodehrával v příliš vysokých objemech a v rozmezí let 1962-1972 také zaznamenal ze strany mexického exportu do Československa výrazný pokles.

Rok	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972
Vývoz	2,0	2,3	3,9	3,2	4,0	3,9	4,1	4,0	4,5	5,1	6,7
Dovoz	4,1	5,6	1,9	1,5	1,0	0,7	0,6	0,4	0,6	0,6	0,6

Tabulka 1: československá obchodní bilance s Mexikem 1962-1972, v mil US \$²⁶⁰

²⁵⁷ AMZV, f. Politické zprávy ZÚ Mexiko 1970-1974, Perspektivy nové vlády LEA, 1. 7. 1970.

²⁵⁸ Ibid.

²⁵⁹ Ibid.

²⁶⁰ AMZV, f. Teritoriální odbory - tajné 1970-1974, L až Z, Mexiko, Podkladový materiál pro přípravu návštěvy čs. ministra zahr. věcí s. Ing. B. Chňoupka v Mexiku, 3. 7. 1973.

Hlavním artiklem, který ČSSR do Mexika dovážela, byly v této době strojírenské výrobky a součástky, podle statistik velvyslanectví tvořily tyto produkty zhruba 80 % tehdejšího exportu, z afiliací působily v Mexiku podniky Comersa (Transakt), Bisutería Moderna (Jablonex), FAMA (výrobní i prodejní afilace Strojimportu).²⁶¹ Podobnou strukturu má export České republiky do Mexika i v současnosti. Lze tedy konstatovat, že v tomto ohledu nedošlo v uplynulých dekáдах k podstatnému vývoji.

K samotnému zpravodajství o obchodní výměně a ekonomické spolupráci mezi Československem a Mexikem je třeba ještě poznamenat, že je plně často až paradoxních deklarácí, jež neodpovídají reálnému bilaterálnímu obchodu. Vzhledem k výše uvedeným číslům, která opravdu nejsou vysoká, je v této době ostatně zarážející už samotný důraz na hospodářskou výměnu jako takovou. Lze tedy usuzovat, že nešlo tolik o skutečné obchodní potřeby, jako spíše o prodloužení politické vůle po spolupráci. Touto optikou je na místě vnímat i později přijatou dohodu o vzájemném obchodu, z roku 1974. Podle komentářů zaměstnanců pražského MZV byla podepsána „jako výraz snahy obou zemí rozšiřovat vzájemné hospodářské a ekonomické styky.”

Kulturní výměna se oproti té obchodní těžko dokazuje čísly, její intenzitu ale podtrhuje řada výstav, koncertů a událostí, které se recipročně mezi Mexikem a Československem odehrávaly již od 60. let. Zvláště důležitá je v případě kulturních vztahů již zmíněná reciprocita. Kromě jednotlivých akcí tak došlo v roce 1968 k podpisu vzájemné dohody o kulturní spolupráci,²⁶² intenzivně spolupracovali také nejvýznamnější univerzity obou zemí, UNAM a Karlova univerzita, jež taktéž uzavřely dohodu o spolupráci. ČSSR navíc udělovala každoročně několika mexickým studentům studijní stipendia na pobyt v Československu. Kvalitu i kvantitu kulturních styků převyšujících obchodní spolupráci počátkem 70. let pravidelně zdůrazňovali i sami zaměstnanci zastupitelského úřadu.²⁶³ A konstatovali ji i poradní kolegium ministra v Praze.²⁶⁴

²⁶¹ AMZV, f. Teritoriální odbory - tajné 1970-1974, L až Z, Mexiko, Podkladový materiál pro přípravu návštěvy čs. ministra zahr. věcí s. Ing. B. Chňouška v Mexiku, 3. 7. 1973.

²⁶² AMZV, f. Politické zprávy ZÚ Mexiko 1970-1974, Účast čs. delegace na převzetí úřadu presidenta Mexika Luis Echeverría Alvarezem, 8. 12. 1970.

²⁶³ Ibid. + AMZV, f. Teritoriální odbory - tajné 1970-1974, L až Z, Mexiko, Podkladový materiál pro přípravu návštěvy čs. ministra zahr. věcí s. Ing. B. Chňouška v Mexiku, 3. 7. 1973.

²⁶⁴ AMZV, f. Porady kolegia 1953-1989, Zaměření a hlavní úkoly čs. zahraniční politiky vůči Spojeným státům mexickým, 30. 3. 1978.

V první polovině 70. let pokračovala také Richardem Ježkem zmíněná osobní diplomacie, jež se projevovala zvyšujícím se počtem návštěv československých politiků a delegací v Mexiku, řadu z nichž prezident Echeverría osobně přijal.²⁶⁵ V menší míře také cestovali zástupci Mexika do Československa. V roce 1974 se na cestu do Evropy vydal prezident Echeverría. Po jejím oznámení sice dostal pozvánku i k návštěvě ČSSR, jeho kancelář ji ale odmítla s tím, že prezident navštíví státy, jež ho pozvaly dříve, vzhledem k časovým limitům jeho cesty.²⁶⁶ Velvyslanec Rutta, Ježkův nástupce, k tomuto zdůvodnění dodal, že pravděpodobně šlo o snahu prezidenta udržet na návštěvě vyrovnaný poměr mezi socialistickými a kapitalistickými zeměmi, opět proto, aby si proti sobě nepopudil USA. Tento jeho názor souvisel s pozorováním, které zaznamenával v zpravodajství o vnitropolitické situaci, a sice že se Mexiku nedaří vymanit se z hlubokých společensko-ekonomických problémů a naopak do nich ještě více zabředává, zejména v oblasti ekonomiky, kde sama vláda připouštěla neudržitelný růst cen produktů základních životních potřeb i nekontrolovatelné bujení inflace.²⁶⁷ Vzhledem k tomu bylo podle Rutty Mexiko opatrnější, aby si proti sobě nepopudilo USA, protože by to pro něj v této situaci znamenalo podle československého velvyslance vážné problémy.²⁶⁸

3.8 Na cestě do současnosti

Rokem 1974 končí v archivu Ministerstva zahraničních věcí aktuální dostupnost politického zpravodajství z Mexika. Z pozdějších let jsou dostupné jen občasné zprávy z fondu Porady kolegia, z nichž je ale možné o stycích s Mexikem získat alespoň základní informace.

V 80. letech se v Mexiku naplno přihlásily dlouhodobě neřešené problémy. Země přestala být schopna splácet svůj zahraniční dluh, jenž narostl do obrovských rozměrů. Tyto problémy se projevovaly již dlouho, o dekádu dříve ale jejich eskalaci oddálilo nečekané

²⁶⁵ např. cesta na jmenování nového prezidenta, cesta ministra zahraničního obchodu Chňoupek, dvě návštěvy ministra zahraničního obchodu Barčáka, delegace čs. rozhlasu, návštěva školské delegace v čele s ministrem školství a další

²⁶⁶ AMZV, f. Teritoriální odbory - tajné 1970-1974 L až Z, Mexiko, Pozvání mexického prezidenta Luise Echeverría Alvareze k oficiální návštěvě ČSSR.

²⁶⁷ AMZV, f. Teritoriální odbory - tajné 1970-1974 L až Z, Mexiko, Třetí poselství Echeverría, 5. 9. 1973.

²⁶⁸ AMZV, f. Teritoriální odbory - tajné 1970-1974 L až Z, Mexiko, Správa o cestě mex. prezidenta Echeverría do Evropy, 28. 3. 1974.

objevení ropných ložisek Cantarell u pobřeží státu Campeche, což ale v dlouhodobém horizontu jen prohloubilo závislost Mexika na exportu této suroviny.

Bodem zlomu, který později vedl i k politickým změnám, se podle Macaria Schettina stal rok 1986, kdy postupující ekonomická krize donutila tehdejší vládu k rozhodnutí opustit svou mnohaletou protekcionistickou hospodářskou politiku a začlenila se mezi signatáře Všeobecné dohody na clech a obchodu, známé pod anglickou zkratkou GATT. Tím se otevřela cesta k potlačované liberalizaci a privatizaci mexické ekonomiky. Účast na GATT následně přispěla k tomu, že Mezinárodní měnový fond poskytl Mexiku půjčku.²⁶⁹ Ekonomická proměna země pak byla pomyslně dovršena 1. ledna 1994 kdy vstoupila v platnost Severoamerická dohoda o volném obchodu (NAFTA, v Mexiku TLCAN) mezi USA, Mexikem a Kanadou. Neznamená to ovšem, že by se Mexiko touto dohodou zbavilo svých hospodářských problémů. Dodnes přetrvává závislost země na ropném průmyslu i závislost na severoamerickém trhu, a to i přesto, že po vzoru NAFTA uzavřelo Mexiko dohodu o volném obchodu s řadou světových zemí, včetně Evropské unie (uzavřena 1997, platná od října 2000).

Konečně v 90. letech přišel také i politický konec Cárdenasem zavedeného režimu priistické dominance. Prologem se stal už rok 1989, kdy PRI přišla o vůbec první post ve státní a místní správě a ztratila úřad guvernéra ve státě Baja California ve prospěch sílící stran PAN. Za definitivní konec je pak označováno 1. září 1997, den kdy byly oznámeny výsledky voleb, v nichž PRI ztratila většinu v poslanecké sněmovně a tím i svou dosavadní hegemonii. Tento trend později završilo i zvolení prvního nepriistického prezidenta, kterým se stal v roce 2000 Vicente Fox. I přesto, že se v roce 2012 do prezidentského úřadu vrátil zástupce PRI, Enrique Peña Nieto, k obnovení monolitické struktury bývalého režimu pravděpodobně nedojde. Neznamená to ovšem, že by se tím Mexiko zbavilo svých problémů. Naopak podle mnohých pozorovatelů se narušením, byť špatného systému, z mexického prostředí ztratila jistá, velmi specifická, funkčnost a země se od té doby hledá.

Záznam z porady u ministra - nazvaný *Zaměření a hlavní úkoly čs. zahraniční politiky vůči Spojeným státům mexickým* z roku 1978 - má podobný charakter jako předchozí zpravodajství z velvyslanectví a lze předpokládat, že z něj z velké části vychází a také na něj

²⁶⁹ SCHETTINO, Macario. *Cien años de confusión México en el siglo XX*. Santillana Ediciones Generales, S. A. de C. V., México, D. F. 2007, s. 411-413.

reaguje. Po obsahové stránce materiál rekapituluje posledních zhruba 7 až 8 let a to jak z hlediska vnitropolitického vývoje, tak z pohledu zahraničních priorit země, vzájemných vztahů a to jak na politické, tak hospodářské i kulturní úrovni a konečně hodnotí i činnost zastupitelského úřadu. Vedle toho pro něj také stanovuje úkoly a priority práce pro další období.

V popisu sledovaných aktivit a událostí v 70. letech se kolegium ministra v zásadě shoduje s tím, jak o dřívějším období referoval zastupitelský úřad.

Ze zásadních rysů mexické politiky na domácím i mezinárodním poli poradní orgán znovu podtrhl mexickou závislost na USA, v ekonomické a v důsledku toho i politické oblasti a zmiňuje i rostoucí hospodářské problémy země. Ve vztahové části konstatuje, že mexicko-československé styky jsou dobré, ale nikoliv tak intenzivní, jak by mohly být. I kolegium znovu klade důraz na hospodářskou spolupráci, jež ovšem ani podle jeho názorů neodpovídá kvalitativně ani kvantitativně kulturní výměně. Ve shrnujícím úvodu zápisu z porady kolegia to ostatně poradci vyjádřili jasně: „Pokud jde o Mexiko, lze se domnívat, že se v této relaci mohlo udělat víc [...] Obchod zůstává slabý i přes mimořádný zájem Mexičanů o ekonomickou spolupráci [...] Mimořádně příznivé podmínky jsou naopak pro rozvoj kulturních styků, v této sféře je však třeba postupovat reálněji než dosud /divadlo v češtině v mexickém prostředí/“²⁷⁰

Velký prostor byl na poradě ministra a jeho spolupracovníků podle záznamu věnován ekonomickým problémům Mexika. Členové kolegia mimo jiné konstatovali, že v rámci jejich řešení se vláda prezidenta Lópeze Portilla, který se ujal funkce v roce 1976, pokouší „uvést do života program usilující o upevnění rozvoje kapitalistické společnosti,“²⁷¹ což kolegium pochopitelně vnímá jako nežádoucí vývoj země. Kupodivu ale ladění textu vyznívá, jako by pro něj mělo pochopení: „Dlouhodobý, nerovnoměrný sociálně ekonomický vývoj způsobil celou řadu vážných problémů. Státní dluh za poslední roky vzrostl do nevídaných výšek. Výroba, která na domácím trhu v důsledku chudoby obyvatelstva nemá odbyt a na zahraničním trhu není schopna konkurovat, stagnuje.“²⁷² López Portillo podle kolegia zdědil zemi, jejíž „postavení je obtížné, neboť zdědila zahraničními úvěry zatížené hospodářství,

²⁷⁰ AMZV, f. Porady kolegia 1953-1989, Zaměření a hlavní úkoly čs. zahraniční politiky vůči Spojeným státům mexickým, 30. 3. 1978.

²⁷¹ Ibid.

²⁷² Ibid.

stagnující výrobu, nezaměstnanost a neřešené sociální problémy, zaostalé zemědělství. [...] Důvod proč je kladen takový důraz na zdemokratizování politického života je proto nutno hledat ve změněné ekonomické základně.”²⁷³

Hodnocení ve stejném duchu se objevuje i v referátu o Latinské Americe, který na poradě kolegia zazněl 1. září 1981. Jeho autor v něm zdůrazňuje, že obecně jsou vztahy ČSSR a zemí Latinské Ameriky dobré, ale „zdaleka neodpovídají stoupajícímu politickoekonomickému významu LA a jejímu vlivu na světovém dění.”²⁷⁴ Kritický je k často zmiňovanému obchodu, kde konstatuje následující: „Značné rezervy mají všechny ZSS [země socialistického společenství, pozn. aut.], včetně ČSSR v oblasti obchodní výměny a ekonomické spolupráce s LA zeměmi [...] Vývoj obchodní výměny ČSSR-LA v minulém pětiletém období /1976-80/ zejména s klíčovými zeměmi LA, rovněž nevykazuje zřetelný růst (navíc je nutné brát v úvahu vysoké procento inflace a pokles hodnoty dolaru).”²⁷⁵ Autor rozkladu k tomu připojuje i seznam pravděpodobných důvodů a vyzdvihuje mezi nimi následující: „vedle negativního působení nadnárodních společností a podobné struktury exportu hotových výrobků se často jedná o nedostatečné využívání existujících smluvních vztahů a zajištění plnění, někdy i chybějící agilnost obchodních zastupitelství, problémy v kooperaci ZSS v ekonomickém působení v LA a další.”²⁷⁶

Autor této zprávy také konstatuje příklon Mexika k USA i liberální ekonomické reformy a píše, že se Mexiko, spolu s Brazílií a Argentinou, vzdaluje kategorii rozvojové země a „vyvíjí se směrem k VKS [zkratka autora pro vyspělé kapitalistické státy, pozn. aut.] a již nese některé známky imperialismu.”²⁷⁷

Součástí obou obsáhlých zpráv jsou samozřejmě i statistická data o vzájemném obchodu. Jak je patrné z tabulky č. 2, v průběhu 70. let obchodní výměna rostla i ze strany dříve velice nízkého dovozu z Mexika do Československa. Absolutní objem obchodu ale nadále zůstával na nízké úrovni.

²⁷³ AMZV, f. Porady kolegia 1953-1989, Zaměření a hlavní úkoly čs. zahraniční politiky vůči Spojeným státům mexickým, 30. 3. 1978.

²⁷⁴ AMZV, f. Porady kolegia 1953-1989, Informace o významu Latinské Ameriky se zvláštním zřetelem na národně osvobozené hnutí ve Střední Americe a karibské oblasti, dopadu politiky USA vůči zemím LA po nástupu prezidenta Reagana a zahraničně politické aktivitě ČSSR v Latinské Americe, 1. 9. 1981.

²⁷⁵ Ibid.

²⁷⁶ Ibid.

²⁷⁷ Ibid.

Rok	1960	1970	1975	1976	1977	1978
Vývoz	1,0	3,7	9,8	22,0	10,5	15,8
Dovoz	2,6	6,2	20,8	43,1	19,0	28,7

Tabulka 2: Bilance vzájemného obchodu v mil. \$²⁷⁸

I přesto, že pro následující období není v archivu MZV většina dokumentů zatím zpřístupněna, je možné konstatovat, že zájem o Latinskou Ameriku se z pohledu pražského ústředí nezměnil. Vypovídá o tom poslední dostupný materiál z porad kolegia z roku 1988 *Vývoj v Latinské Americe a nové zaměření čs. zahraniční politiky vůči zemím této oblasti*. I v této koncepci její autoři konstatují, že význam Latinské Ameriky roste a nejen země socialistického bloku jí proto věnují stále větší pozornost a usilují o zlepšení politických i ekonomických vztahů. Pro nekapitalistické země spatřují autoři materiálu pozitivní vývoj v tom, že v rámci snah o zbavení se vlivu USA došlo na subkontinentu ke „značnému oživení národně osvobozenického hnutí.“²⁷⁹ Kolegium opět opakuje, že s řadou zemí v oblasti Latinské Ameriky má ČSSR dlouhodobě dobré vztahy a také uzavřeno řadu smluv o vzájemném obchodu a hospodářské spolupráci, což se ale podle kolegia na skutečném objemu ekonomické spolupráce příliš neprojevuje. Konkrétně se v zápisu z porady ministerského kolegia píše: „Tyto předpoklady se však dosud konkrétně neodrazily v našich obchodně-ekonomických vztazích se zeměmi Latinské Ameriky, které jsou nadále nestabilní, nevyvážené. V systému vnějších ekonomických vztahů Československa, ale i dalších socialistických zemí nebyla Latinské Americe (mimo Kubu) věnovaná dostatečná pozornost.“²⁸⁰ V dokumentu jsou konkrétně hodnoceny vztahy s jednotlivými zeměmi. Evaluace vztahů s Mexikem zcela zapadá do obecného hodnocení spolupráce s celou Latinskou Amerikou. Styky s Mexikem materiál označuje za „stabilní, korektní a přátelské,“²⁸¹ existují v nich ale „značné rezervy ve spolupráci, zejména v ekonomické

²⁷⁸ AMZV, f. Porady kolegia 1953-1989, Informace o významu Latinské Ameriky se zvláštním zřetelem na národně osvobozenické hnutí ve Střední Americe a karibské oblasti, dopadu politiky USA vůči zemím LA po nástupu prezidenta Reagana a zahraničně politické aktivitě ČSSR v Latinské Americe, 1. 9. 1981.

²⁷⁹ AMZV, f. Porady kolegia 1953-1989, *Vývoj v Latinské Americe a nové zaměření čs. zahraniční politiky vůči zemím této oblasti*. 2. 5. 1988.

²⁸⁰ Ibid.

²⁸¹ Ibid.

a obchodní oblasti.”²⁸² Pro Mexiko, stejně jako pro další státy regionu - Argentinou, Brazílii a Peru - dokument vytyčuje úkol „povýšit vzájemný politický dialog.”²⁸³ V rámci tohoto úkolu měli být opětovně do Československa pozváni prezidenti všech těchto států.

²⁸² AMZV, f. Porady kolegia 1953-1989, Informace o významu Latinské Ameriky se zvláštním zřetelem na národně osvobozené hnutí ve Střední Americe a karibské oblasti, dopadu politiky USA vůči zemím LA po nástupu prezidenta Reagana a zahraničně politické aktivitě ČSSR v Latinské Americe, 1. 9. 1981.

²⁸³ Ibid.

4 Vztahy mezi Mexikem a Českou republikou

K naplnění cílů vytyčených v zmiňovaném dokumentu z roku 1988, který se kromě jiného ve velké míře věnoval i spolupráci latinskoamerických komunistických stran s českými komunisty, již nedošlo. Společenské změny roku 1989 ale vzájemné vztahy nijak nenarušily a stejně tak tomu bylo i v případě rozpadu Československa na samostatnou Českou a Slovenskou republiku.

Česká republika a Mexiko navázaly diplomatické styky hned v den vzniku nového státu, tedy 1. ledna 1993²⁸⁴ a později došlo i k otevření dalších konzulátů. Latinská Amerika jako celek ale ze svého někdejšího významu pro Československo ztratila. Plně se to projevilo v roce 2009, kdy ministerstvo zahraničních věcí rozhodlo o ukončení činnosti několika latinskoamerických diplomatických misí. Uzavírání úřadů se netýkalo Mexiko, které i nadále patří mezi tradiční partnery naší země. Tamní legace do své působnosti naopak v důsledku zániku středoamerických úřadů získala nová území, například Kostariku. Schopnost obsluhovat takto rozsáhlé teritorium je ale sporné.

Po vzniku České republiky zůstaly v platnosti také veškeré smlouvy, které mezi sebou uzavřely Mexiko a socialistické Československo, včetně obchodní dohody z roku 1974. Její platnost zanikla až po našem vstupu do EU (2004) a to v důsledku platnosti nadřazené *Dohody o hospodářském partnerství, politické koordinaci a spolupráci mezi Evropským společenstvím a jeho členskými státy na jedné straně a Spojenými státy mexickými na straně druhé* nebo také tzv. *Globální dohody* z roku 1997 (platí od 1. 10. 2000). Vzájemný obchod mezi Mexikem a členskými státy EU výrazně zjednodušilo také tzv. *Strategické partnerství EU a Mexika* z roku 2008. Ve vztahu k České republice ovšem platí i proto toto období to samé, co charakterizovalo ekonomickou a obchodní spolupráci mezi Mexikem a komunistickým Československem - vzájemný obchod, ačkoliv z české strany v politických prohlášeních, důrazně akcentovaný, i tím, že se Mexiko stalo jednou z desítky prioritních zemí pro český export, je v reálu zanedbatelný. I nadále ale platí, že obě země o sebe jeví intenzivní zájem na tradičních silných polích jako je kultura a školství, v menší míře, stejně jako v předchozí době, i v politické rovině.

²⁸⁴ Embajada de México en la República Checa: Relación bilateral, dostupné na: <http://embamex.sre.gob.mx/republicacheca/index.php/es/relacion-bilateral>, poslední přístup 1. 5. 2014.

Po roce 2000 začalo ministerstvo zahraničních věcí vydávat ročenky rekapitulující zahraniční politiku České republiky ve vztahu k jednotlivým státům světa. Mexiku jsou v těchto publikacích pravidelně věnovány 2-3 strany, jež se vždy nesou v podobném tónu. Připomínají jaké návštěvy či významné akce se v daném roce odehrály, mapují bilanci vzájemného obchodu, stručně komentují nejvýznamnější složky importu a exportu a věnují se vždy i přehledu kulturních styků, včetně pravidelné připomínky trvající meziuniverzitní spolupráce, do níž se vedle UNAM a Karlovy univerzity zapojily i další vysoké školy, zejména Technologický Institut z Monterrey a pražská VŠE.

Ve stručném přehledu návštěv jednoznačně převažuje cestovatelská aktivita českých politiků nad jejich mexickými protějšky a to mnohonásobně.

Z toho, jak MZV líčí vztahy mezi Mexikem a Českou republikou jednoznačně vyplývá, že jsou velmi podobné tomu, jaké byly v době komunistického Československa. Svědčí o tom například tento záznam z roku 2008, který se více méně opakuje v předchozích i následujících letech: „Bilaterální vztahy Mexika a České republiky jsou tradičně na velmi vysoké úrovni a Mexiko náleží k nejvýznamnějším politickým a obchodním partnerům České republiky v Latinské Americe [...] Tradičně intenzivní je spolupráce kulturní a školská [...]“²⁸⁵ V ekonomické spolupráci v tomto roce se autoři přehledu omezují pouze na konstatování, že velký impuls pro ni bude znamenat nová dohoda o strategickém partnerství s EU, nicméně v předchozích letech, například v roce 2006, se v ročence psalo: „Celkově je však nutné konstatovat, že možnosti pro rozvoj vzájemného obchodu nejsou využívány.“²⁸⁶ Což nápadně připomíná například hodnocení pražského ústředí ze 70. let. Jak vyplývá z tabulky č. 3, celkový objem vzájemného obchodu v porovnání s daty dostupnými ze 70. let mnohonásobně narost, jeho bilance ovšem není pro ČR vždy příznivá a pokud ano, není její výše příliš výrazná - v kontrastu s tím, jaký význam Mexiku česká vláda, již tradičně, přikládá. Ve vztahu k uvedeným číslům a případným srovnáním je třeba připomenout, že od 70. se výrazně proměnila, poklesla hodnota dolaru, v němž jsou statistiky udávány. Růst obchodní výměny proto nebyl tak výrazný, jak by se na první pohled mohlo zdát.

²⁸⁵ KOLEKTIV PRACOVNÍKŮ MZV. *Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2008 do prosince 2008*. Nakladatelství ÚMV, Praha 2009, s. 260-261.

²⁸⁶ KOLEKTIV PRACOVNÍKŮ MZV. *Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2006 do prosince 2006*. Nakladatelství ÚMV, Praha 2007, s. 248-250.

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	1/2 2013
Vývoz	225,1	208,5	287,411	344,233	458,935	268,7
Dovoz	265,7	190,0	287,378	408,391	442,289	241,1
Obrat	490,8	398,5	574,789	752,624	901,224	509,8
Saldo	-40,6	18,5	0,033	-64,158	16,646	27,6

Tabulka 3: Bilance vzájemné obchodní výměny v mil. \$²⁸⁷

V Exportní strategii ČR pro období 2012 až 2020 - dokumentu, v němž vláda formuluje své vývozní priority - figuruje Mexiko, stejně jako v předchozích letech, na seznamu dvanácti světových zemí, které mají v našem zahraničním obchodu nejvyšší prioritu. Tyto země, kam kromě Mexika patří Brazílie, ČLR, Indie, Irák, Kazachstán, Ruská federace, Srbsko, Turecko, Ukrajina, USA a Vietnam jsou součástí tzv. I. pilíře české exportní strategie. Jeho cílem je mimo jiné: „snížit bariéry exportu plynoucí z nedostatku informací, které mají čeští exportéři k dispozici o zahraničních trzích, příležitostech na těchto trzích a možnostech omezení rizik spojených s exportem [...] Diverzifikace exportu – zprostředkováním informací o příležitostech k exportu na trhy mimo EU [a] Posun českých exportérů v hodnotových produkčních řetězcích – zejména díky zprostředkování informací o trendech a zlomech v globální poptávce a nástrojům competitive intelligence.“²⁸⁸

Mezi hlavní české exportní komodity patří dlouhodobě strojírenské výrobky a jejich komponenty, součástky motorových vozidel a motory, výrobky z oceli a železa a v poslední době též reaktory či turbíny. Své místo mají tradičně i sklo či porcelán. Naopak nejvýznamnějšími složkami dovozu z Mexika jsou traktory, hračky a sportovní potřeby, farmaceutické výrobky, guma a pryskyřice.²⁸⁹ I z letmého pohledu na tyto údaje je možné konstatovat, že struktura dovozu i vývozu si je do značné míry podobná, což byla jedna z výtek, které vůči vzájemnému obchodu mělo v 70. letech i kolegium ministra.

²⁸⁷ Velvyslanectví ČR v Mexiku: Mexiko - Souhrnná teritoriální informace, dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme/mexiko.html>, poslední přístup 13. 4. 2014.

²⁸⁸ Exportní strategie České republiky pro období 2012 až 2020, dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/exportni-strategie-cr-2012-az-2020-7148.html#!&chapter=4>, poslední přístup 13. 4. 2014.

²⁸⁹ Velvyslanectví ČR v Mexiku: Mexiko - Souhrnná teritoriální informace, dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme/mexiko.html>, poslední přístup 13. 4. 2014.

Na paradoxy, které z kontrastu teoretické roviny česko-mexického obchodu a jeho skutečné praxe vyplývají, dobře upozorňuje i Ondřej Slačálek v pravidelných přehledech české zahraniční politiky, kterou v posledních letech připravuje Ústav mezinárodních vztahů. „Latinská Amerika představuje z hlediska české zahraniční politiky oblast spíše okrajového zájmu. Jakkoli se uznává její politická nepominutelnost i potenciál z hlediska exportu, představuje zájem nanejvýš druhého řádu [...] jednotliví aktéři (ač nepříliš početní) zatím nenalezli optimální model koordinace či spolupráce, což se týká zejména MZV a MPO,“²⁹⁰ píše Slačálek v roce 2009. O rok později k tomu dodává: „v roce 2010 dále přebývala [Latinská Amerika, pozn. aut.] na periferii českého zájmu, o české latinskoamerické agendě se s malými výjimkami veřejně nediskutovalo, ani nejednalo v Poslanecké sněmovně ani Senátu Parlamentu ČR a v jejich výborech či ve vládě. Z pochopitelných důvodů nebyla politickou prioritou v roce 2010, tak jako jí ostatně nikdy nebyla a není patrně reálně očekávatelné, že jí kdy bude.“²⁹¹ V témže roce Slačálek také trefně upozorňuje na mizivý objem obchodu s Brazílií, jež stejně jako Mexiko figuruje ve 12 prioritních zemích a v Latinské Americe je naším hlavním obchodním partnerem. Analogie k významu obchodu s Mexikem je jasná. „Je třeba si uvědomit, že i český vývoz do Brazílie, který vzrostl [stejně jako v případě Mexika, pozn. aut.] a v současnosti činí více než třetinu českého vývozu do Latinské Ameriky, tvoří stále pouhých 0,3 % celkového českého exportu, což je údaj, jenž signalizuje, jak marginální podíl na českém exportu Latinská Amerika jako celek má.“²⁹² Nepříliš překvapivě Slačálek na konci svého hodnocení konstatuje, že ačkoliv není Latinská Amerika jako celek prioritním regionem české zahraniční politiky, jedná se o region s velkým potenciálem a významem i v jiných než ekonomických oblastech a stát by se v nich měl podle Slačálka angažovat.²⁹³ K tomu nutno podotknout, že se ve svých zkoumáních zabývá ryze politickou a ekonomickou linií a kulturní či školské aktivity ponechává stranou.

²⁹⁰ SLAČÁLEK, Ondřej. *Latinská Amerika v české zahraniční politice*. IN: KOŘAN, Michal a kol. *Česká zahraniční politika v roce 2009*. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 2010, s. 273.

²⁹¹ SLAČÁLEK, Ondřej. *Latinská Amerika v české zahraniční politice*. IN: KOŘAN, Michal a kol. *Česká zahraniční politika v roce 2010*. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 2011, s. 283.

²⁹² *Ibid.*, s. 287.

²⁹³ *Ibid.*, s. 291.

Závěr

Cílem této práce bylo popsat a zhodnotit charakter diplomatických styků mezi Českou republikou, dříve Československem, a Mexikem a to od momentu založení československého zastupitelského úřadu v Mexiku roku 1922 do současnosti. Základním studijním materiálem byly zprávy československého zastupitelského úřadu coby primární zdroj informací o dění v Mexiku a mezi oběma státy, ale také důležité dokumenty mapující dobové nahlížení na zemi na druhé straně Atlantiku, jež je pro posuzování kvality a intenzity vzájemných vztahů neméně důležité.

Přestože od sebe Českou republiku a Mexiko dělí tisíce kilometrů, historie vzájemných kontaktů je velice dlouhá a sahá až do koloniálního období. Z pochopitelných důvodů se těší velkému zájmu historiků, jejím podstatným rysem je ale nahodilost a individualita ve vztahu k Českým zemím a to ať už jde o činnost členů jezuitského řádu s českými kořeny, pozdější cestovatelsko-badatelské výpravy či obchodní výměnu. Záměrem této práce proto bylo vysledovat, zda a jak se vzájemné vztahy proměnily po vytvoření samostatného československého státu v roce 1918, jak je ovlivnil nově vytvořený institucionální a právní rámec, jak se v průběhu let proměňovaly a jaká dynamika, pokud nějaká, jim byla vlastní. Vše s plným vědomím autorky o limitech zdrojového materiálu – zpráv zastupitelského úřadu a dalších materiálů MZV – které ovšem dávají nahlédnout základní rysy vzájemné politiky a toho jak na ní dopadaly události takřka celého dvacátého století. Pro základní přehled zahrnující takřka stoleté období a možnosti této práce je ale tento materiál zcela postačující.

Ze zkoumaných materiálů a literatury vyplývá, že česko – či československo-mexické vztahy se od založení prvního zastupitelského úřadu až do současnosti vyznačují jistým rozporem, který vychází z kontrastu deklaratorní politické roviny a reálně se odehrávajících událostí. Československo, respektive Česko, tak o Mexiko vždy jevílo zájem, zejména obchod s ním, existující styky ale politickým prohlášením neodpovídaly. Různí se ale míra v jaké k tomu v jednotlivých zkoumaných obdobích docházelo.

Pro první, meziválečnou, fázi existence diplomatických styků byl po dlouhou dobu příznačný pozorovatelský charakter tehdejší mise a minimální podpora vzájemného obchodu a dalších aktivit ze strany diplomatů. To plně zapadá to teorie, s níž byly zastupitelské úřady nového státu zřízeny i v tak dalekých zemích jaké tehdy představovalo Mexiko – jako opěrné

body státnosti nové republiky, s možností nabídnout nové obchodní příležitosti po zaniklých rakousko-uherských odbytištích. Rozvíjet podobnou činnost na druhém konci světa bylo ale z pochopitelných důvodů, jako jsou komunikační překážky, složité a proto k ní patrně v přílišné míře nedocházelo.

Zásadní obrat a kvalitativní i kvantitativní zlepšení ve vztazích mladého Československa a Mexika nastal s příchodem Vlastimila Kybala do čela vyslanectví. Klíčový byl jeho aktivní přístup, který se projevoval jak v politické, tak v kulturní i ekonomické rovině. Za jeho působení se spolupráce ve všech těchto oblastech zvýšila. Sám Kybal kladl velký důraz na přímou obchodní výměnu, v níž spatřoval základ pro širší povědomí o Československu v Mexiku a z toho vyplývající zájem o něj a základnu pro spolupráci i v jiných odvětvích. I přes nepopíratelné úspěchy, již vyslanectví za Kybalova vedení dosáhlo, zůstaly styky mezi Mexikem a Československem stále limitované a příznával to sám Kybal.

Svou roli v tom do jisté míry sehrály i přelomové světové události, jež se souběžně s Kybalovým působením v Mexiku odehrávaly. Konec jeho kariéry v Mexiku se jen o několik týdnů minul s koncem československé meziválečné státnosti. V jejím důsledku byly načas přerušeny i oficiální styky s Mexikem. To ale ani v době Protektorátu nepřestalo předválečnou vládu podporovat. Činilo tak v duchu své dnes už tradiční politiky nezasahování do vnitřních záležitostí druhých států. Z téhož důvodu podporovalo v této době například i španělské republikány, později pak například Castrův režim na Kubě.

K obnovení diplomatických styků mezi Československem a Mexikem došlo v roce 1942 a od té doby už přerušeny nebyly. V prvních poválečných letech ale nebyly nijak jednoduché, opět zejména v důsledku proměňující se mezinárodní konstelace. Potom, co se stalo Československo součástí sovětské orbity, začali být mexičtí představitelé vůči němu zdrženliví. Samo Mexiko v této době hledalo své místo ve vznikajícím bipolárním světě a Sovětský svaz a s ním spřátelené státy získaly status partnerů, s nimiž byla udržována korektní, avšak nijak vřelá partnerství. To se plně odrazilo i na tehdejšímu působení zastupitelského úřadu, jehož společensko-politické a obchodní aktivity byly výrazně omezeny a úřad, i jeho pražské ústředí, znovu akcentovaly pozorovatelský rozměr diplomatické činnosti. Velký důraz byl přitom kladen i na sledování USA, což patřilo i mezi meziválečné

priority, nyní ale získalo zcela nový rozměr a záhy se rozšířilo i o činnost československé rozvědky, jež byla na USA jednoznačně zaměřena.

Uvolňování chladných poválečných vztahů začalo zhruba v polovině padesátých let a konečný obrat nastal v šedesátých letech. Významně k tomu znovu přispěly i mezinárodní události, zejména revoluce na Kubě a následná karibská krize a neutrální postoj Mexika k novému Castrovu režimu.

Šedesátá a sedmdesátá léta se pak nesla ve znamení obnoveného zájmu, jenž byl ale výraznější ze strany Československa. K tradiční politické spolupráci se opět přidala i intenzivní kulturní výměna, v obou zemích se konala řada významných kulturních událostí, v Československu se uskutečnilo několik velkých výstav mexického umění. Spolupráci pomyslně korunoval podpis a ratifikace dohody o kulturní spolupráci, již o několik let později následovala i obchodní dohoda. Ve srovnání s kulturní výměnou ale zůstával obchod stejně jako v minulosti na nízké, a to i přesto, že byl ze strany našich diplomatů, ale také domácích tvůrců zahraniční politiky opakovaně zdůrazňovaný.

Vlna státoprávních změn z let 1989-1993 a vztahy mezi dnes už Českou republikou a Mexikem nijak nepoznamenala, stejně jako proměny mexického politického prostředí, které se odehrávaly v přibližně stejné době. Obě země nadále spolupracují a to i v rámci Evropské unie, jejíž je ČR členkou a s níž Mexiko uzavřelo několik dohod o spolupráci. Stejně jako v předchozí době je ze strany Československa ve vztahu k Mexiku akcentován obchod. Projevuje se to mimo jiné působením agentury CzechInvest v hlavním městě Mexika nebo zařazením země do skupiny tzv., prioritních zemí pro český export. Stejně jako v minulosti je ale tato situace paradoxní, neboť reálný objem obchodu vytyčeným cílům neodpovídá.

Ze zkoumaných materiálů proto vyplývá, že ačkoliv byly vztahy mezi Českou republikou/Československem a Mexikem nutně vždy podmíněny aktuální politickou a společenskou situací, jejich základní vlastnosti byly a jsou stejné. Ze strany vlád obou zemí existovala a existuje vůle ke vzájemné spolupráci na různých úrovních, se zvláštním zřetelem na možnost vzájemného obchodu, zejména ten ale limitují geografické a geopolitické okolnosti a rozdíly mezi Evropou a severní Amerikou. Ke skutečným, podstatným proměnám vzájemných vztahů proto podle mého názoru nedocházelo a stejně tak jim, až na výjimky jakými byla například doba působení Vlastimila Kybala, chyběla skutečná dynamika

vycházející z přesvědčení domácích politiků či diplomatů a sblížení, či oddalování, k nimž docházelo, se děla zejména v důsledku mezinárodních událostí.

Seznam použité literatury:

Prameny:

Archiv ministerstva zahraničních věcí České republiky v Praze – Zprávy ZÚ a Porad kolegia (1922-1988)

Literatura:

ARCHIVNĚ DOKUMENTAČNÍ ODBOR FEDERÁLNÍHO MINISTERSTVA ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČSSR. *Průručka o navázání diplomatických styků a diplomatické zastoupení Československa v cizině a cizích zemích v Československu 1918-1985*. Federální ministerstvo zahraničních věcí ČSSR, Praha 1987.

BĚLINA, Pavel et. al. *Dějiny země Koruny české, Od nástupu osvícenství po naši dobu*. Paseka. Praha; Litomyšl 2002. ISBN 80-7185-606-1.

CENTRO DE ESTUDIOS HISTÓRICOS DEL COLEGIO DE MÉXICO. *Historia general de México 2*. El Colegio de México, México, D. F. 1976. ISBN 968-12-0080-2.

ed. HRDLIČKA, Jaroslav, LÁŠEK, Jan Blahoslav. *Paměti Vlastimila Kybala - díl I*. L. Marek. Chomutov 2012. ISBN 978-80-87127-42-1.

KYBAL, Vlastimil. *Po československých stopách v Latinské Americe*. ed. I. Barteček, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003. ISBN 80-244-0507-5.

NÁLEVKA, Vladimír. *Československo a Latinská Amerika v letech druhé světové války*. Universita Karlova, Praha 1972.

NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století II*. Aleš Skřivan ml., Praha 2000. ISBN 80-902261-8-3.

SCHETTINO, Macario. *Cien años de confusión México en el siglo XX*. Santillana Ediciones Generales, S. A. de C. V., México, D. F. 2007. ISBN 978-970-770-923-2.

Sborníky:

KOLEKTIV PRACOVNÍKŮ MZV. Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2003 do prosince 2003, Nakladatelství ÚMV, Praha 2004.

KOLEKTIV PRACOVNÍKŮ MZV. Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2004 do prosince 2004, Nakladatelství ÚMV, Praha 2005.

KOLEKTIV PRACOVNÍKŮ MZV. Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2005 do prosince 2005, Nakladatelství ÚMV, Praha 2006.

KOLEKTIV PRACOVNÍKŮ MZV. Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2006 do prosince 2006, Nakladatelství ÚMV, Praha 2007.

KOLEKTIV PRACOVNÍKŮ MZV. Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2007 do prosince 2007, Nakladatelství ÚMV, Praha 2008.

KOLEKTIV PRACOVNÍKŮ MZV. Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2008 do prosince 2008, Nakladatelství ÚMV, Praha 2009.

KOŘAN, Michal a kol. Česká zahraniční politika v roce 2009, Ústav mezinárodních vztahů. Praha 2010. ISBN 978-80-86506-89-0.

KOŘAN, Michal a kol. Česká zahraniční politika v roce 2010, Ústav mezinárodních vztahů. Praha 2011. ISBN 978-80-86506-95-1.

KOŘAN, Michal a kol. Česká zahraniční politika v roce 2011, Ústav mezinárodních vztahů. Praha 2012. ISBN 978-80-87558-05-8.

KOŘAN, Michal a kol. Česká zahraniční politika v roce 2012, Ústav mezinárodních vztahů. Praha 2013. ISBN 978-80-87558-12-6.

Elektronické zdroje:

20th Century History: Winston Churchill's Iron Curtain Speech, [online], dostupné na
WWW:<<http://history1900s.about.com/od/churchillwinston/a/Iron-Curtain.htm>.

Business Info - Exportní strategie České republiky pro období 2012 až 2020, [online], dostupné na
WWW:< <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/exportni-strategie-cr-2012-az-2020-7148.html#!&chapter=4>.

Embajada de México en la República Checa: Relación bilateral: Resumen histórico de las relaciones bilaterales[online], dostupné na
WWW:<<http://embamex.sre.gob.mx/republicacheca/index.php/es/relacion-bilateral>.

Igor Cibula: História tajných služieb v ČSR, [online], dostupné na WWW:<
http://www.absd.sk/historia_tajnych_sluzieb_v_csr.

Velvyslanectví ČR v Mexiku: Mexiko - Souhrnná teritoriální informace [online], dostupné na
WWW:< <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/exportni-strategie-cr-2012-az-2020-7148.html#!&chapter=4>.